

HERRIETAN ETA LANDA EREMUAN BIZITZEAREN ALDEKO AHOTSAK

Arabako Lurralde Historikoa

**EUSKO
IKASKUNTZA**
Asmoz ta Jakitez

Herrietan eta landa-eremuan bizitzearen aldeko ahotsak. Arabako Lurralde Historikoa

Lantaldea

Zuzendaritza Imanol Esnaola eta Ion Muñoa

Lantalde teknikoa Asier Otxoa de Retana, Arrate Arín, Alazne Aldayturriaga eta Carlota
Gaztelumendi

Laguntzailea

Arabako Foru Aldundia
Diputación Foral de Álava

Data

2021ko urtarrila

AURKIBIDEA

AURKIBIDEA.....	3
HITZAURREA.....	6
ESKERRAK	7
METODOLOGIA.....	8

1. AZTERGAIAREN KONTZEPTUALIZAZIOAK..... 11

1.1. Landakoa vs. Hirikoa: dikotomia zalantzan	12
1.1.1. Landatartasuna eta eztabaida akademikoaren hastapenak	12
1.1.2. Tresna kontzeptual berriak	13
1.1.3. Landa-errealitate konplexua operatiboki bideratzeko zailtasunak.....	14
1.1.4. Landatartasunari buruzko definizio operatiboak.....	16
1.2. Arabako azterketa-kontzeptura hurbiltzen	18
1.2.1. Biztanleria-dentsitate txikiko eremuak.....	18
1.2.2. Batez besteko urteko despopulazioa 2007-2017 aldian	19
1.2.3. Lehen sektorearen presentzia lurraldearen ekonomian	20
1.2.4. Lehen sektorearen presentzia lurraldearen enpleguan.....	21
1.2.5. Nekazal-eremuen geografia	22
1.2.6. Baso-eremuen geografia	23
1.2.7. Artifizializatutako eremuen geografia.....	25
1.2.8. Lurraldearen landatartasuna, Europako Batzordearen urbanizazio-mailaren arabera	25
1.2.9. Hiriburuen eragin-eremuak Europako Batzordearen arabera	26
1.2.10. Arabako hiriburura iristeko batez besteko denbora	27
1.2.11. Lurralde Antolamenduaren Gidalerroak (DOT-2019).....	28
1.2.12. Landatartasuna Euskadiko Landaren eta Itsasertzaren Garapeneko Legearen arabera	29

2. AZTERGAIARI LOTUTAKO LURRALDE-ANTOLAMENDUAREN ARAZO NAGUSIAK.30

2.1. Lurralde-antolamenduaren arazo globalak	31
2.1.1. Hirien gorakada ekonomia globalaren testuinguruan.....	31
2.1.2. Industria-ekonomien garapena eta kontzentrazio-logikaren disfunczioak	30
2.1.3. Munduan gero eta handiagoa den hiri eta landa arteko polarizazioa	31

2.2.	Europako lurralde-antolamenduaren problematikak.....	34
2.2.1.	Despopulazioa errealitate bat da Europako zenbait eremutan	34
2.2.2.	Europako Batzordeak lurralde-koheretza lehenetsi du.....	35
2.2.3.	Lurralde-garapenerako ardatzak 2021-2027 bitartean.....	36
2.2.4.	Despopulazioa kausa baino sintoma da.....	37
2.2.5.	Hiri-interkonektioa eta ekonomiaren metropolizazioa.....	38
2.2.6.	Berrikuntza-gaitasunak eskala murriztu du	39
2.2.7.	Gobernantza prekarioa eremu zaugarrietan	40
2.2.8.	NPB berriaren asmoak (2021-2027).....	41
2.2.9.	Arazo globalari erantzun lokala: Highlands-en kasua.....	43
2.3.	Arabako lurralde-antolamenduaren problematikak.....	45
2.3.1.	Lurralde-polizentrisismoaren amaiera.....	45
2.3.2.	Landa-eremutik Gasteizera	46
2.3.3.	Hiriburua immigrazioa erakartzeko eremu gisa.....	47
2.3.4.	Industria eta garraio azpiegituren garapena lurralde-desoreken iturburu gisa.....	48
2.3.5.	Azpiegitura eta zerbitzuen optimizazioa	49
2.3.6.	Lehen sektorearen mugak lurralde garapenean	50
2.3.7.	Hirien-fenomenoa landa-eremuetan	51
2.3.8.	Identitatearen gizarte-erakuntza	52
3.	ARABAKO HERRIEN GAINEKO DISKURTZOAK ETA BALOREAK.....	53
3.1.	Gizarte zibilaren diskurtsoak eta balioak	54
3.1.1.	Landa-nortasunaren hibridazio espaziala eta soziala.....	54
3.1.2.	Bizi-kalitatea eta lasaitasuna herrien indargune gisa	56
3.1.3.	Natura, landa-paisaiaren balio nagusia	57
3.1.4.	Herrien bizigarritasuna hobetzeko lurralde-politika orekatua eta zerbitzuak hobetzeko eskaera.....	58
3.1.5.	Lehen sektorea eta trantsizio ekologikoaren potentzialtasuna	60
3.1.5.1.	Lehen sektorearekiko lotura eza eta hurbileko elikagaien eskaera	60
3.1.5.2.	Kontsumo joera urbanoak eta landatarrak bezain urbanoak herrietan	60
3.1.5.3.	Lehen sektorea etorkizuneko garapen iraunkorrerako ardatz gisa	61
3.1.6.	Harreman sozialak eta komunitatearen (ber-)erakuntza	63
3.1.7.	Etxebizitza eskuragarritasuna eta bigarren etxebizitza dutenek balizko egoiliar gisa	65
3.1.8.	Herriak tradizio eta kultura biziaren eremu	67
3.1.9.	Tokiko gobernantza ardatz eraldatzaile gisa	68
3.2.	Gizarte-erakundearen diskurtsoak eta balioak.....	70
3.2.1.	Ondorio orokorrak.....	70
3.2.2.	Diskurtso-azterketaren eduki nagusiak.....	70
3.2.3.	Inkestatutako herritarrek gizarte-erakunde berrak buruz duten pertzepzioa.....	71

3.3.	Administrazio publikoaren diskurtsoak eta balioak.....	72
3.3.1.	Ondorio orokorrak.....	72
3.3.2.	Diskurtso-azterketaren eduki nagusiak.....	73
3.3.3.	Inkestatutako herritarrek administrazio publikoei buruz duten pertzepzioa	75
3.4.	Komunikabideen diskurtsoak eta balioak	76
3.4.1.	Ondorio orokorrak.....	76
3.4.2.	Diskurtso-azterketaren eduki nagusiak.....	76
3.4.3.	Inkestatutako herritarrek komunikabidei buruz duten pertzepzioa	77
4.	LURRALDEAREN OREKAN ESKU HARTZEKO PROPOSAMENAK	778
4.1.	Lurraldeak beste begirada bat behar du.....	79
4.2.	Lurralde-kohesiorako ahaleginak bateratuz	80
4.3.	Lurralde-orekaren paradigman errotutako garapena	82
4.4.	Esku hartzeko proposamenak	84
4.4.1.	Zeharkako gomendioak	84
4.4.2.	Berpopulatzearen gaineko gomendioak.....	88
4.4.3.	Ingurumenaren eta lehen sektorearen gaineko gomendioak	90
4.4.4.	Ekonomiaren gaineko gomendioak.....	93
4.4.5.	Gizarte eta kulturaren gaineko gomendioak	96
4.4.6.	Zerbitzuen estalduraren gaineko gomendioak	98
4.4.7.	Gobernantzaren gaineko gomendioak	100
	BIBLIOGRAFIA	103

HITZAURREA

Arabako Foru Aldundiak despopulazioa geldiarazteko eta erronka demografikoari aurre egiteko estrategia bideratzeko, Eusko Ikaskuntzaren esku utzi du *Herrietan eta landa-eremuan bizitzearen aldeko ahotsak*. Arabako Lurralde Historikoa izeneko ikerketa hau egitea.

Lurraldea dimentsio konplexua da. Proiektu honen asmoa etorkizuneko ikuspegia proiektatzea izan da, egungo inguruabarrak eta etorkizuna markatuko duten joerak ezagututa. Horrek behartu gaitu dossier hau ikuspegi multidimentsional batekin bideratzera. Lehenik eta behin, landatartasunari dagokionez esparru akademikoan dauden kontzeptualizazioak eta eztabaidak aztertu dira. Ondoren, lurralde-antolamenduarekin lotutako arazo nagusiak eta gaur egun dauden desoreken jatorria aztertzen dira. Hirugarren blokeak Arabako herrien inguruko diskurtso eta balioetan sakontzen du. Atal honetan Arabako gizarte zibilaren, gizarte-erakundeen, administrazio publikoaren eta komunikabideen narratiba eta diskurtsoak jasotzen dira. Hori guztia, era berean, nazioarteko testuinguru batean kokatu da, baina, funtsean, Europan, non orekaren eta lurralde-kohesioaren erronka Europak etorkizunean izan nahi duenaren parte baitira.

Txostenaren azken atalak lurralde-kohesiorako eta orekarako paradigma berri bat proposatzen du, eta, alde horretatik, esku hartzeko zenbait proposamen egiten ditu, Arabako eragileen politika publikoak eta estrategiak definitzeko abiapuntu eta erreferentzia izan daitezen.

Lan hori osatzeko, bigarren txosten bat egin da, *Lurralde-Orekarako Estilo-liburua* izenekoa, herriei eta lurralde-aniztasunari buruzko komunikazio-tratamendurako gida.

Eusko Ikaskuntzaren eginkizuna, gaur egun, gure herriaren eta gizartearen etorkizuna imajinatzea eta aurreikustea da, eta behaketa-, ikerketa-, esperimentazio- eta sozializazio-proiektuak gauzatzea, etorkizun horretarako prestatu ahal izateko. Herri gisa ditugun erronkak identifikatzea, gizarte-beharrak aztertzea eta horiei erantzunak ematea, bai eta politika publiko berritzaile eta aurreratuak proposatzea ere. Eusko Ikaskuntzaren eginkizuna da, halaber, gizartea ahalduntzea eta pentsamendu kritikoa eta adimen kolektiboa aktibatzea.

Ikuspegi ireki eta plural horretatik, azterlan hau lehen pausotzat jotzen dugu, lurralde orekatuago bat eraikitzeko elkarlanerako proposamena, guztiontzako aukerekin, inor atzean utzi gabe.

ESKERRAK

Lehenik eta behin, eskerrak eman nahi dizkiegu azterlan hau egiten modu desberdinetan lagundu duten Arabako pertsona, eragile eta erakunde guztiei. Inkesta on-line erantzuten denbora bat eman duten arabarrak, elkarrizketatutako eragile eta pertsona kualifikatuak, aztertu ditugun txosten eta materialak eman dizkiguten erakundeak, bai eta beren harreman-sarearekin eta ezagutzekin lagundu eta aholkatu gaituztenak ere.

Eusko Ikaskuntzaren Lurralde Orekako programako talde teknikoari eta talde zientifikoari, azterlan hau egiten emandako denboragatik eta dedikazioagatik. Gaindegiari, lurraldeari eta haren konplexutasunari buruzko dedikazioa eta ezagutzak eskaintzeagatik. Eta Deustuko Unibertsitateko Ion Muñoa irakasleari eta bere ikasle Alazne Aldayturriagari eta Carlota Gaztelumendiri, diskurtsoen analisisian beren ezagutzak ekartzeagatik.

Arabako Foru Aldundiari, bereziki Ekonomiaren Garapen eta Lurralde Orekako foru diputatua buru duen taldeari, Pilar García de Salazarri, eta sail horretako Erronka Demografikoaren zuzendariari, Iñaki Guillernari, azterlan hau egiteko ardura eman baitzaigu.

Eta, azken finean, lan honetara pentsaera ireki eta eraikitzailearekin hurbiltzen diren pertsona guztiei...

METODOLOGIA

Azterlan hau 2020ko irailean hasi eta abenduaren amaiera bitartean egin da. Denbora-tarte labur samarra da, baina sendoa elaborazio-prozesuari dagokionez. Egungo osasun-krisiaren ondoriozko egoerak baldintzatu egin du prozesuaren hasierako diseinua, eta, batzuetan, prozesu desberdinak gainjartzea eragin du. Birusaren transmisioan eta murrizketen ondoriozko inguruabarretan eta, beste alde batetik, ikerketaren beraren beharretan arreta jarrita, proiektuaren faseak inguruabarretara egokitu dira. Adierazi behar da, zailtasunak zailtasun, proiektuaren fase desberdinetan diziplina desberdinetako pertsonen parte-hartzea bermatzea izan dela baldintzetako bat prozesu osoan zehar. Horrek nabarmen aberastu du azken emaitza.

Azterlan honen hasieran, gaiaren egoera aztertzen da, bai lurraldeari dagokionez, bai eztabaida teoriko nagusiei dagokienez. Horrela, Arabako herrietan dituzten ahultasun, mehatxu, indar eta aukera nagusiak identifikatzen dira. Era berean, gaiaren egoeraren eta egungo korrante teorikoen laburpena egiten da. Abiapuntu lagungarria da gai batzuei buruzko ikuspegia planteatzeko.

Ondoren, inkesta bat diseinatzen da, Arabako herrien errealitateari buruzko iritzi kualifikatua duten pertsonen esperientziak eta iritziak biltzeko. Arrazoi praktikoengatik eta aurrekontuengatik, inkesta honen helburua ez da Arabako gizarte osoaren iritzia kuantitatiboki jasotzea. Aitzitik, iritzi kualifikatuak eta dibertsifikatuak jaso nahi ditu, aztergaiaren inguruko guztiaren ikuspegi poliedrikoa eraikitzeko. Inkestaren galdetegia euskaraz eta gaztelaniaz diseinatzen da, eta online formatuan egiten da, 2020ko irailaren 24tik azaroaren 10era bitartean. 110 lagunen ekarpenak jaso dira.

Inkestaren prozesuarekin batera, erakundeek, hedabideek eta gizarte-erakundeek Arabako herriei buruz proiektatzen dituzten diskurtsoen azterketa kualitatiboa egiten da. Aztertu beharreko testuak bildu, sailkatu eta hizkuntza-kategoriak aztertzen dira. Ondorio nagusiak idatzi dira.

Orain arte lortutako materiala aztertu ondoren, hainbat ikuspegitatik eta esperientzia pertsonaletik aztergaiari buruzko informazio osagarria eman dezaketen pertsonak identifikatzen dira. Genero, adin, bizileku eta Arabako herrietan harremanei dagokienez profilen aniztasuna bermatuz eta diskurtso eta esperientzietan kualitatiboki arakatzeko aldera, azaroaren 5etik 20ra bitartean dozena bat elkarrizketa sakon egiten dira. Batzuk presentzialak dira, beste batzuk telematikoak. Jatorrian, prozesuaren zati hau Arabako geografiako hainbat puntutan egin behar ziren zenbait *focus group* antolatzearen arabera diseinatzen da, baina mugikortasun-murrizketa berriek eta azaroaren 7tik aurrera Euskal Autonomia Erkidego osoan bil daitezkeen pertsonen gehieneko kopuruaren legezko mugek proiektuaren diseinua aldatzea eragiten dute.

Eskura dagoen informazio guztia *Herrietan eta landa-eremuan bizitzaren aldeko ahotsak* dokumentuan laburbiltzen da, geroago Eusko Ikaskuntzaren Lurralde Orekarako Batzorde Zientifikoarekin kontrastatzen dena. Azkenik, *Lurralde-Orekarako Estilo-liburua* egin da, dozena bat kazetarik eta profil tekniko garrantzitsua duten beste pertsona batzuek osatutako talde baten ekarpenei irekitako lan-dokumentua. Jasotako ekarpenekin azken dokumentua aldatzen da, Eusko Ikaskuntzaren Lurralde Orekarako Batzorde Zientifikoarekin kontrastatzen dena.

LABURPEN EXEKUTIBOA

Hiri handiek zerbitzu espezializatuak, baliabideak eta azpiegiturak biltzeko joera dute, eta ekonomia globalaren nodo nagusi bihurtu dira. Hirien ezaugarriak dira hiri-funtzioak eta espezializazio-maila, berrikuntzarekin eta teknologiarekin lotutako jarduerak, eta finantza-zerbitzuak, boterearen eta eraginaren ikurrak. Biztanle gutxiko eta biztanleria-dentsitate txikiko eremuek, berriz, erronka komun batzuk dituzte munduko hainbat lekutan, hala nola despopulazioa, biztanleriaren zahartzea, gizarte-zerbitzu egokirik eza edo gainbehera ekonomikoa.

XX. mendean zehar, Europako potentzien industrializazio- eta urbanizazio-prozesuak herri askotako ekonomien eta demografiaren deskalabru sakona eragiten du. Tokiko berezitasunak alde batera utzita, despopulazioaren patroia orokorra nahiko ondo identifikatuta dago: behera egiten duen biztanleriak zerbitzu publiko eta pribatuen gutxiegi erabiltzea edo desagertzea eragiten du. Egoera horrek tokiko bizi-baldintzak eta -kalitatea kaltetzen ditu, eta eskulan kualifikatua hiriguneetara emigratzea eragiten du, ingurunean aukerarik ez dagoelako eta/edo langabezia handitu delako. Horrela, bitarteko belaunaldiak murriztu egiten dira, eta, horren ondorioz, jaiotza-tasak behera egiten du eta tokiko biztanleriaren neurritz kanpoko zahartzea eragiten da. Horrela, gaur egun herri askoren etorkizuna arriskuan jartzen duen dimentsio anitzeko deskapitalizazioa elikatzen da.

Arabako hiriburuaren kasuan, industrializazio- eta urbanizazio-prozesua XX. mendearen erdialdean hasi zen. Prozesu horrek lurraldeko giza kapitalaren eta kapital ekonomikoaren zatirik handiena bereganatzen du, eta bigarren mailako zereginean uzten ditu Arabako herri gehienak. Gaur egun, zifrak berez ageri dira: Arabako biztanleriaren % 15,9 lurraldearen % 87,6an bizi da. Izan ere, Gasteiz, Audio eta Amurrioko udalerriek baino ez dute Arabako biztanleriaren % 84,1 biltzen. Edonola ere, Arabako herrien errealitatea heterogeneoa da.

Horri lotutako errealitateak eta lurralde-arazoak desberdinak dira Arabako geografiaren barruan: herri batzuk lehen sektorean espezializatu dira, beste batzuk Arabako hiriburutik edo beste hirigune batzuetatik urrunago eta inkomunikatuago daude eta abandonatu egin dira edo ia abandonatu egin dira, eta hurbilen daudenak edo Gasteizekin komunikatuta daudenak modu desberdinean urbanizatu dira hiri-hedapenaren ondorioz. Heterogeneotasun hori tokiko mailan ere gertatzen da, eta, beraz, landa-eremua eta hiri-eremua nahastu egiten dira espazioan. Izan ere, jarduera eta espazioa ez daude garai batean bezala lotuta informazio, pertsona edo ondasun fluxuak egunero inoiz ez bezala doazen gizarte batean.

Egungo ekoizpen-, kontsumo- eta garraio-sistemak eredu-aldaketa premiazkoa du, eta garai honetako erronkarik handienaren aurrean jartzen du gizateria. Aldaketa horrek ekosistemak eta biodibertsitatea kontserbatzearen alde egin behar du, baita elikadura-kate jasangarriagoak eta hurbilagoak sustatzearen alde ere. Arabako herrien eta bertako biztanleen errealitateak ezin du funtzio horietara mugatu, baina haien eginkizun aktiboak aitorpena behar du, baita funtzio horiek betetzeko baldintzak hobetuko dituzten mekanismoak ere.

Lurraldea elkarren beharra duten unitateek osatzen dute, eta ez parke tematiko bat balitz bezala zatitutako espazioek. Zentzu horretan, lurralde-multifuntzionaltasuna edo -osagarritasuna aitortzeak gizartean onartutako dikotomia batzuk, hiriaren eta herrien arteko harremana, nekazaritza-politikaren lurralde-inpaktua edo Arabako Lurralde Historikoaren egituraketa bera berriz pentsatzera gonbidatzen gaitu.

Gero eta gehiago dira Arabako lurralde-aniztasunari modu orekatuan helduko dion paradigma baten beharra adierazten dutenak, bai erakunde eta instituzioen artean, bai gizarte zibilaren artean. Arabako herrien problematikari buruzko diagnostiko partekatu bat dago, elementu komun ugari dituen, baina, aldarrikapen orokorra bada ere, sinergiarik eta proiektu komunik ezak indarrean jarraitzen du.

Arabako herriak suspertzea helburu duten prozesuek bi oinarri izan behar dituzte, gutxienez. Oinarrizko zutabe bat parametro demografikoek, sozioekonomikoek eta azpiegiturek tokiko errealitate bakoitzean ezartzen dituzten baldintza objektiboek zehazten dute. Kontrako norabidean jarduten ez bada, egiturazko baldintzek herri askok pairatzen duten despopulazio-egoera iraunaraz dezakete, are larriagotu ere. Bigarren zutabea dimentsio soziopolitiko eta emozionaletik eratorritako baldintza subjektiboek osatzen dute. Herrietako bizitzak konnotazio positiboak baditu imajinario kolektiboan, balio horiek ekintza kolektiborako erreferente bihur daitezke, eta herrietako bizitzaren aldeko gizarte-talde heterogeneoen arteko jokabideak mugiaraz ditzakete.

Landa-inguruneari buruzko XX. mendeko ikuspegi negatibo eta nagusiak herrietako bizitza ulertzeko modu berriei bide ematen ari dira. Landatartasunari balioa ematen zaio oro har, elementu garrantzitsua bihurtzen baita gizarte postindustrialen identitate-erakuntzan. Zenbait balio, hala nola bizi-kalitatea, naturarekiko kontaktua, komunitate-espirtua edo kultura-ondare bizi eta dinamikoa, oso lotuta daude Arabako herriekin. Ildo horretan, proiektu honen esparruan egindako estilo-liburuak herri horien errealitatea modu egoki eta orekatuan tratatzeko zenbait argibide ematen ditu. Baina lurralde-biziberritzearen aldeko apustua ez da hizkuntza eta komunikazio inklusiboa erabiliz bakarrik egingo.

Lurralde-oreka lortzeko paradigma-aldaketak integrala izan behar du, eta komunitatea eta tokiko eragileak beren estrategiaren epizentroan jarri behar dituzte. Gaur egungo pandemia-egoerak sendotu egin dezake Arabako zenbait eremutako birpopulaketan antzematen hasi den joera-aldaketa, baina, despopulazio-joera behin betiko lehengoratu edo ez, egungo egoerak hainbat hamarkadatan zehar Arabako geografian frankismo berantiarra geroztik egituratzen joan diren gabeziak ditu. Orain, aukera dago ordenamendutik ekonomia eredu berrietara eta tokiko ekosistemetan integratutako bizimodu deszentralizatuagoetara igarotzeko. Arabako herriek eta, oro har, landa-inguruneak zeregin nagusia izan behar dute garai berri honen lurralde-garapenean. Epe labur, ertain eta luzerako xedeekin bide luze bati ekin behar zaio.

1.

AZTERGAIAREN
KONTZEPTUALIZAZIOAK

1.1. Landakoa vs. Hirikoa: dikotomia zalantzan

1.1.1. Landatartasuna eta eztabaida akademikoaren hastapenak

Landa-eremuaren eta hiri-eremuaren arteko dikotomiak jatorri zehaztugabea du, eta, nahiz eta logikoa dirudien bereizketa horren kontzeptuzko beharra hiri-espazioaren eraketaren ondorioz sortu zela pentsatzea, XIX. mendean, tresna kontzeptual berriak sortzeko ahaleginean, landa-eremuaren eta hiri-eremuaren arteko desberdintasunak maila teorikoan formulatu ziren. Bi definizio horiek hiriaren eta landa-hiriaren arteko ikuspegi dikotomikoa sortzen lagundu dute, eta beste dikotomia batzuek, hala nola modernitateak, tradizioak edo manufaktura-zerbitzuek, iruditeria kolektiboan lekua izatea eragin dute.

Landa- eta hiri-kontzeptuek gaur egun duten garrantzia gorabehera, zientzian eta diziplina anitzetan nolabaiteko adostasuna dago dikotomiaren izaera arbitrarioa eta lausoa aipatzean. Teoriko batzuek XX. mendearen hasieran adierazi zuten Industria Iraultzak lausotu egin zuela bi kontzeptu horien ingurua, azpiegituren, jarduera berrien eta eskulanaren kontzentrazio masiboak hiri-periferia eraldatu zuelako, eta, beraz, ezinezkoa zelako hiriaren eremua argi eta garbi bereiztea.

Capel (1975) Malagako geografoaren arabera, prozesu hori Mendebaldeko Europan finkatu zen XX. mendearen lehen erdian, hiriko ekoizpen-jardueren deszentralizazioarekin, autobideen eraikuntzarekin eta hipoteka-krediturako sarbide masiboarekin. Aldi berean, Pahlek (1968) dioen bezala, II. Mundu Gerratik aurrera, klase altuko familia askok hiritik landara emigratu zuten, hiriko bizimodua mantenduz eta aisialdia bilatuz, eta, horrela, espazio fisiko eta mentalki urbanizatuak sortuz. Testuinguru horretan, bi kategorien anbiguotasuna eta sinpletasun dikotomikoa gainditzeko, diziplina akademiko desberdinetatik kontzeptuak sortzen dira lurralde-agertoki berri horien berri emateko.

Sorokin eta Zimmerman landa-soziologiak (1929) mota idealtzat hartzen ditu landa eta hiria, hau da, bi gizarteak bereizten dituzten ezaugarriak deskribatzeko tresna teoriko gisa baino ez daude, eta landa- eta hiri-continuumaren teoria proposatzen dute, espazio beraren barruan landa- eta hiri-elementuen konbinazioa proportzio desberdinetan onartzen duen esparru teorikoa planteatuz. Gainera, planteamendu dikotomikoak espazioaren alderdi morfologikoan eta paisaia-alderdian oinarritzen badu desberdintasuna, continuumak kultura- eta gizarte-elementuak balioesten ditu, eta landa-eremuan hiri-kultura hedatu dela aitortzen du.

Hala ere, *continuum*-aren teoriak ere ez du balio autore askorentzat, proposatutako gradualtasunak dikotomia bera baitu abiapuntutzat. Pahlek, adibidez, adierazten du landa-eremua eta hiri-eremua ez direla aldagai esplikatzaileak, ezta kategoria soziologikoak ere, eta azaltzeko baino nahasteko gaitasun handiagoa ematen diela. Autore horren arabera, gizabanakoen bizimoduak ez du zerikusirik haien kokapenarekin, baizik eta garrantziaren arabera honako hiru faktore hauekin: kide diren klase soziala, adina edo familia-zikloko posizioa eta kide diren tokiko edo nazioko taldea. Ildo beretik, Lewis eta Maunden ustez, urbanizazio-prozesua fenomeno globala da, gizarte osoa barne hartzen duena, kokapen geografikoa edozein dela ere, eta gizarte- eta bizi-ezaugarriak dira lekuen ezaugarriak, eta ez alderantziz (Kayser, 1990).

1.1.2. Tresna kontzeptual berriak

Landa- eta hiri-kontzeptuek gaur egun sortzen duten arazo kontzeptuala bideratzeko, tresna berriak planteatzen dira hainbat diziplinatatik. Tresna horien artean, García Ramón geografo katalanak (1995) honako zona-mailaketa hau ezarri zuen: hiri-espazioa, eraikia eta garraiobideak dituena; hiri-inguruko espazioa, espazio etenak dituzten hiri-eremuak; hiri-erdikoa, lurzoru-erabilerak (bizitegiak, industrialak, etab.) eta zerbitzu deszentralizatuak txandakatuta; espazio erdilandu urbanizatua, hiri-eremua modu zabalean garatu duten herriek osatua, baina garrantzia mantenduz; nekazaritza-jarduera, hiri-garapen gutxikoa; eta landa-eremu marjinala, parajez osatua.

Era berean, Hiri Ekologiak hiri-inguruko kontzeptua proposatzen du, landa-eremuaren eta hiriaren arteko trantsizio- edo ekotono-eremu gisa, non ekosistemen arteko interakzioa gertatzen den. Horren ondorioz, mosaiko-sistema bat sortzen da, non ekoizpen-sistemak, hiri-aglomerazioak eta ekosistema naturalak batera dauden. Hiri lausoa, tarteko paisaia eta beste kontzeptu batzuk, azken finean, hiri-inguruko berezitasunak aztertzen dituzte, hiri baten inguruko testuinguruen arabera.

Hiri Geografiaren esparrutik ere aurre egin zaio arazo kontzeptual horri, eta rururban- eta neorruralismo-kontzeptuak proposatzen dira. Lehenengoak Frantziako akademian du jatorria, eta landa-eremuko despulazioaren eta birpopulazioaren konbinazioari egiten dio erreferentzia, espazio bereko suburbanizaziotik abiatuta. Neorruralismoak antzeko konnotazioak ditu, eta hiriguneetatik landa-eremuetara motibazio ekonomikorik gabe egindako migrazioei egiten die erreferentzia, hain kutsatuta ez dauden eta paisaiaren kalitatea duten ingurune librean bila, kasu askotan mugimendu kontrakulturalen eraginpean.

Landatartasun Berria nahiko berria da, eta landa-eremuaren eraldaketak azaltzeko sortu zen. Hiri- eta landa-dikotomiaren haustura onartzean, lurraldearen funtzio-aniztasuna eta jarduera-aniztasunaren aintzatespena azpimarratzen ditu. Denborarekin Latinoamerikan eta Europan konnotazio desberdinak hartu baditu ere, kontzeptuak landa-ingurunearen konplexutasuna, haren jarduera-aniztasuna eta landa-eremuak hiriguneekin eta industria-jarduerarekin lotzen dituzten gizarte-harremanak adierazten ditu (Grammonteko kartoia, 2004). Gainera, landa- eta hiri-norabidean ez ezik, hiri- eta landa-norabidean ere biztanle-fluxuak nabarmentzen dira, hiri- eta industria-eredua eta hiriguneen inguruko periurbanizazioa agortuta daudelako.

1.1.3. Landa-errealitate konplexua operatiboki bideratzeko zailtasunak

Gaur egun, nolabaiteko distantzia dago landa-eremua definitzeko irizpide ofizialen eta landa-eremuari buruzko eztabaiden artean. Gero eta ikerketa gehiago egin dira ekonomiaren, gizartearen eta kulturaren arloan, eta, landatartasuna definitzeko orduan, landa-eremuaren eta hiri-eremuaren lurralde-hibridazioa dagoela adierazten dute. Bitartean, landa-eremua lurraldean mugatzeko ariketek nolabaiteko desagregazioa duten datu espazialak behar dituzte, baina horiek normalean ez dira jaisten udal-mailatik eta perspektiban zurrunagoak eta mugatuagoak izaten dira. Kasu batean edo bestean, gehiegitan testuinguru horretako kide sentitzen direnen ahotsa alde batera uzteko joera dago.

Azken hamarkadetan, aldatzen ari dira iruditeria kolektiboan landatartasunarekin lotzen diren esanahiak. Landa-mundua gero eta gutxiago lotzen da pobreziarekin eta atzerapenarekin, garapen pertsonalik ezarekin eta gizarte-isolamenduarekin. XX. mendeko landa-ingurunearen ikuspegi negatiboek herrietako bizitza ulertzeko modu berri bati bide eman diote, hainbat balio, hala nola bizikaltatea, naturarekiko kontaktua edo komunitate-espirtua, gero eta gehiago lotzen baitira landa-eremuarekin. Itzulera espazio batera, Marc Augé adierazi zuen bezala, denbora batez *ez-Jeku* bihurtu zena, badirudi hiri-bizitzaren ezaugarri diren iragankortasunari, bat-batekotasunari, ziurgabetasunari eta kontrolik ezari emandako erantzunaren artikulazioak baldintzatzen duela (Rivera, 2004). Egungo pandemiaren testuinguruak, gainera, denboran zehar ebaluatu beharko diren erantzun mota horiek finkatzen dituela dirudi.

Definizioz, lehen sektoreak lotura estua du landa-munduarekin, baina badira hamarkada batzuk landa-munduak hainbat errealitate hartzen dituela, nekazaritza, abeltzaintza eta baso-jardueretatik harago doazenak. 1970eko hamarkadan, Andrew Pearse nekazari-soziologoak munduko landa-eremuetan hiri-industria konplexu baten hedapenaz hitz egiten zuen, botere-guneetatik nekazaritza-ekoizpena hiri-sarien sistema baten bidez zigortzen zuena. Agian orain egokiagoa litzateke planeta mailako hiri-finantza konplexu bati buruz hitz egitea (Merrifield, 2014).

Kayserek zioen hiriaren eta eremuaren arteko harreman-sistema berri bat ezartzea hazkunde-fase baten garaikidea dela, eta fase horren ezaugarriak hauek direla: aurrerapen teknologikoa bizkortzea, finantza-kontzentrazioa areagotzea eta informazioa berehala zabaltzea orokortzea. Era berean, munduan prozesu geografikoak goitik behera aldatzen dituzten baldintza tekniko, ekonomiko eta politikoak agertzearen garaikidea da (Kaysers, 1972).

Eraldaketaren bektoreak alde batera utzita, landa-eremua dibertsifikatu egin da erabilera sozial, kultural edo ekonomikoei dagokienez, eta, norabide horretan, inguruneke soziologiak ere aldaketak izan ditu. Bestela esanda, azken hamarkadetan nekazaritzakoa ez den landatartasun berri bat sortu da, baina espazioan nekazaritza-jarduerekin eta ohiko eredu idealetik hurbilago dauden beste landatartasun-modu batzuekin batera bizi da. Nolanahi ere, familia-sustrairen bat duen landa-eremuan bizi den biztanleria ere ez da hiri-kulturaren eta haren bizimoduaren kontsumitzaile pasiboa.

Horregatik, Morinek landatartasun berria aipatzen duenean bezala, egile ugari agerian jartzen dituzte landa-ingurune berpizkunde eta berrosatze prozesuak. Prozesu dinamikoak dira, eta horiek dira gaur egun landa-eremua aldatzeko motor nagusiak. Ikuspegi hori elikatu duen elementu bat da pertsonen, ondasunen eta zerbitzuen etengabeko fluxua dagoela landa- eta hiri-espazioen artean. Espazio horien arteko konbergentzia, neurri handi batean, pertsonen eguneroko mugikortasuna handitzearen ondorio da.

Postulatu horien guztien zati bat edo guztiak onartuta, gizarte-zientziek landatartasuna definitzeko zenbait muga agerian uzten dituzte, eta muga horiek anbiguotasunek eta/edo gehiegizko sinplifikazioek eragiten dituzte nagusiki. Landatartasuna, gutxienez, naturari dagozkion elementuek eta gizarte-, ekonomia- eta kultura-berezitasunek osatzen dute, eta, beraz, mugaketa konplexua da eta diziplina anitzeko ikuspegi batetik egin behar da. Alde horretatik, hiri- eta landa-ingurunearen sailkapen dikotomikoak gaizki-ulertuetarako kontzeptu-esparru bat elikatu dezake ikerketa sozialaren esparruan eta izaera politikoko erabakietan:

- a) Erdi-mailako ezaugarriak dituzten lurraldeetan populazioen ezagutza muga dezake, guztizkoaren zati handi bat izan baitaiteke;
- b) Bitarteko ezaugarriak dituzten lurraldeen sailkapena muga dezake;
- c) Lurraldeen dinamika behar bezala ezagutzea eragotz dezake, batez ere lotura ekonomiko eta garapenaren ezaugarriei dagokionez;
- d) Lurraldeen arteko interdependentziak ikustea zaildu dezake eta ikuspegi urbanozentristak sustatu;
- e) Enplegu-patroien merkataritza-fluxuen eta aldaketa espazialen analisisa zaildu dezake;
- f) Giza asentamenduen patroien aldaketen eta zerbitzu publikoen eskaeren arteko erlazioa aztertzeke aukerak mugatu ditzake;
- g) Lurralde-lehiakortasuneko ikuspegiak sustatzea eragotz dezake harremanean.

Azkenik, esan behar da zenbait pertsonak zalantzan jartzen dutela gaur egun landa-eremuko sozietateak daudela. Horrek eztabaida bi ikuspegi handitan txertatzen du eta interesgarriak dira azterlan honen helbururako planteatzen dituzten elementuengatik, baina ikerketa honek ez du eztabaida honetan nahasteko asmorik, Arabako errealitatek ekarpen txiki bat egitea baizik. Autore batzuek diote landa-eremua urbanizatuz edo lurraldeari landa izaera ukatuz landa-sozietateak desagertzeko bidean daudela. Despopulazioa, tokiko jakintza eta praktika kulturalak pixkanaka desagertzea eta lehen sektoreari lotuta ez dauden jarduerak areagotzea dira landa-eremua desagertzera daramaten alderdi nagusiak. Aitzitik, beste teoriko batzuek ez dituzte globalizazio-prozesuek eragindako eraldaketak ukatzen, baina landa-gizartearen iraunkortasuna defendatzen dute. Ikuspegi horrek hiri-eremuaren eta landa-eremuaren arteko fusioa aitortzen du, hiriaren eta landa-eremuaren arteko bi norabideetako migrazio-fluxuak azpimarratzen ditu, eta hiri- eta landa-eremuaren arteko lurralde-zatiketa gainditzea proposatzen du, lurraldearen luze-zabalean bizi-estilo desberdinen arteko bizikidetzaren onartzeke.

1.1.4. Landatartasunari buruzko definizio operatiboak

Ez dago lurralde-banaketa irizpide bakar eta aplikagarriarik mundu osoan, baina hiri- eta landa-eremuetako mugaketa-irizpideak aurkitzeko premia operatiboak ikerketa zientifikoa sustatzen du, eta, oro har, irizpide kuantitatiboak zein kualitatiboak hartzen dira kontuan. Nazio Batuen Estatistika Sailak urtero txostenak egiten ditu landa- eta hiri-mailako informazio erantsiarekin, herrialde bakoitzeko estatistika-institutuek emandako informazioan oinarrituta. Beste era batera esanda, irizpide desberdinen gainean definitutako landa-eremuei buruzko datuak alderatzen ditu eta landatartasuna definitzeko irizpide desberdintasun horiei egotzi dakieke herrialdeen arteko hainbat desberdintasun. Irizpideen arteko desberdintasuna lau kategoria handitan sailka daiteke (Sancho eta Reinoso, 2012):

- a) Kualitatiboak: irizpide ohikoenak dira, eta herrialdeen erdiek irizpide politiko-administratiboak edo historikoak erabiltzen dituzte, hiriguneak ofizialki ezarriz.
- b) Kuantitatibo sinpleak: herrialde askok lurraldeak biztanle-kopuruaren arabera sailkatzen dituzte. Gehienek NBERen gomendioaren alde egiten dute, eta 2.000 biztanletik gora hiritartzat hartzen dira, baina irizpide horrek konnotazio desberdinak hartzen ditu geografiaren arabera.
- c) Zenbaki anitzekoak: herrialde batzuek irizpide bat baino gehiago aldi berean erabiltzearen alde egiten dute. Ohiko irizpide horietako bat biztanleriaren dentsitatea da, nahiz eta kasu batzuetan nekazaritzako biztanleria aktiboaren ehunekoa edo beste irizpide batzuk ere kontuan hartzen diren.
- d) Kualitatiboak eta kuantitatiboak: nahiz eta praktika hori ez den hain ohikoa, herrialde batzuetan irizpide kualitatibo eta kuantitatiboaren konbinazio baten bidez izendatzen dira hiriguneak, non hiri-izendapena ofizialki ematen den, baina, sailkapen kualitatibo sinplean ez bezala, ezarritako irizpide estatistiko batzuk lehenesten dituzten.

Bestalde, ELGak landa-eremuaren lurralde-muga bat ezartzen du, populazio-dentsitatean (< 150 biztanle/km²) eta nukleo handieneko biztanle-kopuruan oinarrituta. Biztanleriaren % 50 baino gehiago udalerri edo toki-erakundeetan bizi bada, nagusiki landa-eremua da; aitzitik, kopuru hori biztanleriaren % 15 baino txikiagoa bada, lurralde nagusia hirikoa da. Ehuneko hori % 50 eta % 15 artekoa bada, Arabako Lurralde Historikoaren kasuan bezala, lurralde mistoa edo ertaina da. Biztanleria-dentsitateari buruzko atalase bera (< 150 biztanle/km²) baliozkoa da udalerrien sailkapenerako, baina, egia esan, udalerrien tamaina geografikoak gehiegi baldintzatzen du irizpide hori.

Landa Ingurunearen Garapen Jasangarrirako Legeak, 2007ko abenduaren 13an aldarrikatuak, 45/2007 Legeak, Espainiako Estatuko esparruan landa-politikaren oinarriak ezartzen dituenak, honela zehazten du landa-ingurunea: "30.000 biztanletik beherako eta km²-ko 100 biztanletik beherako dentsitatea duten administrazio eskudunek definitutako udalerriek edo toki-erakunde txikiek osatutako eremu geografikoa". Era berean, honela definitzen du landa-eremua: "Lege honek araututako Landa Garapen Iraunkorreko Programatik eratorritako neurrien aplikazio-eremua, eskualde- edo probintzia-zabalerakoa, autonomia-erkidego eskudunak mugatu eta kalifikatua". Landa-eremuen mugaketa eta kalifikazio hori irizpide hauen arabera egin behar da: biztanleria-dentsitatea, biztanleriaren joera, aktiboaren ehunekoa lehen, bigarren eta hirugarren sektoreetan, hiriguneen hurbiltasuna eta lurralde-egituraketa.

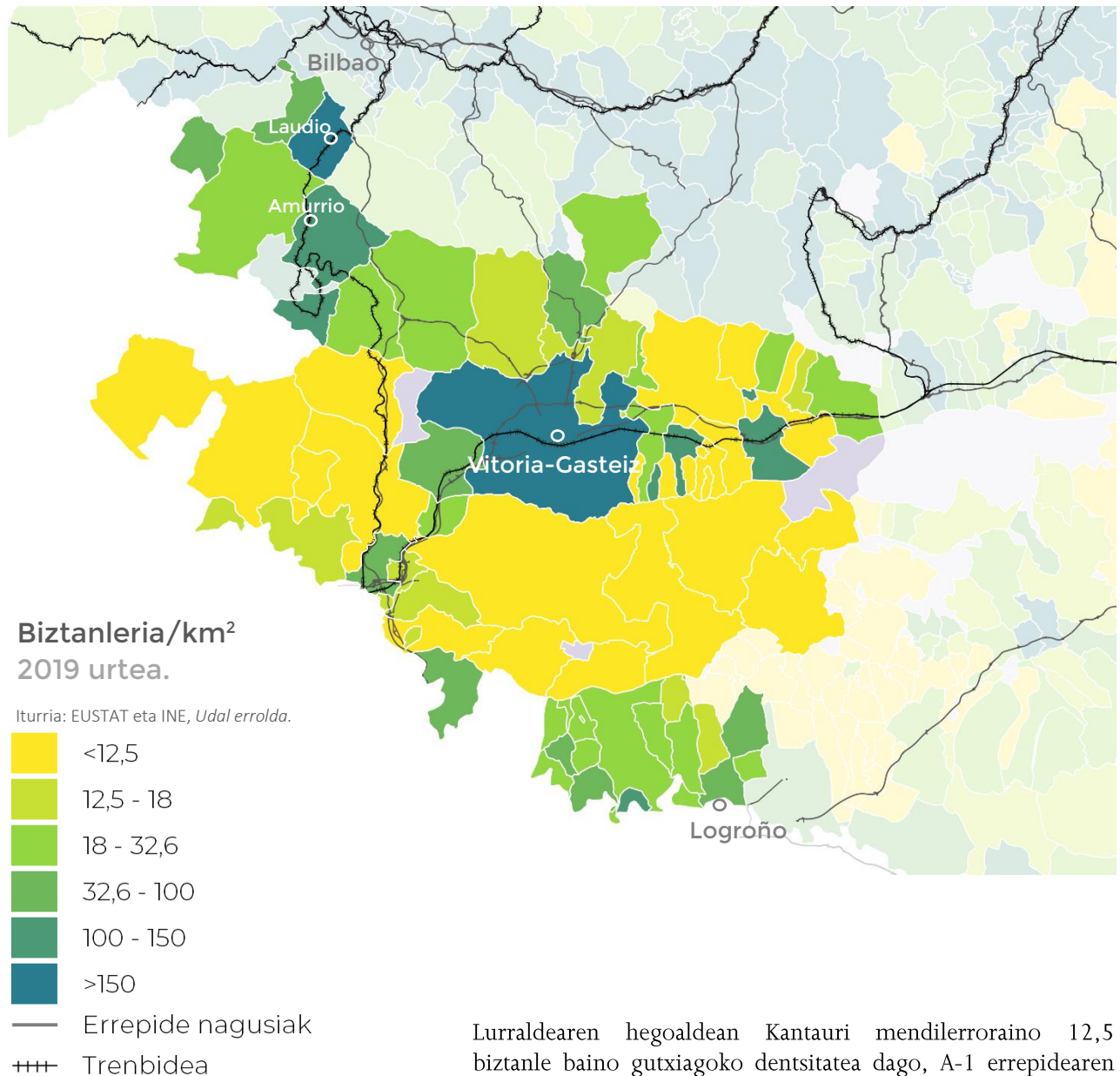
Azken batean, ez dago landa-eremua mugatzeko irizpide baliozko eta unibertsal bakar bat ere, baina datuen eskuragarritasuna udalerriak bereizita, eta, ahal dela, udalerria baino lurralde-eremu txikiagokoak, funtsezkoa da gutxieneko bermearekin egiteko eta lurralde-politika egokiak

bermatzeko. Askotan, ariketa hori egiteko ez ditugu behar genituzkeen diren datu guztiak, nahiz eta gero eta ugariagoak diren, eta EAEn oso erabilgarriak diren hainbat iturri daude (Eustat, Lurdata, GeoEuskadi).

1.2. Arabako azterketa-kontzeptura hurbiltzen

1.2.1. Biztanleria-dentsitate txikiko eremuak

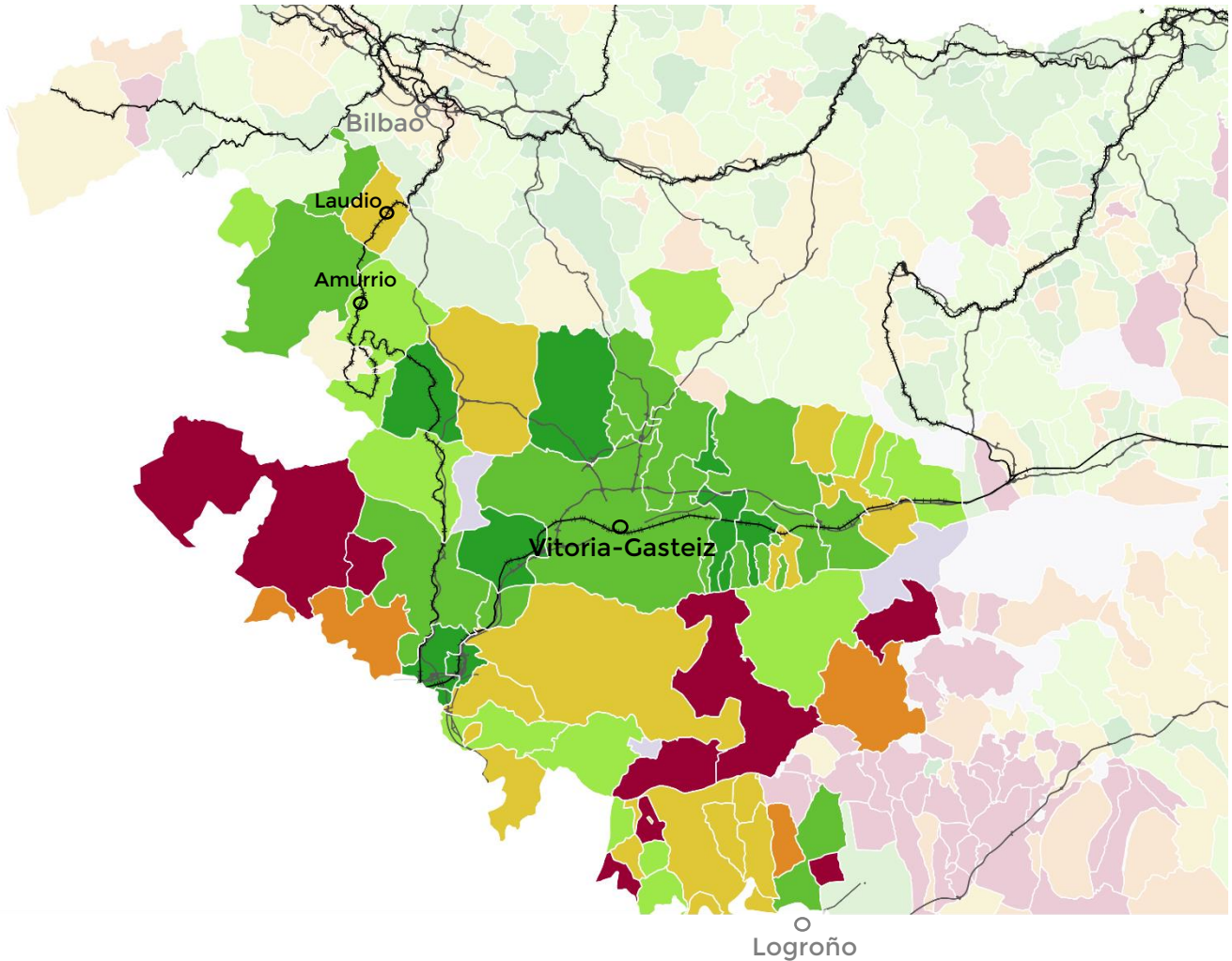

Hegoaldean biztanleria-dentsitate oso baxua da nagusi

Lurraldearen hegoaldean Kantauri mendilerroa 12,5 biztanle baino gutxiagoko dentsitatea dago, A-1 errepidearen bide-ardatzaren inguruan izan ezik. Lautadan ere dentsitate baxu hori da nagusi.

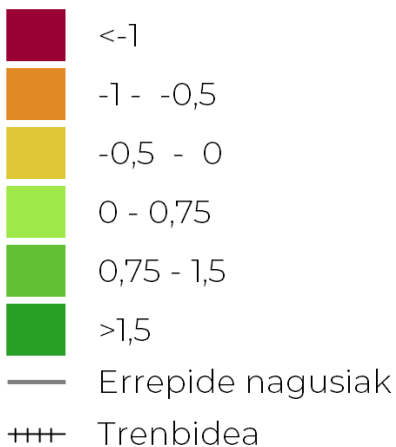
Gasteizek eta Laudiok soilik gaintzen dute ELGAK proposatutako < 150 biztanle/km²-ko dentsitate-atalasea. Landa Ingurunearen Garapen Jasangarrirako Legearen kasuan, Gasteiz, Laudio, Amurrio, Agurain, Dulantzi eta Lapuebla de Labarcak bakarrik gaintzen dute landa politikaren irismenetik kanpo uzten dituen gutxieneko oinarria.

1.2.2. Batez besteko urteko despopulazioa 2007-2017 aldian (FEDER funtsen irizpide berria)

Biztanleriaren batez besteko hazkunde-tasa (%).
2007-2017 epealdia.

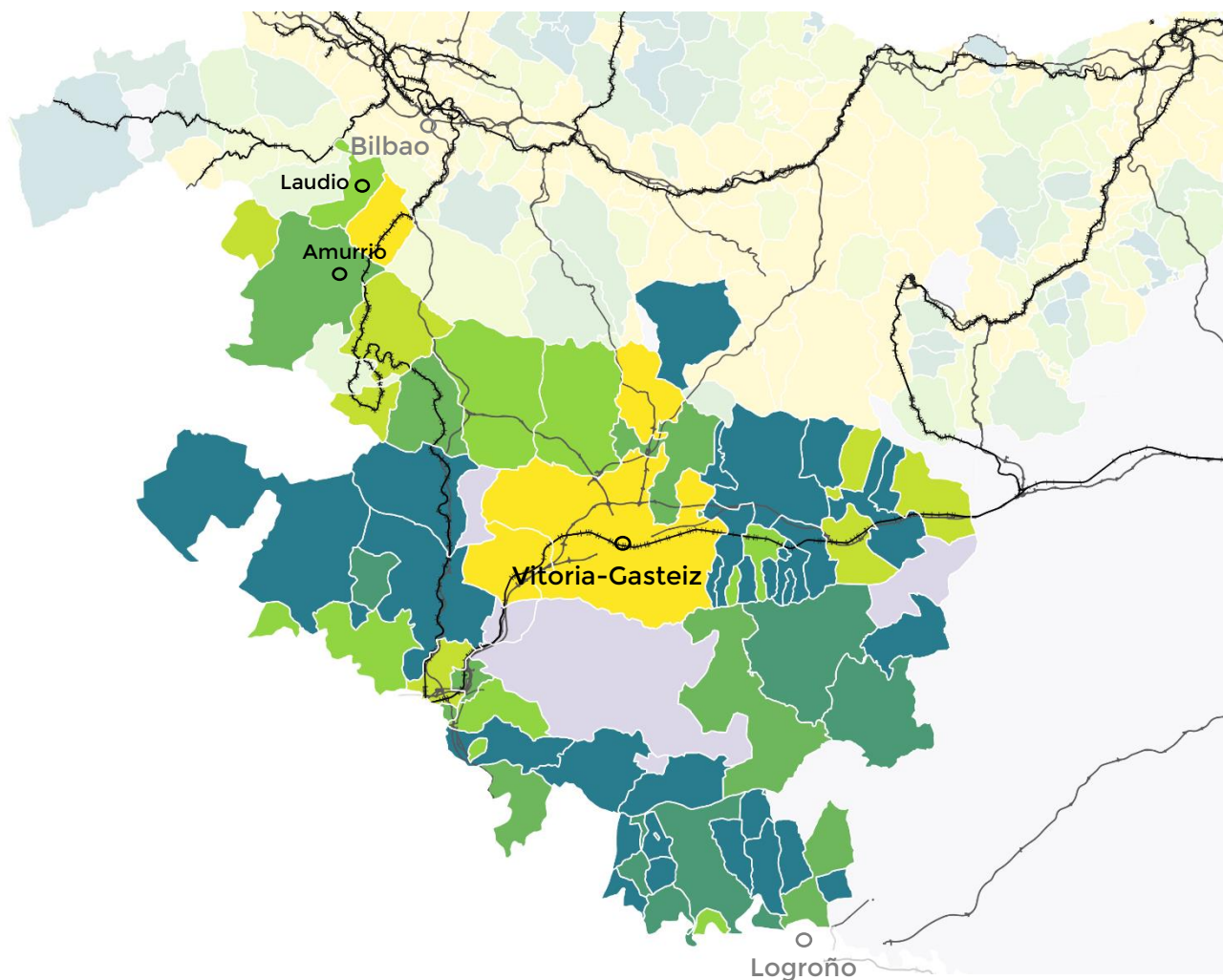
Iturria: EUSTAT eta INE.

Lurraldeko zortzi udalerrik biztanleriaren %1 baino gehiago galdu dute urtero 2007-2017 aldian.

2020ko abenduan, 2021-27 aldirako FEDER funtsak 12,5 biztanle/km²-tik beherako biztanleria-dentsitatea duten eremuetara bideratzeaz gain, 2007-2017 aldian urtean % 1etik gorako biztanleria-galera izan duten udalerrietara ere bideratu ahal izatea adostu da. Araban, Haranak, Moredak, Lagranek, Mañuek, Añanak, Bernedok, Lezak eta Gaubeak betetzen dute irizpide hori (gorriz).

1.2.3. Lehen sektorearen presentzia lurraldearen ekonomian

Lehen sektoreko balio erantsia (%).
2017 urtea.

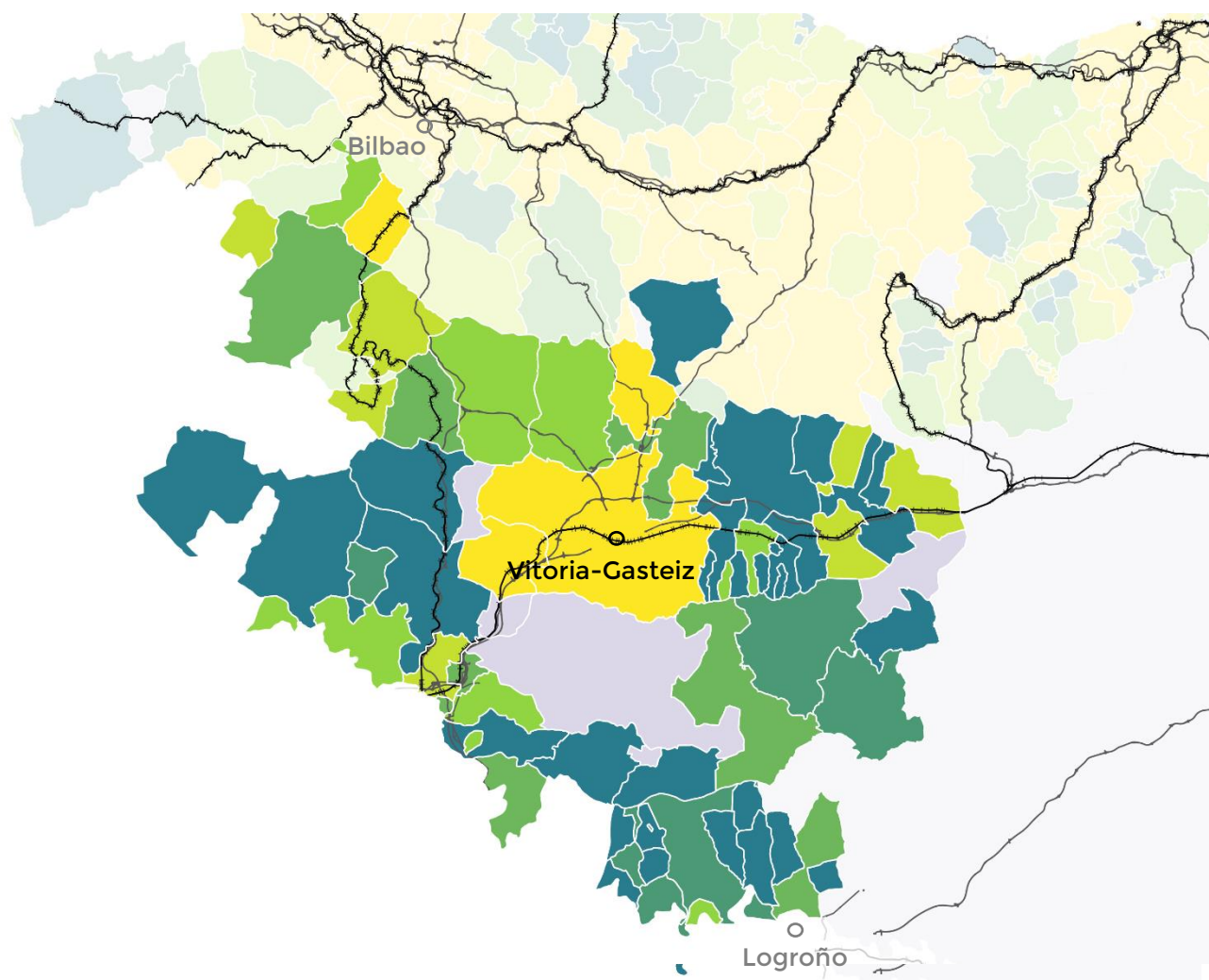
Iturria: EUSTAT.

Lehen sektorearen balio erantsia nabarmena da biztanleria-dentsitate txikiko eremuetan.

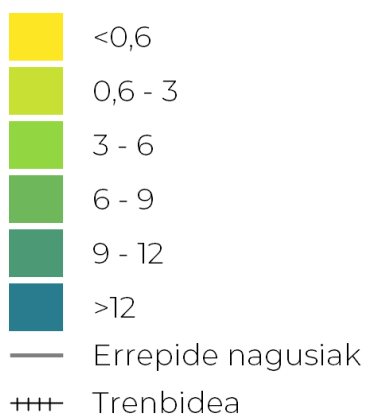
Lehen sektoreak, gaur egun, Arabako lurraldeko urteko balio erantsiaren % 1,7 inguru ematen du. Sektorearen ekarpena oso garrantzitsua da lurraldeko dentsitate txikiko eremuetan eta industria- eta zerbitzu-jarduera handirik gabeko eremuetan, bai eta Arabako Errioxan ere.

1.2.4. Lehen sektorearen presentzia lurraldearen enpleguan

Lehen sektoreko enplegua (%).
2016 urtea.

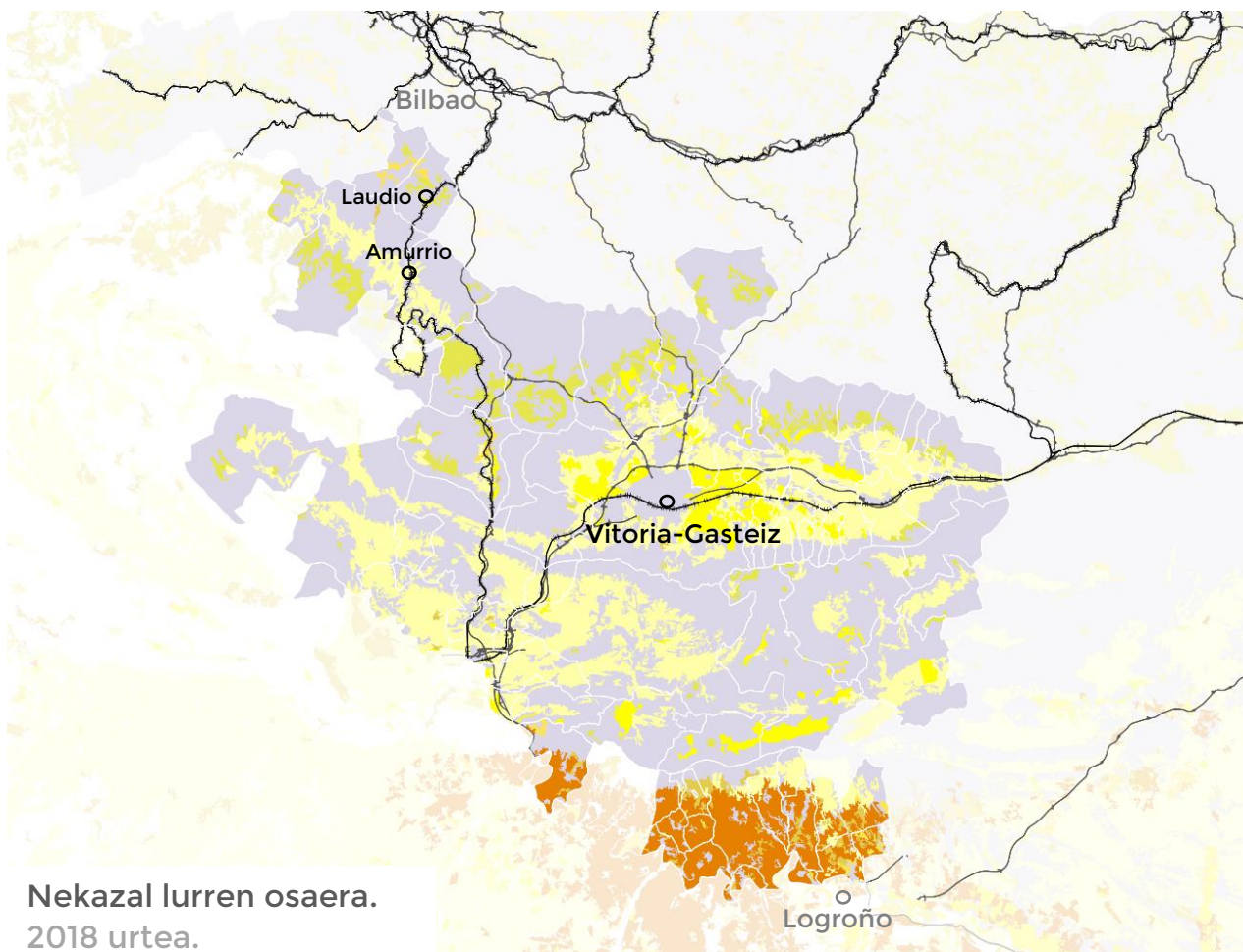
Iturria: EUSTAT.

Lehen sektoreko enplegu-
sorrera handia da
lurraldearen hegoaldean eta
ekialdean.

Lehen sektoreak Arabako enpleguaren % 2 inguru sortzen du zuzenean. Sektorearen ekarpena oso garrantzitsua da lurraldearen ekialdean eta hegoaldean. Beste era batera esanda, lehen sektorea enplegu-iturri garrantzitsua da Araba osorako, hiriburuan eta hiriburuarekin Bilborekin eta Debagoienarekin lotzen duten eremuetan izan ezik.

1.2.5. Nekazal-eremuen geografia

Nekazal lurren osaera.
2018 urtea.

Iturria: Corine Land Cover.

Laborantza-lurrak

Ureztatu gabeko laborantza-lurrak

Lur ureztatu iraunkorra

Laborantza iraunkorrek

Mahastiak

Larreak

Larreak

Nekazaritza lur heterogeneoak

Laborantza-lur konplexuak

Lurra, batez ere nekazaritzara bideratutakoa,
landaretza natural esanguratsuekin

— Errepide nagusiak

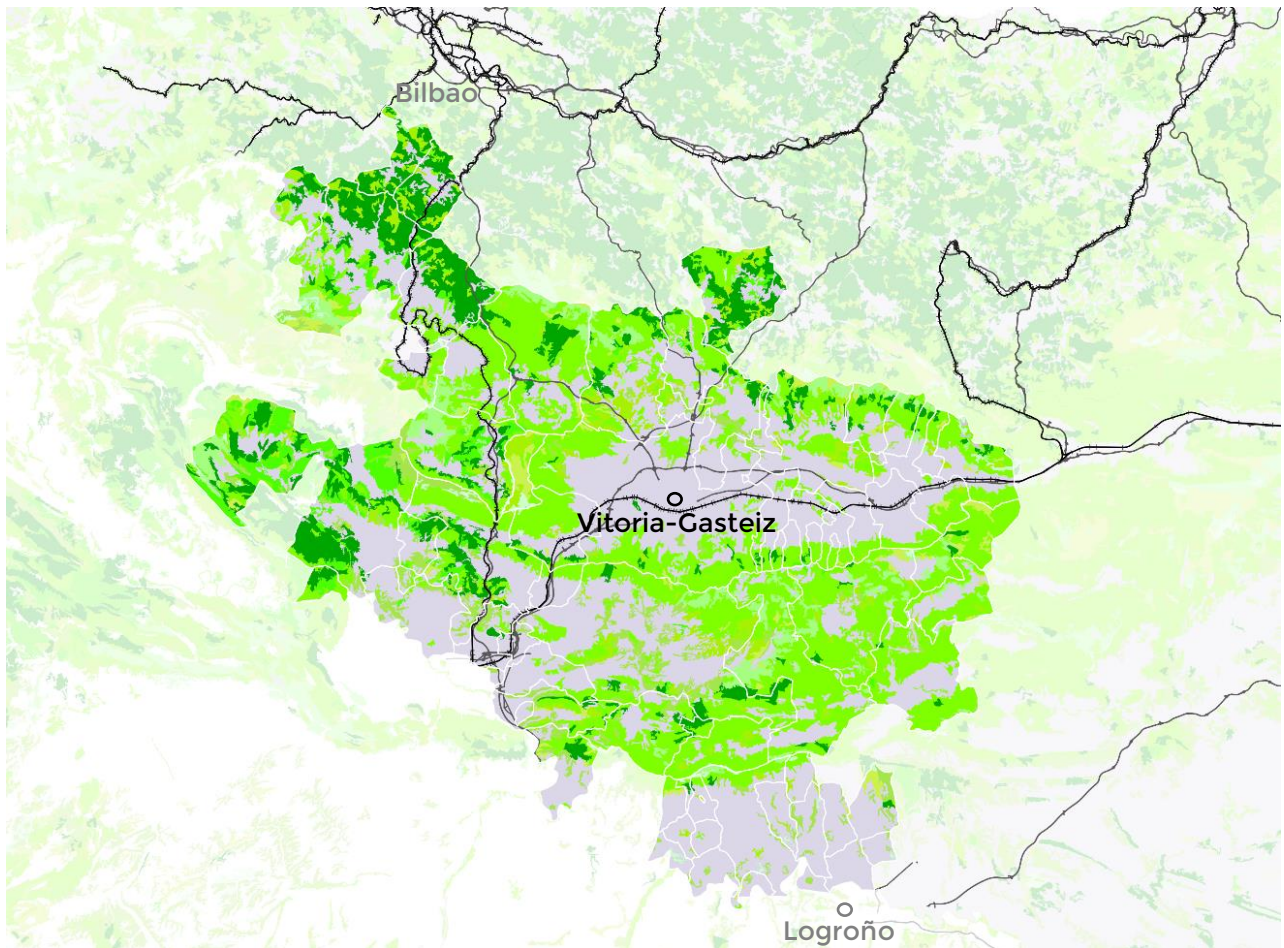
+++ Trenbidea

Nekazaritza-lurra lurraldearen zati handi batean dago, eta funtzio nahiko zonifikatuak ditu.

Laborantza-lurrek presentzia handia dute itsas mailatik hurbilago dauden eremuetan, batez ere lautadan eta Gasteizko mendien hegoaldean.

Kantauriar mendikatearen hegoaldean mahasti-dentsitate handia dago. Aitzitik, abeltzaintzarako larre gehienak Arabako iparraldean daude.

1.2.6. Baso-eremuen geografia

Baso lurren osaera. 2018 urtea.

Iturria: Corine Land Cover.

Basoak

- Hosto zabaleko basoak
- Konifero-basoak
- Baso mistoa

Zuhaixkak eta/edo belar-landaredia

- Larre naturalak
- Mortu eta txilardiak
- Landare esklerofiloa
- Trantsizioko basoa/zuhaixkak

Landaretza urriko edo gabeko eremu irekiak

- Landaretza gutxiko eremuak
- Glaziar edo elur iraunkorra

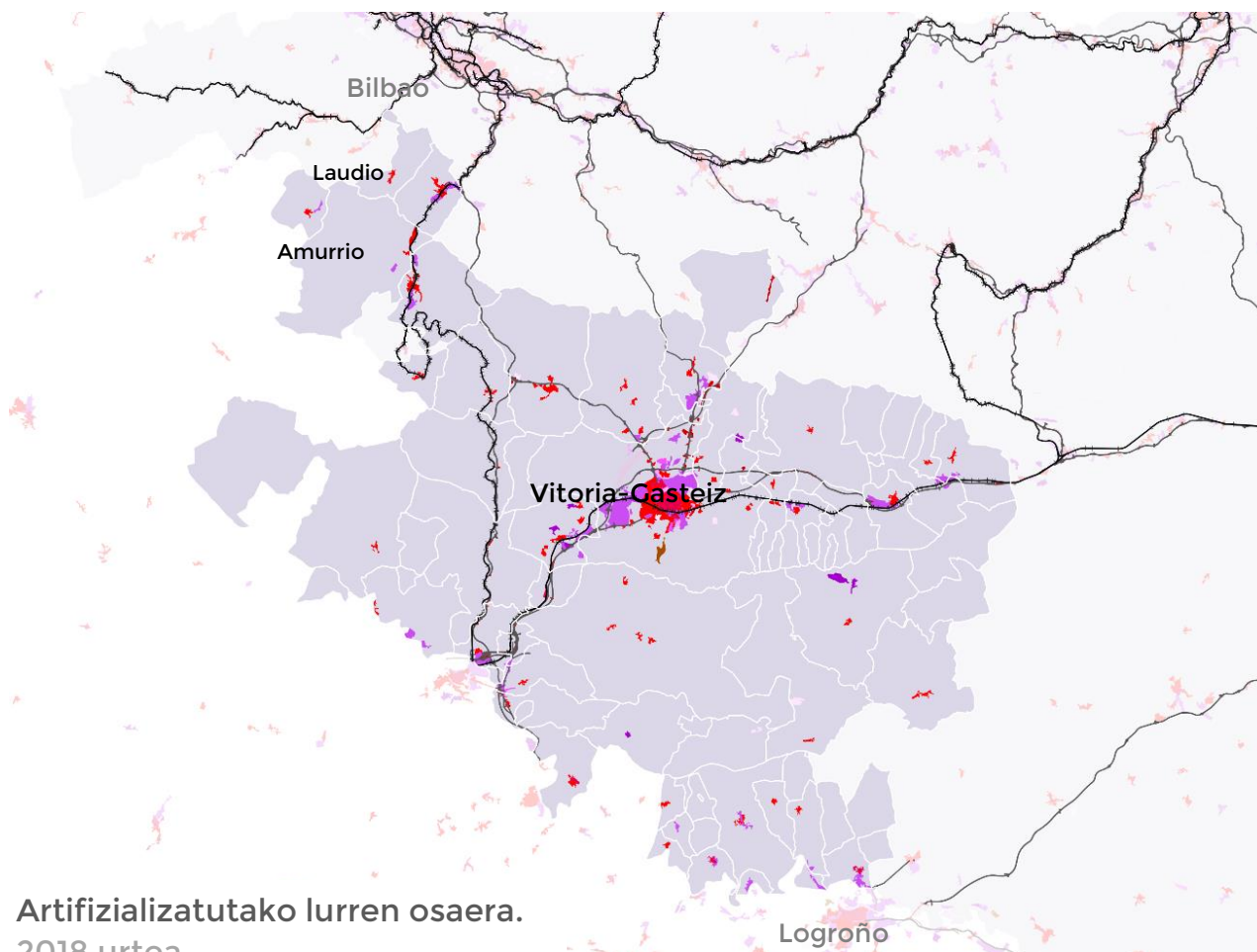
— Errepide nagusiak

+++ Trenbidea

Lurren kudeaketa komunalak balio handiko paisaia kontserbatzea eragin du.

Baso-masa handia Arabako lurralde garaietan dago. Basoen kudeaketa komunalari esker, lurraldearen paisaia kontserbatu ahal izan da, bai eta Bizkaia eta Gipuzkoarekiko aldea markatu ere, horietan pinuak edo eukaliptoak baitira ohikoak. Aldiz, Kantauri isurialdearen inguruan eta Arabako mendebaldean Konifero-basoak dira garrantzitsuak.

1.2.7. Artifizializatutako eremuen geografia

Artifizializatutako lurren osaera.
2018 urtea.

Iturria: Corine Land Cover.

Hiri-ehuna

- Hiri-ehun jarraitua
- Etenak dituen hiri-ehuna

Industria-, merkataritza- eta garraio-unitateak

- Industria edo merkataritza guneak
- Errepideei eta trenbide-sareei dagozkien guneak
- Aireportuak

Meategiak, zabortegeak eta eraikitze-lanak dituzten lurak

- Meategi eremuak
- Zabortegeak
- Eraikuntza-lanetan

Nekazaritzara bideratu gabeko landaredi eremu artifizialak

- Hiriguneko berdeguneak
- Kirol- eta jolas-instalazioak

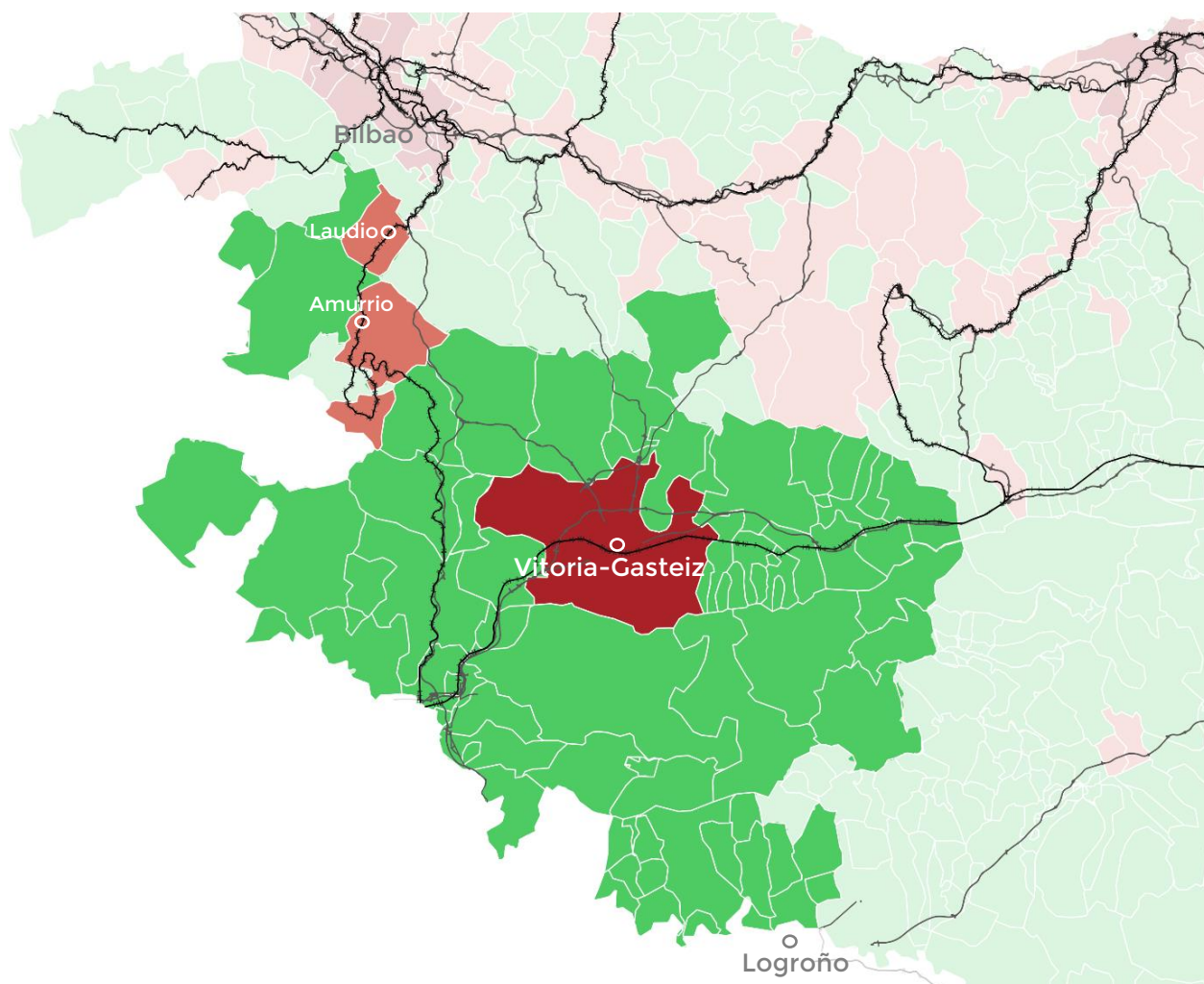
— Errepide nagusiak

+++ Trenbidea

Gasteizen dago hiri-ehunaren eta nekazaritzakoak ez diren jardueretarako azalera gehiena.

Artifizializatutako lurzoru gehiena Gasteizen eta haren inguruan dago, Arabako hiri-ehunaren proportzio oso handiarekin. Nekazaritzakoak ez diren jarduera ekonomikoetarako lurzorua oso garrantzitsua da, eta Jundiz industrialdea nabarmentzen da, Europako enpresa-gunerik handienetakoa. Bide-ardatz nagusien barruko beste eremu batzuek ere artifizializazio nabarmena dute.

1.2.8. Lurraldearen landatartasuna, Europako Batzordearen urbanizazio-mailaren arabera

Urbanizazio-maila
Europako Batzordearen
arabera.
2017 urtea.

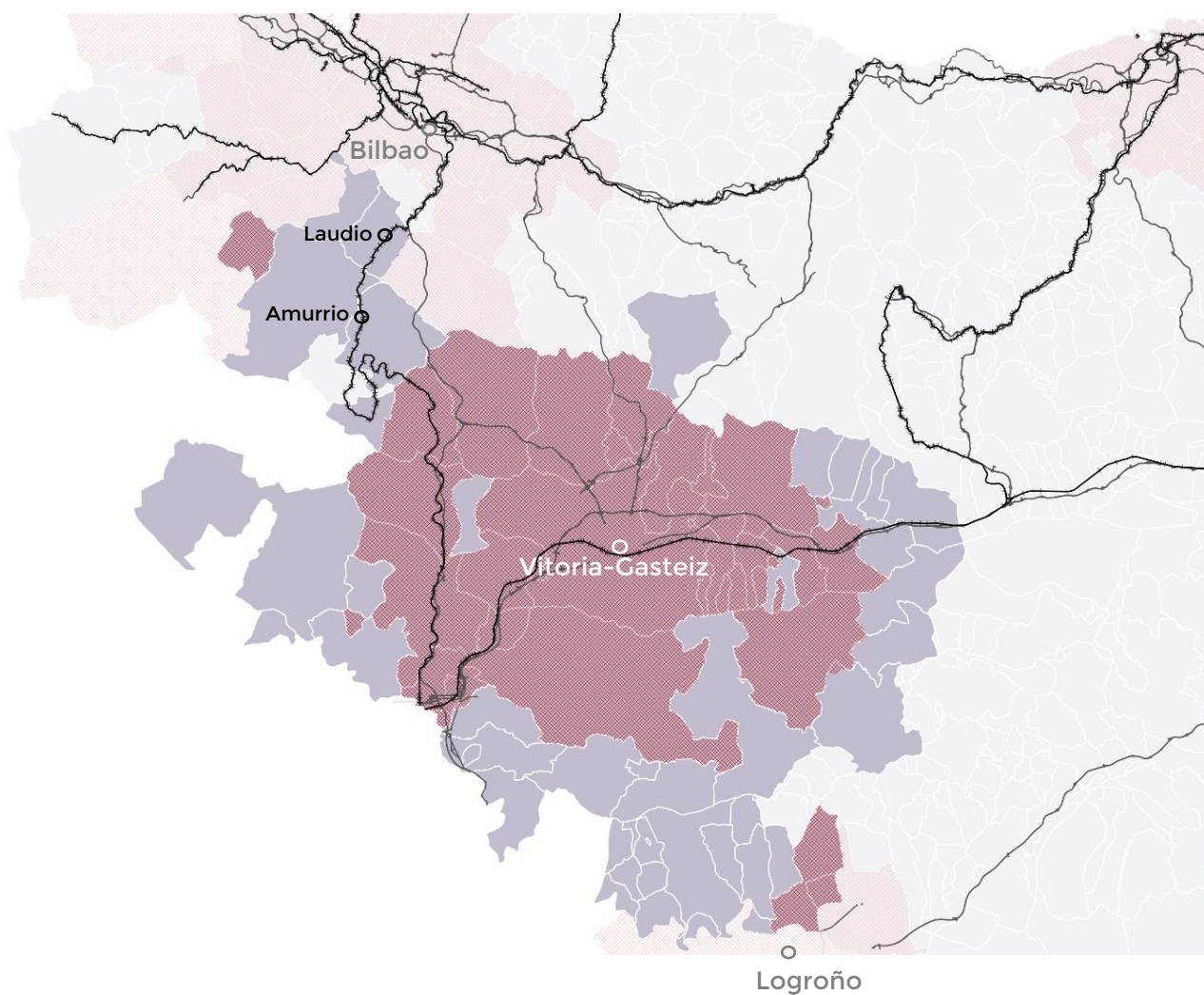
Iturria: Eurostat.

- Hirigunea
- Bitarteko hirigunea
- Landa eremua
- Errepide nagusiak
- Trenbidea

Eurostaten arabera, landa-eremuek
Araba osoa hartzen dute, Gasteiz,
Laudio eta Amurrio izan ezik.

Kilometro bateko sare estatistikoko gelaxketako biztanleria-dentsitateetik abiatuta, Eurostatek kontinentearen urbanizazio-maila neurtzeko metodologia berezia garatu du azken urteotan. Metodologia horren arabera, hiri-espazioak elkarren ondoan dauden lauki formako gelaxka-taldeak dira, 1 km²-koak, eta gutxienez 300 biztanleko dentsitatea dute km² bakoitzeko, eta 5.000 biztanleko gutxieneko populazioa. Arabaren kasuan, ez du ikuspegi berriegia ematen; izan ere, Arabako hiriburuko makrozefaliaren eta gainerakoen arteko kontrasteak lurraldeari dagokionez beste adierazle batzuetan bezala mugatzen du.

1.2.9. Hiriburuen eragin-eremuak Europako Batzordearen arabera

**Hiriburuen eragin eremua
Europako Batzordearen
arabera.
2017 urtea.**

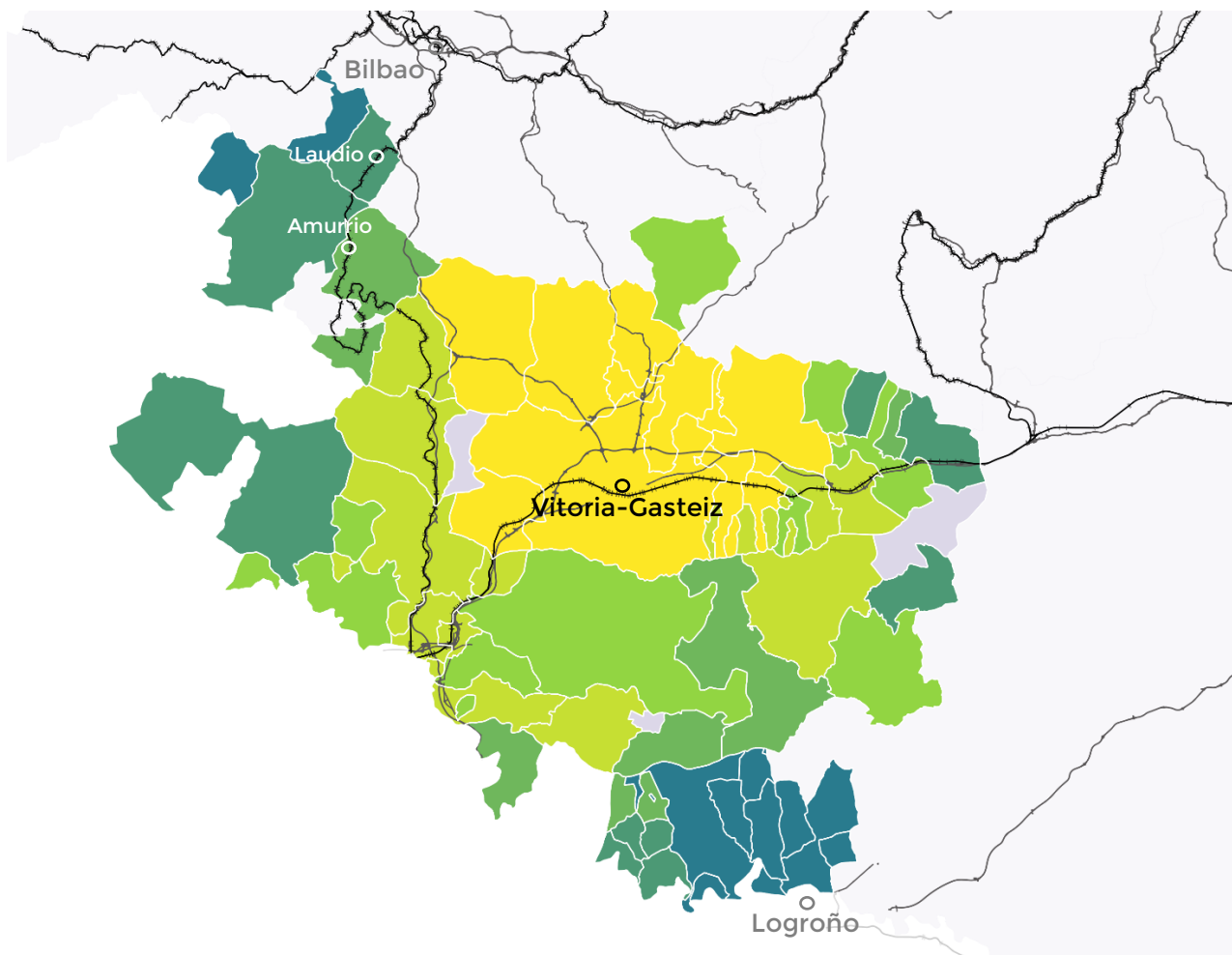
Iturria: Corine Land Cover.

- Hiriburuen eragin eremua
- Errepide nagusiak
- +++ Trenbidea

Eurostaten arabera, landa-eremuek Araba osoa hartzen dute, Laudio eta Amurrio hiriburuak izan ezik.

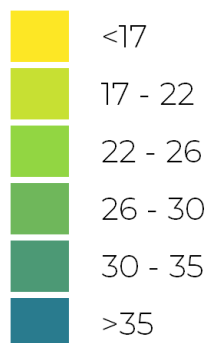
Eurostaten arabera, Arabako biztanleria aktiboaren % 15ek baino gehiagok Arabako hiriburuan egiten du lan, eta, beste kasu batzuetan, Bilbon eta Logroñon. Horrek hiriaren eraginpean jartzen du lurraldearen zatirik handiena.

1.2.10. Arabako hiriburura iristeko batez besteko denbora

Vitoria-Gasteizera iristeko batez besteko denbora (min.)

Iturria: Eusko Jaurlaritzaren eta ekoizpen propioa.

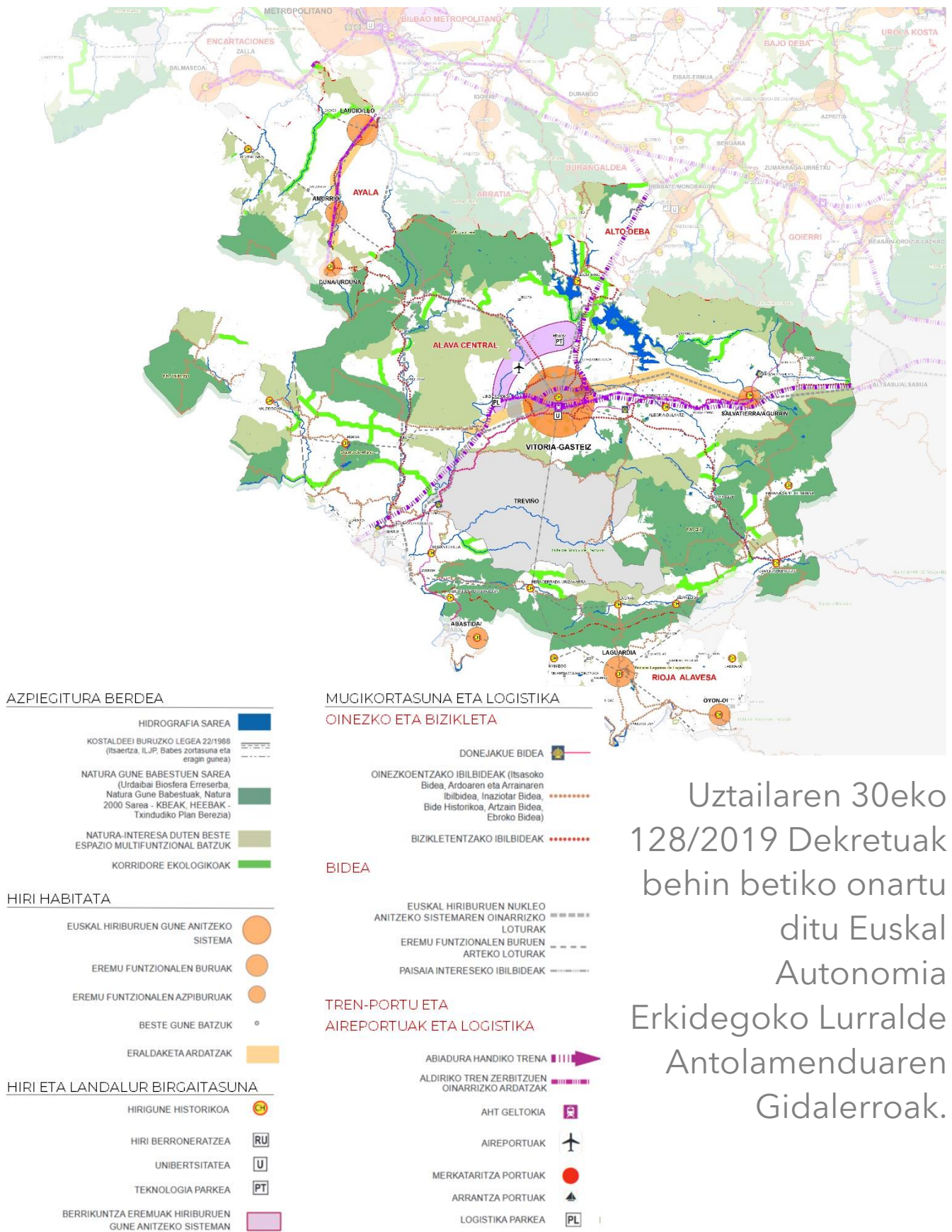
— Errepide nagusiak

+++ Trenbidea

Vitoria-Gasteizko hiri-eragina, hein handi batean, bide-distantzia txiki batek baldintzatzen du.

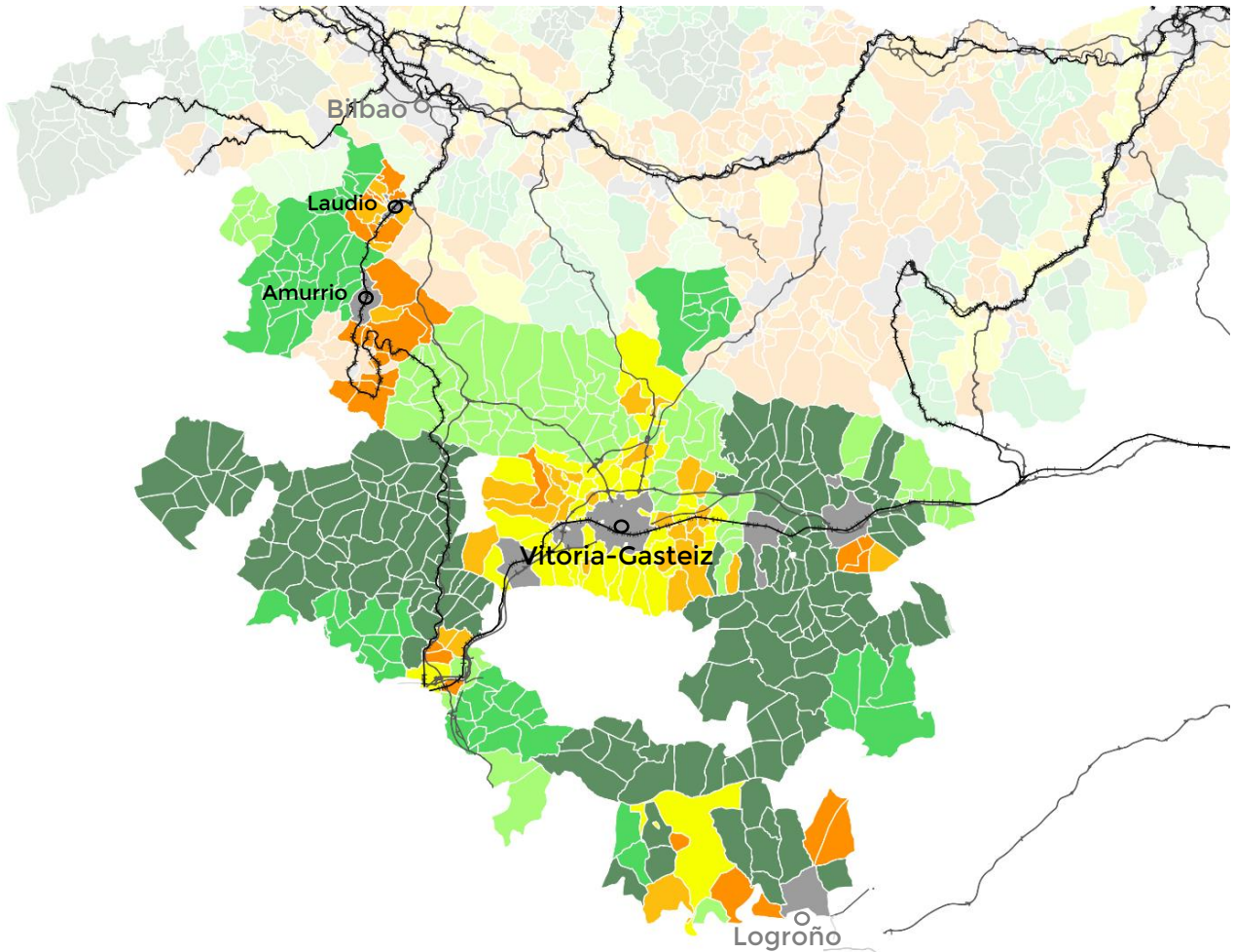
Arabako hiriburura Gasteizko mendietatik herriaren iparralderainoko irisgarritasuna handia da, baita Aguraindik Iruña-Okara artekoa ere. Gasteizko errepide-hurbiltasunaren eta Eurostaten metodologiaren arabera definitutako hiri-eraginaren arteko korrelazioa garrantzitsua da. Trebiñu Arabako hiriburuaren eraginpean dagoen udalerrietako bat da, eta gainerakoek baino distantzia handixeagoa du.

1.2.11. Lurralde Antolamenduaren Gidalerroak (DOT-2019)

Uztailaren 30eko 128/2019 Dekretuak behin betiko onartu ditu Euskal Autonomia Erkidegoko Lurralde Antolamenduaren Gidalerroak.

1.2.12. Landatartasuna Euskadiko Landaren eta Itsasertzaren Garapenerako Legearen arabera

Landa eremua Eusko Jaurlaritzako Landaren eta Itsasertzaren Garapena eta Europar Politikako Zuzendaritzaren arabera.

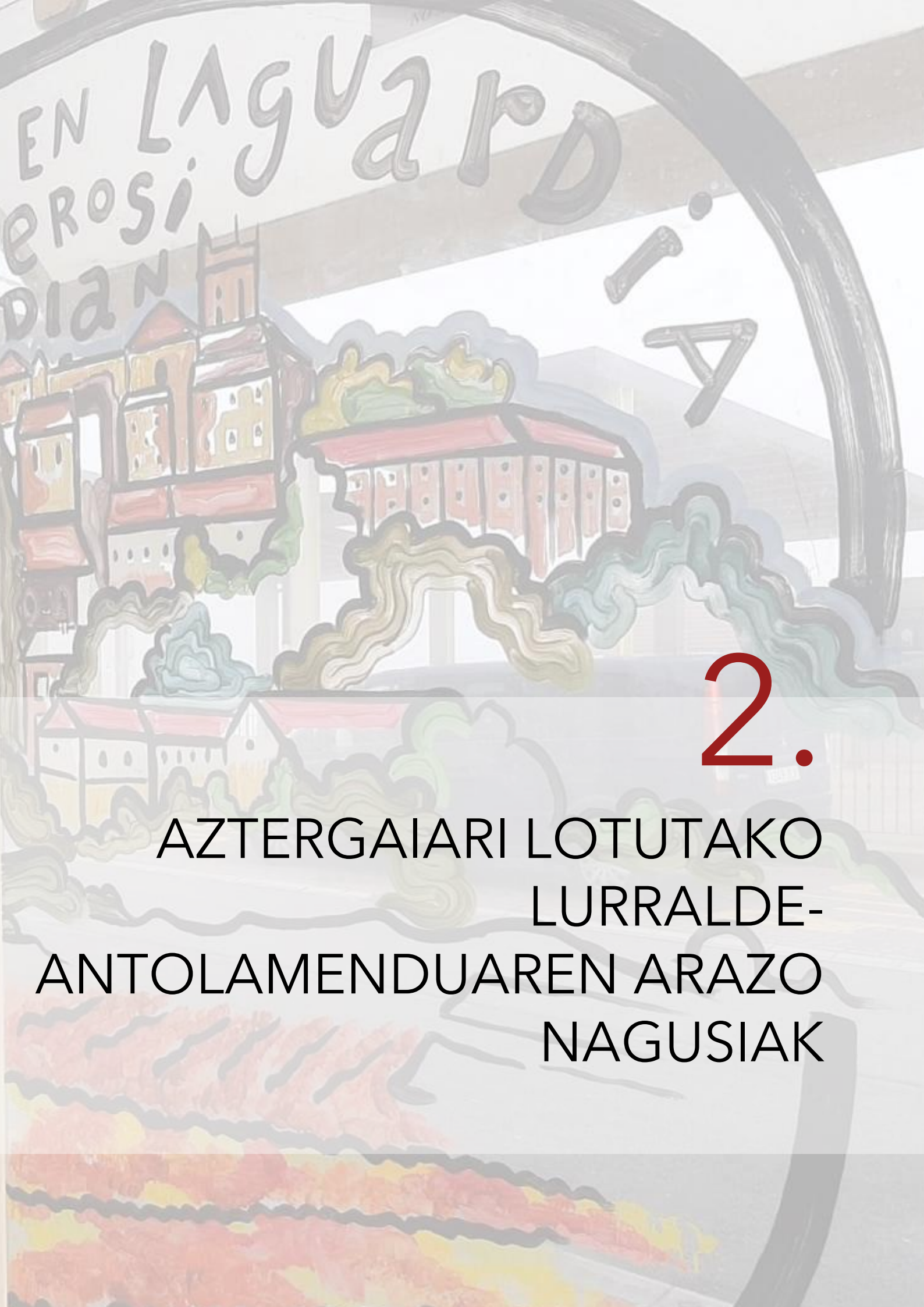
2015-2020 epealdia.

Iturria: HAZI.

G1	Landa-eremu	Landa eremua
G2	deprimitua	
G3	(LEADER eremua)	
G4	Landa-eremu ez	
G5	deprimitua	
G6		
		Hiri eremua
— Errepide nagusiak		
+++ Trenbidea		

Amurrio-Laudio ardatzean, Arabako Errioxan eta beste salbuespen batzuetan izan ezik, landa-eremu deprimituak lurralde osoa hartzen du.

HAZIk osatu eta garatutako adierazleak elementu demografikoak, ekonomikoak eta zerbitzu publikoetarako irisgarritasun-elementuak biltzen ditu. LEADER (*Liaison Entre Actions de Développement de l'Économie Rurale*) ikuspegi komunitarioaren arabera landa-eremuak mugatzen dituen lurraldeari begirada berri bat eman zaio, plangintza-ekimena landa-lurralde bakoitzeko tokiko komunitateei laga nahi diena. 2015-2020 zonakatzeak 2021etik aurrera jarraituko du lege-ondorioetarako, proposamen berria berrikusten den bitartean.

EN LAGUARD
EROSI
DIAN

2.

AZTERGAIARI LOTUTAKO
LURRALDE-
ANTOLAMENDUAREN ARAZO
NAGUSIAK

2.1. Lurralde-antolamenduaren arazo globalak

2.1.1. Hirien gorakada ekonomia globalaren testuinguruan

Bi hamarkada baino gehiago dira Europako Batzordeak globalizazioa prozesu gisa definitu zuenetik; prozesu horren bidez, hainbat herrialdetako merkatuak eta ekoizpena gero eta mendekoago bihurtzen dira, ondasunen eta zerbitzuen trukearen dinamikaren eta kapital- eta teknologia-fluxuen ondorioz. Azken hamarkadetan, nazioz gaindiko ekonomia indartu da, eta horrek ez du ekarri eskala txikiagoko merkatuen desagertzea, baizik eta merkatuen interakzioen intentsitatea aldatzea, hainbat mailatan. Maila bakoitzaren potentziala bere tamainaren mende dagoen heinean, eta ekonomia globalak gaur arte izan duen gorakada dela eta, ahultzea oso nabarmena izan da tokiko eskala batzuetan.

Hain zuzen ere, aro horren funtsezko ezaugarrietako batek kapital-fluxuen lurralde-banaketari eta finantza-sistemari eragiten die, eta horrek hainbat jardura berregituratzea eta deslokalizatzea eragin du. Informazioaren teknologia berrien nabarmentzeak lana antolatzeko modua eta eskala handiko ekoizpena aldatu ditu. Shanghai eta Hong Kongeko egunsentiaren eta New Yorkeko iluntzearen artean distantzia eta denbora konprimitu egiten direla dirudi, baina beste distantzia batzuk bere horretan mantentzen dira. Gaur egungo azelerazio-testuinguruan ere, baliteke distantzia batzuk handiagoak izatea orain.

Hiriek berebiziko garrantzia dute ekonomia globalaren birkonfigurazioan. Hiri handiak edo, Castellsen arabera *megahiriak*, ekonomia oso lehiakorraren nodo bihurtu dira, beren kokapen pribilegiatu edo zoritxarrekoagatik, zerbitzu espezializatuak, baliabideak eta azpiegiturak biltzeko joera dutenak. Hiri globalen ezaugarri nagusiak dira hiri-funtzioak eta espezializazio-maila, berrikuntzarekin eta teknologiarekin lotutako jarduerak, eta finantza-zerbitzuak, boterearen eta eraginaren ikurrak.

2.1.2. Industria-ekonomien garapena eta kontzentrazio-logikaren disfunczioak

XX. mendean zehar, Europako potentzien eta munduko beste ekonomia aurreratu batzuen industrializazio- eta urbanizazio-prozesuak herri txikietako ekonomien eta demografiaren hondamendi sakona eragin zuen. Ekoizteko moduak, funtsean nekazaritza- eta basogintza-ekonomia organikoan oinarrituak, dibertsifikatuak, ekoizpen txiki integratuak, insumoen autokontsumo handia dutenak, ia autarkikoak, ez dira "lehiakorak" industrializatuekin alderatuta. Testuinguru horretan, eremu horietako biztanleriaren zati handi batek hiri-espazioetara emigratzea erabakitzen du, eta, horrela, hiri-bizimoduak bereganatzen ditu eta industria- eta zerbitzu-produkzio-sistema oparoan dagoen eskulanaren eskaerari erantzuten dio.

Industrializazio- eta urbanizazio-prozesu horiek lurraldeen egituraketa baldintzatzen eta eraldatzen dute, kasu gehienetan biztanleria, jarduera ekonomikoak eta azpiegiturak nukleo handietan bilduz, eta geografiaren zati handi alde batera uztera eramaten dute. Landa-gainbehera ez dator soilik despopulatzearen eskutik, baizik eta tradizioz sustraitutako jarduerak bertan behera uztearen eta lurraldeko kultura-erabileren ondorioz. Zerbitzuen eta azpiegituren irisgarritasun desorekatuak lurralde-asimetrian sakontzen du dimentsio guztietan, eta, horrela, landa-ingurunearen desorekatzeko oinarriak ezartzen dira, gaur egunera arte.

XX. mendean zehar landa-eremuak despopulatzeko prozesu horiek bizi dituzten herrialde askotan, beren lurraldeen garapena berrorekatu eta jasangarriagoa egiteko ekimenak abian jartzen ari dira. Nolabait, etorkizuneko aukera berriak aprobetxatuz, dauden lurralde-desorekak eta landa-ingurunearekin lortutako zor historikoa zuzentzen saiatzen dira. Europako Batzordeak kontuan hartu du hori, eta jauzi kualitatibo bat prestatzen ari da lurralde-kohesiorako politikan, landa-eremuari dagozkion politiken zati handi bat berriz diseinatuz.

2.1.3. Munduan gero eta handiagoa den hiri eta landa arteko polarizazioa

Munduko Bankuaren datuen arabera, gaur egun munduko biztanleriaren %55,7 hirietan bizi da (2019). Nazio Batuen Erakundeak gai horri buruz argitaratu duen azken txostenaren arabera, 2050erako hirietan bizi diren biztanleen proportzioa 68raino iritsiko da. Munduko biztanleriaren zati batek landa-eremuetatik hiri-eremuetara aldatuko du bere bizilekua, eta iragarpen horrekin batera, hazkunde demografiko orokortu bat espero da, baina geografikoki desberdina izango dena.

Hiriko biztanleriak modu esponentzian egin du gora –1950eko 751 milioitik 2019ko 4.275 milioira–, eta joera horrekin jarraituko du. Hiriko biztanleriaren hazkundera geografikoki modu desberdinean gertatzea aurreikusten da, hazkundera oso kontzentratua egongo baita: %90 Afrika eta Asiako herrialdeetan izango da, eta soilik India, Txina eta Nigerian %35 416 milioi, 255 milioi eta 189 milioi biztanlerekin, hurrenez hurren. Gaur egun, Indiako biztanleriaren %34,5 hiri-habitatetan bizi da; Txinaren kasuan, proportzio hori %60,3koa da, eta Nigeriaren kasuan, %51,2koa (2019).

Aurreikuspen horietatik ondorioztatzen da azken hamarkadetakako urbanizazio-prozesuak jarraitu egingo duela eta azkarrago egingo duela diru-sarrera txikiko eta ertaineko herrialdeetan. Izan ere, abiapuntua ere ez da berdina: munduko Bankuak egindako diru-sarreraren arabera herrialdeen kategorizazioaren arabera, gaur egun landako biztanleen proportziorik handiena diru-sarreraren batez besteko errenta txikia duten herrialdeetan dago (%66,7), eta errenta handia duten herrialdeetan, berriz, landako biztanleria %19ra jaisten da (2019). Horrela, bada, garapen iraunkorragoa lortzeko mundu mailako erronka gero eta gehiago egongo da hiri-hazkundera modu egokian kudeatzearen mende, batez ere diru-sarrera ertainak eta txikiak dituzten herrialdeetan, horiek izango baitira urbanizazio-prozesuaren buru.

Mundu mailako hiri- eta landa-polarizazioaren ondorioz, landa-eremuen gainbehera ari da pixkanaka, hirien inguruko biztanleria-kontzentrazioarekin alderatuta. Duela hamarkada batzuk egituratu zen landa-eremuen gainbehera, Europa mendebaldeko zati handi batean edo ELGAko kide diren herrialdeetan kontzentratutako hiri-ekonomiak ezartzearen ondorioz, diru-sarrera txikiagoak dituzten herrialdeetan erreproduzitzen ari da, edo etorkizunean erreproduzitzeko da. Horrek erronka larriak planteatzen ditu biodibertsitatea kontserbatzeko, elikagaien segurtasunerako, hiri-saneamendurako edo ekoizpena sustatzeko, eta horrela islatzen da Nazio Batuen Garapen Iraunkorrari buruzko 2030 Agendan.

Nazio Batuen arabera, hiriak eta metropoli-eremuak hazkunde ekonomikoaren gune neuralgikoak dira, eta munduko BPGaren %60 inguru hartzen dute. Hala ere, munduko karbono-isurketen %70 inguru eta baliabideen erabileraren %60 baino gehiago ere badira. Hiriritarte azkarraren ondorioz, gero eta biztanle gehiago daude auzo pobreetan, azpiegitura eta zerbitzu desegoki eta gaitarduetan (hala nola hondakinen bilketa eta ur eta saneamendu sistemak, errepideak eta garraioa), eta horrek airearen kutsadura eta kontrolik gabeko hiri-hazkundera okertzen laguntzen du. Ondorioz, FAOk, Nazio Batuen Elikagaietarako Erakundeak, ohartarazi duenez, gosea eta heriotzak nabarmen areagotu daitezke biztanle pobreek eta ahulek elikagaiak eskura izatea bermatzeko neurririk ez duten hiriguneetan.

2.2. Europako lurralde-antolamenduaren problematikak

2.2.1. Despopulazioa errealitate bat da Europako zenbait eremutan

Europar Batasuneko biztanleriaren banaketa-ereduak ezaugarri ez ohikoak ditu mundu osoan, Europa osoan 5.000 hiri txiki eta ia 1.000 hiri handi baitaude. Batasunaren ezaugarria da jarduera ekonomikoaren kontzentrazio espazial txikiagoa duela munduko beste eremu garatu batzuek baino, baina nekazaritza berregituratzen joan den heinean eta biztanleria eta enplegua hiriguneetan gero eta gehiago kontzentratu diren heinean, horrek ez du saihestu eremu batzuen despopulazioa.

Europako Batzordeak adierazi du despopulazioak berezitasun propioak dituela leku bakoitzean, eta, erronka eta ondorio komun batzuk baditu ere, ezin dela horren ondorioen parekatze sinplerik egin. EBko herrialde kaltetuenetako batzuk Espainia, Bulgaria, Errumania, Ekialdeko Alemania, Portugal, Grezia, Italia eta Kroazia dira. 1960ko hamarkadan, hiru landa-eskualdeetatik bik despopulazioaren fenomenoak pairatu zuten. Eskualde horietako askotan, despopulazioa fenomeno kroniko bihurtzen da XX. mendean zehar. Izan ere, 1961-2011 aldia aztertuta, landa-eskualdeek hiri-izaerako beste eskualde batzuek baino askoz ere denbora luzeagoan okerrera giteko joera dute.

Milurteko berriarekin, landa-eskualdeen %40ra murriztu da egoera eta despopulazioaren eragina. Hala ere, erdialdeko eta ekialdeko Europan landa-eremu gehienek hutsik jarraitzen dute Lituania, Estonia, Bulgarian, Letonian eta Hungarian. Mendebaldeko Europan, despopulazioaren fenomenoak eskualde gutxiagori eragiten die, baina badira eskandinaviar herrialdeei eragiten dieten despopulazio-prozesuak ere, hala nola Finlandiari eta Suediari (Islandiaz gain) edo Europako hegoaldeari (Espainia eta Portugal). Beraz, Europako joera orokorrekin espazioko eta denborazko dinamika demografiko desberdinak hartzen dituzte.

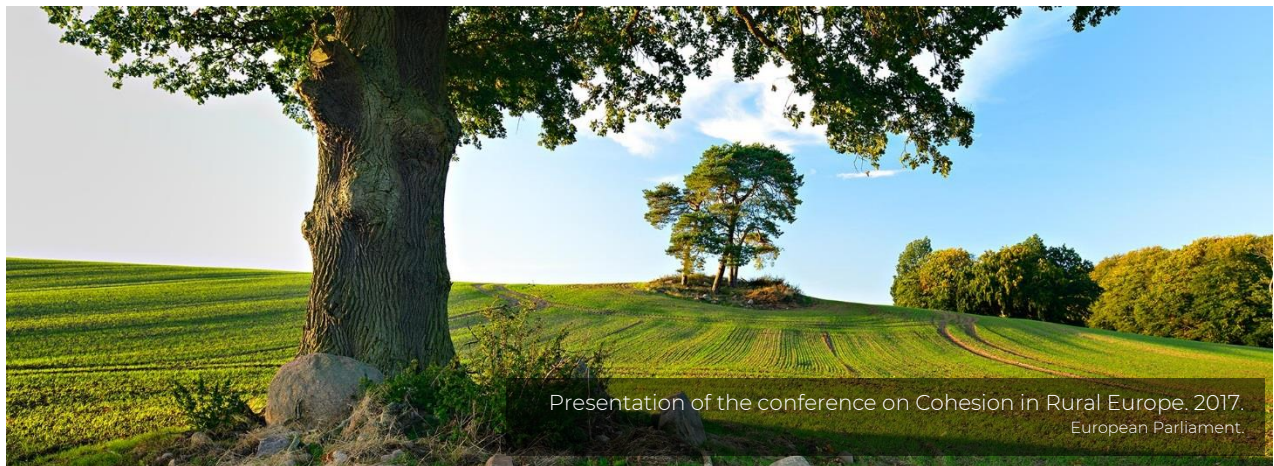
Egungo joerekin jarraituz gero, espero da 2050. urterako Europako hiri-eskualdeetako biztanleria 24,1 milioi pertsona handitzea, eta EB-28ko biztanleriaren ia erdia bertan egotea (Eurostat, 2016). Aldi berean, nagusiki landa-eremukoak diren eskualdeetako biztanleria 7,9 milioi gutxituko dela aurreikusten da. Hori dela eta, Europako Batzordeak adierazi du fenomeno horri lurralde-ikuspegi zabal batetik eta esparru analitiko transbertsal batetik heldu behar zaiola; bestela, despopulazioak are gehiago larriagotu dezake eskualde batzuek duten gainbehera ekonomikoa, eta, beraz, handitu egin dezake Europako eskualde aberatsen eta pobreen arteko aldea.

2.2.2. Europako Batzordeak lurralde-kohesioa lehenetsi du

Europako Batzordeak bere egin du despopulazioa geldiarazteko lehentasuna, eta, lehen aldiz, demografia arlo espezifiko bihurtu du, baina horrek ez luke eragotzi behar arazoari zeharkako ikuspegitik heltzea. Horretarako, hiri txikien, hiri handien eta inguruko landa-eremuen arteko lankidetzak, interakzioak eta lotura sustatzea proposatzen da. Gainerako lurraldeek ere jardura ekonomikoaren kontzentrazioak eragindako produktibitatearen gorakadari etekina atera diezaioten, Europako Batzordeak sare-lanaren bidez masa kritikoa lortzea du helburu, eragin hori ikuspegi kuantitatibotik soilik sortzen duten hiri erraldoien garapenaren ordez.

Lurralde-garapenari buruzko eztabaidak 1990eko hamarkadaren hasieran hasi ziren, bi txosten argitaratuta: Europa 2000 eta Europa 2000+. Egia esan, 1995ean sortu zen lehen aldiz lurralde-kohesioaren kontzeptua, Anberesen egindako Europako Eskualdeen Biltzarrean. Izan ere, zenbait azterlanek diotenez, populazio-maila baxuek eta urrutiko eremuak egoteak esan nahi du biztanle gutxiko eremuetako ekonomiek eta populazio-dentsitate txikiko eskualdeek EBko batez bestekoa baino askoz gutxiago hazteko joera dutela, baita gelditzekoa ere.

EBren politika orokorreari eta sektorialeki buruzko lurralde-kontrapuntua onartzearen aldeko argudioek indarra hartu dute azken urteotan, politika bat eraginkorra izan dadin tokiko errealitatera egokitu behar dela dioen argudioarekin gertatzen den bezala. Europako Batzordeak lekuan oinarritutako politikak egitea azpimarratzen du, "Lurraldea" hitza erabiliz. Horrek agintariei gogorarazten die ondo ezagutu behar dutela zer eremu dagoen politikak formulatu aurretik. Ildo horretan, adierazi du beharrezkoa dela sektore-politiken plangintza aldatzea, politika horien garapenak kontuan har ditzan, eremu guztietan, politikek eskualdeetan bertan izango dituzten ondorioak.

2.2.3. Lurralde-garapenerako ardatzak 2021-2027 bitartean

Europako Batzordearen ustez, lurralde-koehesioak eskatzen du biztanleriaren banaketa-egitura bakar eta askotariko horri ahalik eta etekin handiena ateratzeko modua zehaztea, Europako herritarrak ez daitezzen diskriminatuta sentitu enplegu-aukerei, etxebizitza-baldintzei, zerbitzu publikoak eskuratzeari eta antzeko gaiei dagokienez, soilik eskualde batean bizitzeagatik eta ez beste batean. Horretarako, datozen urteetako koehesio-politika sinplifikatzea proposatzen du, arau gutxiago, argiagoak eta laburragoak emanez. Esparru berrian, bost lehentasun ezarri dira FEDER funtsen inbertsioetarako 2021-2027 seipenioan:

1. Europa adimentsuagoa, berrikuntzaren, digitalizazioaren, eraldaketa ekonomikoaren eta enpresa txiki eta ertainei emandako laguntzaren bidez;
2. Europa ekologikoagoa eta karbonorik gabea, Parisko Akordioa aplikatu eta trantsizio energetikoan, energia berriztagarrietan eta klima-aldaketaren aurkako borrokan inbertituko duena;
3. Europa konektatuagoa, garraio estrategikoarekin eta sare digitalekin;
4. Europa sozialagoa, gizarte-eskubideen Europako zutabea gauzatuko duena eta kalitatezko enplegua, hezkuntza, hezkuntza- eta lanbide-gaitasunak, gizarteratzea eta osasun-laguntza eskuratzeko berdintasuna babestuko dituen;
5. Herritarrengandik hurbilago dagoen Europa, tokiko kudeaketa hazteko estrategiak babestuko dituen eta EB osoan hiri-garapen iraunkorra lortzen lagunduko duena.

2020ko abenduan, Batzordea, Kontseilua eta Europako Parlamentuaren artean egindako bilkuretan despopulazioari buruzko definizio berri bat onartu zuen, eta horrek eragina izango du FEDER funtsen banaketan hurrengo seipenioan. Orain arte, despopulazioa NUTS 2 mailan neurtzen zen, eta kasu hurbilenean, EA Eren baliokidea da. Suedian eta Finlandian sartu zirenean adostutako definizio bat zen, eta batez ere Europa iparraldeko eremu hustuen beharrei erantzuten zien.

Hala ere, azken eguneratze horrekin, estatu kideek arreta berezia jarri beharko diete biztanle gutxi dituzten probintzien, udalerrien edo udalerrri-elkarteen zailtasun espezifikoiei, hau da, kilometro koadroko 12,5 biztanle edo gutxiagoko biztanleria dentsitatea duten eremuei, edo 2007tik 2017ra bitartean urtean biztanleriaren %1 batez beste, galdu dutenei.

2.2.4. Despopulazioa kausa baino sintoma da

Europako Batzordeak adierazi du despopulazioa dela, kausa baino gehiago, elkarri lotutako faktore ekonomiko eta sozialen gurpil zoro konplexu baten sintoma. Landa-despopulazioa, aldi berean, fenomeno demografikoa eta ekonomikoa da, eta Europako lurralde-berregituraketaren joera orokorren barruko elementu bat gehiago dela ulertzen da, non nekazaritza ez baita hain intentsiboa bihurtu eskulanean, eta ekonomiaren eta enpleguaren hazkundera gero eta handiagoa baita, zerbitzuak eta azpiegiturak biltzen dituzten hirigune handiagoak bultzatuz. Lan-migrazio selektiboa landa-eremuetatik hiri-eremuetara, bereziki langile gazte eta prestatuen migrazioa, despopulazio iraunkor eta motela eragin dezake, epe luzera ondorio larriak eraginez.

Despopulazio-eredu orokorra nahiko ondo identifikatuta dago. Behera egiten duen biztanleriak gero eta desoreka handiagoa sortzen du zerbitzuen eskaintzaren eta eskariaren artean, eta egoera hori arazotsu bihurtzen da sektore publikoan zein pribatuan. Tokiko merkatuen ahuleziaren ondorioz, zerbitzuak gutxiegi erabiltzen dira, narriadura bat jasaten dute eta, askotan, bideraezin bihurtzen dira, eta, gainera, desagertu egiten dira. Testuinguru horretan, tokiko bizi-baldintzak eta -kalitatea okertu egiten dira, langabeziak gora egiten du eta eskulan kualifikatuak hiriguneetara emigratzeko joera du, epe ertain eta luzera eskasia eraginez. Horrek are gehiago higitzen ditu tokiko erakargarritasuna eta espiral gisako gainbehera demografikoa, ugalkortasun-tasen beherakadaren eta tokiko biztanleriaren zahartzea. Horren emaitza lurralde askoren iraunkortasuna higitzen duen dimentsio anitzeko desoreka da.

2.2.5. Hiri-interkonexioa eta ekonomiaren metropolizazioa

Azken hamarkadetan Europako eremu zabaletako despopulazioaren arazoa areagotu duen funtsezko elementua metropolizazioa da. Ekonomia globalak erreferentziazko lurralde-subjektu berri bihurtu ditu hiriak, lurraldeen edo eskualdeen kaltetan. Hirietako eremu funtzional berriak beren muga administratiboetatik harago hedatzen dira, eta funtzioen espezifikotasun handia, etxebizitzaren eskuragarritasun desberdinean oinarritutako bereizketa sozial handia eta maila globalean deszentralizazio produktiboa eragiten dute. Metropolietan eremuak dira erabakiak hartzeko eta boterea biltzeko gune berriak; enpresen egoitza ugari daude, eta espezializazio-maila handia dute finantza-, berrikuntza- eta goi-mailako teknologia-jardueretan edo beste zerbitzu batzuetan.

Hein handi batean, Europako metropolietan gertatzen den jardueren kontzentrazio-inertziak, jarduera horiek eragin-eremua zabaltzearekin batera, maila globalean lehiakortasun handiko logikari erantzuten dio, bai eta urbanizazioko eta azpiegiturak optimizatzeko beste prozesu batzuei ere. Epe labur eta ertainean, prozesu horiek errentagarritasun kuantitatibo esanguratsua eskaintzen dute, baina ez dituzte kontuan hartzen egungo biztanleriaren banaketak eskaintzen dituen aukera kualitatiboak, eta, epe luzera, lurraldea deskonpentsatzen dute, horrek eremu guztietan dituen ondorioekin, baita ikuspegi ekonomikotik ere.

Metropolien kontzentrazioarako joera ez da lurtarretara mugatzen, maila sinbolikoan ere badu bere adierazpena. Hiriek beren lurralde-nagusitasuna kultura-ekoizpenean, hauteskunde-gehiengoan eraikuntzan edo gaurkotasun mediatikoko etengabeko ekoizpenean erabiltzeko gaitasuna dute, eta horrek, aldi berean, politika publikoen diseinua baldintzatu ohi du. Oso gutxitan bihurtzen da zelaia gaurkotasun politiko edo kulturalaren epizentroa, eta, kasu askotan, metropolietatik hiriko biztanleentzako aisialdirako gune gisa esleitutako paperera mugatzen da, edo hirietan gutxi dagoen tradizio eta kultur ondare baten aire zabaleko museo izatera.

Hiri handiek birzentralizazio-dinamika berriak sortzen dituzten bitartean, informazioaren teknologia berriek eta azpiegitura handiek lana eta ekoizpena modu deszentralizatuagoan berrantolatzen lagundu dute, baina eragina ez da homogenea lurralde osoan. Errepide-, aire-, itsas- edo trenbide-azpiegituren ondoriozko lurraldeen arteko lotura desberdina nabarmenagoa da digitalizaziotik eratorritakoa baino. Aldaketa teknologikoaren eragin espaziala uste baino konplexuagoa da, eta herrixka globalaren mitoa urrun geratzen da eremu zabaletan. Dentsitate txikiko eremuetako eten digitalaren edo smart arrakalaren ezaugarria da konektibitate handiko eskaintzarik ez egotea edo eskaintza txikia izatea, baina baita eremu horietako biztanleek teknologia berrien gaitasunak eta erabilera mugatuak garatzea ere.

Nolanahi ere, Europako Batzordeak uste du lurralde-interkonexioa ez dela mugatzen banda zabaleko sarbide egokira, baizik eta energia-iturri fidagarrien konexioetara, ikerketa-zentroen eta tokiko enpresen arteko harremanetara edo talde behartsuen beharrak asetzeko bermera. Izan ere, etorkizunean hiri-garapena oso orekatua izan arren, banakako konurbazioek eta bertan bizi diren pertsonak konektatuta egon behar dutela azpimarratzen du.

2.2.6. Berrikuntza-gaitasunak eskala murriztu du

Dentsitate txikiko eremuetan trebetasunak eta talentua galtzeak nabarmen eragin diezaieke tokiko berrikuntza-sistemei, eta ekonomia globalarekiko deskonexioa areagotu dezake. Talentuak hirietara egiten duen exodoak gehiago eragiten die enpresa txiki eta ertainei (ETE), enpresa horiek langile kualifikatuen mende baitaude (Tietjen eta Jørgensen, 2016). Landa-eskualdeek ETEekiko mendekotasun handiagoa izateko joera dute, eta batez besteko enplegu-partaidetza %10 handiagoa da landa-eremuetan (%38, batez beste) hiri-eremuetan baino (%27, batez beste). EB-13ko zenbait estatu kidetan, non landa-uzkurduraren fenomenoak zorrotzagoa den, landa-eskualdeetako eta hiri-eskualdeetako enplegu-tasaren arteko aldea bereziki handia da.

Prozesu horrek areagotu eta atzeraelikatze joera du: enplegu-aukera txikiagoen ondorioz talentua galtzeak tokiko berrikuntza-gaitasuna ahultzen du, eta, aldi berean, horrek trebetasunak gehiago galtzea dakar. Dentsitate txikiko eremuetan banda zabala ez egoteak ez du laguntzen egoera hori lehengoratzeko, nahiz eta banda zabala egotea ez den nahikoa tokiko berrikuntza-sistemaren ahultzea arintzeko, are gehiago ahultze-prozesu baten ondoren iristen bada.

Lurralde horietako batzuetan, turismoa jarduera ekonomiko bideragarri bakanetako bat da; izan ere, gizartean deskapitalizatutako inguruak dira, baina balio handiko paisaia dute. EBren lurralde-kohesioari buruzko Liburu Berdean adierazten denez, turismoa, askotan, onuragarria izan da tokiko ekonomia suspertzeko eta garraio-loturak eta oinarrizko zerbitzu onak ezartzeko behar diren bitartekoak eta motibazioa eskaintzeko orduan, baina ahulagoak ere bihurtu dira. Sektore bakar batekiko mendekotasuna dela eta, ekonomia horiek arrisku handiagoa dute.

Beste kasu batzuetan, biztanle-ekaskia eta lehen sektorean espezializazio handia duten lurralde horietako batzuetan, kualifikazio txikiko nekazaritza-langileen beharrak neurritz kanpoko immigrazio-eskaera sor dezake, eta horrek tokiko gizarte-kohesioan eragin dezake.

Despoblazioari aurre egiteko Jardunaldia. ACOA-AKE.
ACOA-AKE.

2.2.7. Gobernantza prekarioa eremu zaugarrietan

Gobernantzaren kalitateak eragin bereziki positiboa du mikroenpresetan enplegua sustatzeko (ESPON, 2017). Hala ere, Europako Batzordeak adierazi du despopulazioak eta ehun ekonomikoaren galerak eragindako deskapitalizazioak areagotu egiten duela aurrekontu publikoen gaineko presioa, eta aurrekontu horiek aldi berean eragiten dietela diru-sarrera fiskalen murrizketari, kostuen igoerari eta gastu sozialaren igoerari. Horrek dentsitate txikiko eremuen gobernantza-gaitasuna egoera prekarioan jartzen du eta, aldi berean, ekintzailtza-politika proaktiboak inhibitzen ditu. Ildo horretan, korrelazio handia dago atzeratutako eskualdeen artean, bereziki Europako ekialdean eta hegoaldean, eta gobernantzaren kalitate txarraren artean, eta hori da hazkunde txikiko eskualdeen garapenerako oztipo nagusia (Europako Batzordea, 2017).

Esperientziak agerian uzten du tokiko gobernantza-mailaren garrantzia, garapen-estrategiak integratzeko eta dentsitate txikiko eremuei lotutako arazoei heltzeko potentzial handiena duen eskala den aldetik. Hala ere, ahultzeak forma espezifikoak hartzen du lurralde-testuinguru bakoitzean, eta, beraz, tokiko egoera bakoitza bakarra da. Baina, paradoxikoki, errealitate hori zuzentzeko estrategiak aktibatzen behar handiena duten lurraldeak izan ohi dira jarduteko gaitasun txikiak dutenak. Horretarako, erantzun politiko integrala artikulatu behar da, epe luzerako ikuspegiarekin eta gobernantza-eskala askotan konpromiso etengabea eta aldiberekoa hartuta.

Danuta Hübner Eskualde Politikako komisario ohiak adierazi du gobernantza-modu berriak bilatu behar direla, uztartzeko goi-mailako europar zuzendaritza eta tokiko behar eta lehentasunetara behetik gora egokitzea, zaila baina funtsezkoa. Norabide horretan, EBko Eskualde Garapenerako Batzordeko kide batzuek, Jean Marie Beaupuy frantziarrak adibidez, adierazi dute gobernantza eraginkorragoa dela gobernantza instituzionala (nahitaezkoa) eta asoziazionismoan oinarritutako gobernantza dakarrenean, non herritarren beharrei erantzuteko administrazio-betekizunetatik harago doazen borondatezko erakundeek parte hartzen duten. Lankidetzak mota horrek aukera ematen du subjektua identifikatzeko, arazoa diagnostikatzeko, ekintza-plan bat egiteko eta ekintzak modu egokiagoan gauzatzeko, tokian dagoen giza izaera aprobetxatuz.

Tokiko subjektuek gobernantzan izan behar duten ikuspegia eta parte-hartzea alde batera utzita, karga administratibo astuna eta arau konplexu eta ez-uniformeak direla-eta, zaila da EBn jarraitzea, eta, ondorioz, tamaina txikiagoko hiriek eta udalerriek gainerakoek baino diru-laguntza gutxiago eskuratzen dituzte Europan. Batzuetan, kontrol-sistema konplexua ere arazo handia da, eta ez dio laguntzen sistemaren egonkortasunari diru-laguntzak lortzeko, eta tokiko gobernu askori EBk finantzatzeko edozein proiektu gauzatzeko asmoa kentzen ere. Horregatik, ez dira gutxi, František Lukl Txekiar Errepublikako Hiri eta Herrien Batasuneko presidentek bezala, diru-laguntzen sistema sinplifikatzea eta kontrolak arrazionalizatzea eskatzen duten ahotsak.

2.2.8. NPB berriaren asmoak (2021-2027)

Europaren erdia landa eremukoa da nagusiki, baina populazioaren ehuneko hogeit hamar soilik bizi da eremu horretan. Nekazaritza Politika Bateratuak (NPB) ezin ukatuzko lurralde-dimentsioa du, bereziki honako hauek kontuan hartzen direnean: alde ahulenak, nekazaritza eta ingurumen arloko neurriak, LEADER ekimen komunitarioa eta geografiarekin lotura estua duten ekoizpen motak. Horregatik eztabaidatzen da gaur egun NPBren lurralde-dimentsioa indartzeko beharraz, haren funtzio-aniztasunaz eta nola lagundu behar duen kohesioan Europako esparruan.

1958an, Erromako Itunaren bidez merkatu bateratua sortu zenean, sei herrialde fundatzaileen nekazaritza-sektoreak estatuaren esku-hartze handia izan zuen. Nekazaritza-produktuak merkantzien zirkulazio askean sartzeko, nekazaritza-sektoreko esku-hartze publikoari eutsiz, kendu egin behar ziren merkatu bateratuarekin bateraezinak ziren esku-hartze nazionaleko mekanismoak, eta erkidego-mailara eskualdatu. Horregatik sortu zen NPB.

Sortu zenetik, NPBren helburuak erkidegoaren errealitate eta erronka berrietara egokitu dira, eta, une honetan, 2021-2027 aldia ezaugarrituko duten gidalerroen azken dokumentua amaitzen ari da. Azken dokumentuaren faltan, Batzordearen proposamenak (2018) aurreratzen du politika berriak funtsezkoa izan behar duela Europako Itun Berdearen helburuak lortzeko orduan, eta horretarako azpimarratzen du Europako nekazariak sustatu, ahaldundu eta lagundu behar direla, modu erabakigarriagoan lagunduz klima-aldaketari aurre egiteko, ingurumena babesteko eta elikadura-sistema jasangarriagoak eta erresilienteagoak lortzeko.

Europako Kontseiluak eta Europako Parlamentuak zazpi urtez 387.000 milioi euro esleitzea adostu dute NPB berria garatzeko, eta funts horien % 40 helburu klimatikoak betetzera bideratu beharko dute. Hauek dira etorkizuneko NPBren bederatzi helburuak:

1. Nekazaritzan diharduten pertsonen bidezko errenta bermatzea
2. Lehiakortasuna handitzea
3. Elikatze-katean boterea orekatzea
4. Klima-aldaketaren aurka jardutea
5. Ingurumena babestea
6. Paisaiak eta biodibertsitatea zaintzea
7. Belaunaldi-erreleboa babestea
8. Landa-eremu dinamikoak mantentzea
9. Elikagaien eta osasunaren kalitatea babestea

Funtsean, zirriborroak adierazten du NPB berria sinplifikatu eta modernizatu behar dela, gizartearen itxaropenei erantzuteko. Horretarako, inplementazio-eredu berri bat sortzea proposatzen du, estatu kideentzat subsidiarioritasun handiagoa lortzeko, bai eta zuzeneko ordainketak estatu kideen eta nekazarien artean modu bidezkoagoan banatzeko ere. Halaber, emaitzetara bideratutako laguntza eta errendimendua emateko beharra azpimarratzen du, baina ingurumena babesteko eta klimaren aldeko ekintzarako anbizioarekin.

Etxaldetik mahaira estrategia Europako Itun Berdearen bihotzean dago. Itun horren helburua da elikadura-sistemak bidezkoak, osasungarriak eta ingurumena errespetatzen dutenak izatea. Europako Batzordeak adierazi du elikadura-sistemak ezin dutela eutsi COVID-19 pandemiaren moduko krisiei, jasagarriak ez badira. Horregatik, elikadura-sistemak berriz diseinatu behar direla adierazi du; izan ere, gaur egun berotegi-efektuko gasen emisio globalen ia herena dira, baliabide natural asko kontsumitzen dituzte, biodibertsitatearen galera eragiten dute, osasunean eragin negatiboa dute (desnutrizioaren eta gainnutrizioaren ondorioz) ez dute bidezko itzulera ekonomikorik eta bizibiderik eskaintzen eragile guztientzat, batez ere lehen mailako ekoizleentzat. Ildo horretan, elikagaien etiketak hobetu behar direla adierazi du, kontsumitzaileei informazio gehiago emateko, eta Europako eremuan elikaduraren balio-katean operadoreentzat sortzen diren aukera berriak azpimarratu ditu.

Europako Batzordeak estrategia hori praktikan jarri nahi du helburu zehatzen bidez, eta, horretarako, jarraibide berriek pestiziden erabilera eta arriskua % 50 murriztuko dute, ongarrien erabilera % 20 eta abeltzaintzan eta akuikulturaren erabiltzen diren antimikrobianoen salmenta % 50, nekazaritzaren laurden bat ekoizpen ekologikora bideratzeaz gain. Horrek egungo nekazaritza-ereduan eragiten dituen aldaketan eta tentsioen jakitun, adierazi du beharrezkoa dela finantza- eta aholkularitza-mekanismoak eraldaketa horren esku jartzea.

2.2.9. Arazo globalari erantzun lokala: Highlands-en kasua

Eskozia iparraldean despopulazioari aurre egiteko lortutako arrakastaren epizentroa Highlands and Islands Enterprise (HIE) lurralde garapen agentzian eta bere lurralde garapen ereduari dago. HIE 1965ean sortutako erakundea da, bere lurraldea duela mende batzuetatik zegoen gainbehera demografiko eta ekonomikotik ateratzeko.

Lortutako esperientziatik, HIE-ak adierazten du landa-inguruneak ekiteko, berritzeko eta beren artean eta hiriekin harreman ekonomiko eta sozial berriak berriz diseinatzeko gai den biztanleria behar duela. Horregatik, HIE-ak lidergo-gaitasuna erakusten duten eragile eta pertsonekin lan egiten du, ideia baliotsuak baitituzte biztanleriaren bizitza hobetzeko edo beren komunitateko arazoak konpontzeko moduari buruz, eta era guztietako proiektuak egitera animatzen ditu, bizilagunen bizi-ingurunean, ongizatean edo ekintzaitza suspertzen laguntzen dutenak.

Formula eraginkorrenetako bat tokiko ekintzaitza-ekimenak sustatzea izan da, gizarte-ekonomiako enpresak sortuz. Funtsean, enpresa-eredu baten aldeko apustua egin behar da, non etekin ekonomikoak espero den benetako onura lortzen dela bermatuko den: biztanleentzako oinarrizko zerbitzuak mantentzea, bazterketa-arriskuan dauden pertsonen laneratzea eta autonomia, edo kalitatezko kultura- eta aisia-eskaintza dibertsifikatua izatea, tokiko komunitatea indartzen lagunduko duena.

Landa-ingurunean ekintzaitza irakastea guztiz erabakigarria da komunitate bat garatzeko. Horregatik, Highlandsetako esperientziak erakusten du ezinbestekoa dela lurralde-garapenerako agentziak harreman zuzena izatea landa-komunitateekin eta herriz herri ezagutzea horietako bakoitzean aberastasuna sortzeko benetako beharrak eta aukera zehatzak. HIE agentziaren ezaugarri nagusiak hauek dira:

- Antolaketa autonomoa eta despolitizatua
- Epe ertain eta luzerako plangintza
- Presentzia eta ekintza lurraldean
- Lankidetzaren kultura
- Eraginkortasuna, erantzukizuna eta kontrola.

Eskoziako Lur Garaiak funtsezko erreferentzia dira Europan, despopulazioari aurre egiteko esperientzia arrakastatsuen artean. Estrategiaren elementu nagusiak honela laburbil daitezke:

- Azpiegiturak eta oinarrizko ekipamenduak hornitzea eta oinarrizko hornidurretara irispidea izatea, arazoizko eta kalitatezko baldintzetan.
- Kalitatezko etxebizitza eskuragarrien eskaintza.
- Biztanleentzako oinarrizko zerbitzuak eskura izatea eta horiek eskuratzeko denbora egokia izatea, bai zerbitzu publikoei dagokienez – Hezkuntzakoak, osasunekoak eta gizartekoak –, bai hurbileko merkataritza-jarduerei dagokienez, bai kultura- eta aisialdi-eskaintza jakin bati dagokionez.
- Konektagarritasuna – Interneteko banda zabala, telefonia mugikorra –, komunikazio eta mugikortasun egokiak.

- Arau-esparrua – Esparru guztietan, fiskalitate hasi eta natura-baliabideen antolamendura arte –, landa-inguruneko errealitate eta beharrek bat datorrena.
- Gizarte-ingurunean ekintzaitza-jarrerak egotea eta sortzea, talentuari eusteko eta ekintzaileak erakartzeko gaitasuna dutenak, aukera eta pizgarri egokien bidez.
- Giza kapital exogenoa erakartzeko gaitasuna duten langile kualifikatuen presentzia eta prestakuntza, lan-aukeren eskaintzaren bidez.

Kontakizunari dagokionez, Eskoziako esperientziak erakusten du alderdi psikologikoak eta kulturalak gehitu behar zaizkiola landa-garapen berriaren estrategiari. Lurrean bertan jarraitzearen edo herri bat bizi-proiektu baten eszenatoki gisa aukeratzearen aldeko erabakiak, faktore objektiboekin eta materialekin ez ezik, sozialki eraikitzen diren ideia, irudi, sentimendu eta emozioekin zerikusia duten faktore subjektiboekin ere badu zerikusia. Horregatik, beharrezkoa da sustraitzeko formula berriak ezartzea edo gauzen balioa subjektiboki esleitzea, bai eta marketin-ahalegin jarraitu bat ere, behar bezala pentsatua eta gauzatua, landa-ingurunea "saltzera" bideratua, bertan beren proiektuak gauzatzeko prest dauden eta erakarriak izan daitezkeen pertsonak dauden tokian.

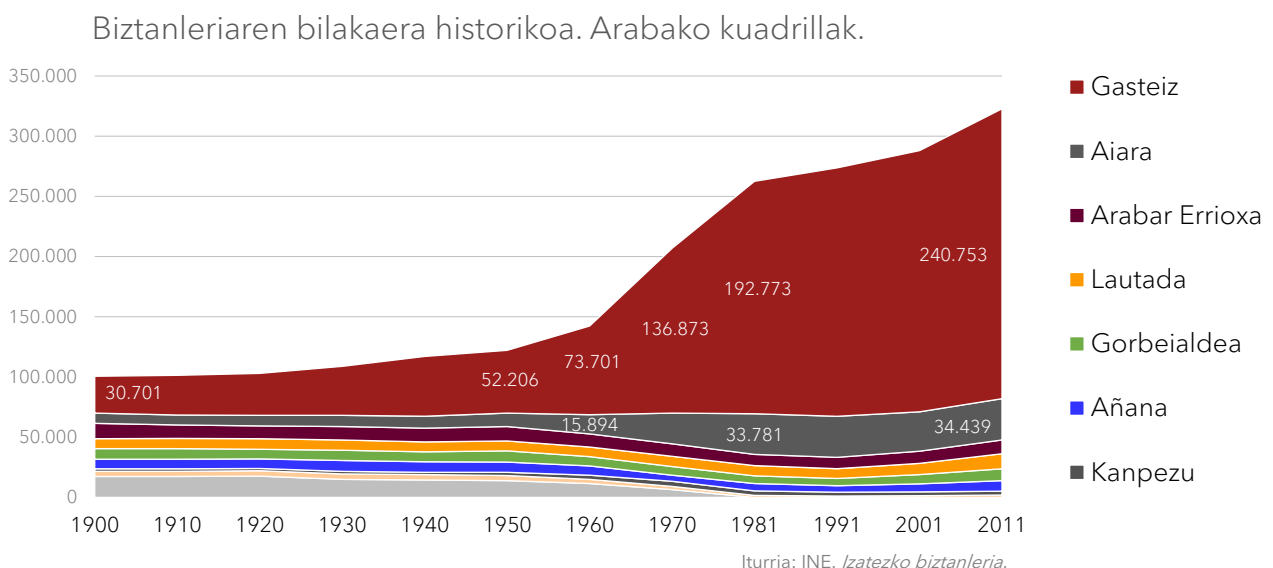
2.3. Arabako lurralde-antolamenduaren problematikak

2.3.1. Lurralde-polizentrisismoaren amaiera

Garai hartako erroldaren arabera, 1857an 96.398 biztanle zituen Arabak, eta horietatik %19,4 Gasteizen bizi zen. XX. mendearen hasierarako, hiriburuan bizi diren arabarren proportzioa %31,9koa da, baina zifrak igoera moderatuan jarraitzen du mendearen erdialdera arte. 1950eko hamarkadatik aurrera, hiriburuaren egungo makrozefalia nagusitu zen gainerako lurralde historikoetan: 1950 eta 1965 artean, Gasteizko biztanleria bikoiztu egin zen, eta gainerako lurraldeetan, berriz, despopulazioaren fenomeno orokortu egin zen. Laudio eta Amurrio, hiriburua bezala industrializazio prozesu gogor batean murgilduta daudenak, salbuespen dira. 1960. urterako, hiriburuko biztanleria gainerako lurralde historikoetakoa baino ugariagoa zen. Hamarkada gutxiren buruan, horrela eratzten da gaur egun arte oinordetzan jasotako lurralde-egituraren zatirik handiena.

Laburbilduz, XX. mendearen erdialdetik bi aldaketa handi gertatu ziren, garaiko biztanleria-mapa aldatzen zutenak. Alde batetik, landa-exodoa gertatzen da eta, bestetik, lan egiteko adinean dauden migrazio-fluxu berriak iristen dira hirira. Bi elementu horiek *baby boom*-a anplifikatzen dute, gaur egungo egitura demografikoaren sorkuntza garrantzitsuenari bide ematen diona. Eragin handiagoa du hiriburuan dentsitate txikiko eremu gehienetan baino, nahiz eta belaunaldi horren bizi-zikloa dela eta bizitegi-mugikortasun handiena duen belaunaldia ere izan.

Belaunaldi-osagaia aparte, lurraldearen oreka demografikoaren funtsezko elementu batek generoarekin du zerikusia. Gaur egun, Arabako hiriburuan (%51,3), Laudioan (%51) eta Amurrian (%50,7) daude emakume gehien; Arabako Haranetan eta Trebiñun, berriz, proportzio hori ez da %45era iristen. Korrelazioa dago Arabako geografian despopulazte-fenomenoaren eta emakume-gabeziaren artean, eta egoera horren aurrean, dentsitate txikiko eremuak ahulagoak dira. Bestalde, hirigune handietan handitu da emakume ez-aktiboen proportzioa, dentsitate txikiko eremuekin alderatuta.

2.3.2. Landa-eremutik Gasteizera

XX. mendearen erdialdean Arabako hiriburuan izan zen demografia-, hiri-, ekonomia- eta azpiegitura-hazkundeak kolpe handia eman zien Arabako gainerako biztanleguneei, eta kasu askotan inoiz ez da irauli. 1950/91 bitartean, Laudio eta Amurrio alde batera utzita, Arabako herri guztietako biztanleria 23.000 pertsonatan murriztu zen edo, bestela esanda, guztizko bolumenaren %38,5 galdu zuen. Aldi horretan, Arabako landa-eremuek ekarpen handiena egin zioten hiriburuaren hazkunde demografikoari.

XX. mendearen bigarren erdian, industrializazioan eta hiriaren urbanizazioan oinarritutako eskulanaren eskariak landa-biztanleriaren emigrazio masiboa eragin zuen, eta, Gasteiz bezalako eraikuntza eta eraldaketa betean dagoen hiri-habitat batean integratzeko zailtasun handirik gabe, jarduera ekonomiko berrietan erabiltzea erabaki zuen, hala nola siderometalurgian edo zerbitzu-sektorean. Lehenik eta behin, zati handi bat hirigune historikoan bizi da uneren batean, eta, ondoren, garai hartako hiri-gerriko berrian sakabanatzen da; gaur egun, urrezko auzoak esaten zaie, eta horien artean Adurtza nabarmentzen da.

Biztanleria hori hirira emigratzeak, hein handi batean, landa-eremuan errotutako jarduera ekonomikoak bertan behera uztea dakar, baina baita tradizioz landa-girokoa izan den bizimodua bertan behera uztea ere. Arabako hiriburuaren industrializazioak agintzen zituen itxaropenak ezin ziren asebate garaiko landa-ingurunean. Gasteiz, beraz, kulturalki hiri-eremua eta landa-eremua nahasten diren espazio bat da, asimetria argian, baina landa-elementu asko daude hiriburuaren identitate-eraikuntzan.

Landa-eremuko biztanleak Gasteizera emigratzeak ahuldu egiten du, ezinbestean, jatorrizko lekuarekin duten lotura. Populazio horren zati handi batentzat, gutxienez, herriaren funtzionaltasuna aldatzen da, baina ez da desagertzen. Pertsona horietako askorentzat, herria ohiko bizileku izatetik asteburuko aisialdirako gune izatera pasatzen da. Kasu askotan, lotura hori mantendu egiten da gaur egun arte, eta belaunaldiz belaunaldi heredatzen da Gasteizko familien artean, batez ere ohiko etxebizitza ez denaren jabetzaren bidez.

2.3.3. Hiriburua immigrazioa erakartzeko eremu gisa

1958. urtean, Gasteizko etorkinen %40,4 Arabako beste leku batzuetakoak ziren; 1965. urtean, berriz, hazkunde demografiko azkarreko testuinguruan, proportzio hori %31ra jaitsi zen. Gaur egun, zifra hori %9koa da (11.012 pertsona). Izan ere, 1950/80 aldian, Espainiako autonomia-erkidegoetatik (Gaztela eta Leon, Extremadura, Andaluzia, Galizia, Errioxa) etorritako etorkinen kopurua Arabako herriena baino handiagoa izan zen Gasteizko hazkunde demografikoan. Migrazio-fluxu horietako asko landa-inguruneetatik ere zetozen, eta, jatorriz arabarrak zirenez, bizilekua aldatzea erabaki zuten, Gasteizen sortzen ziren bizi-itxaropenek erakarrita. Biztanleria horren presentzia kuantitatiboki garrantzitsua da oraindik Arabako hiriburuan.

Arabako Lurralde Historikoak belaunaldien arteko erreleboa egiteko erronka garrantzitsua du epe luzera, baina beste lurralde historiko batzuek baino dinamismo osasungarriagoa du. Gasteizek migrazio-fluxu berriak eskatzen jarraitzen du milurteko berrian, eta errealitate horrek hiriaren eta lurralde osoaren demografia leheneratzen laguntzen du, baina ez lurraldeka modu orekatuan. Migrazio-fluxu berriak nabarmenak dira Gasteizen edo Arabako Errioxan, baina presentzia mugatua du Mendialdean, Aiaraldean edo Gorbeialdean. Komunitate berrien artean, nabarmentzekoa da latinoamerikar jatorriko biztanle gutxi daudela, kuantitatiboki komunitate garrantzitsua eta oso feminizatua, eta hiriburutik kanpo bizi direla. Beste erkidego batzuk, hala nola marokoa edo portugaldarra, maskulinizatuago daude, eta presentzia handiagoa dute Arabako herrietan.

Zaramaga auzoa (1963). Vitoria-Gasteiz.
Sancho el Sabio Fundazioa.

2.3.4. Industria eta garraio azpiegituren garapena lurralde-desoreken iturburu gisa

XX. mendearen erdialdean, hiriburuaren makrozefalia bultzatu zuten erakundeen ekimenen artean, bi nabarmendu behar dira. Alde batetik, Arabako Foru Aldundiak 1946an emandako zerga-salbuespenek industria-hazkundeari bidea errazteko lanaren hasiera markatu zuten. Bestalde, Gasteizko udalbatzak aliantza erabakigarria eratu zuen Udal Aurrezki Kutxarekin, 1956ko urtarrilaren 9an industria-guneen izendapenari buruzko mozioan islatu zen prozesu industrializatzailaren buru izateko. Mozioan adierazten zen beharrezkoa zela hiriburuan industria-jardueretarako eremuak gaitzea.

Urtebete geroago Gamarra-Betoño poligonoa sortzea erabaki zen, estrategikoki hiriaren ipar-ekialdean kokatua, handik gutxira Uribarri-Ganboako urtegi berriak hornituko zuen ur eta energia hornidura bermatzeko, 1958an inauguratu zena. Horrela, Gasteizek industrializazio-prozesu bati ekin zion, Araba osoaren lurralde-egituraketa betiko aldatuko zuena. Hasiera batean, ez zen garai hartako erregimen frankistaren ofizialtasun zorrotzagoak sustatutako Garapen Poloen Planetan aurreikusitako zerbait, baina erregimenaren, tokiko enpresaburuen eta Gipuzkoa eta Bizkaiko enpresaburuen esku zeuden toki-erakundeen arteko aliantza funtsezkoa izan zen eraldaketa hori abian jartzeko.

Gasteizek kokapen geografiko pribilegiatua zuen, Miranda de Ebrorekin nolabait lehiatzen zen bide-eta trenbide-loturagatik; kontzertu ekonomiko bat zuen, eraldaketa hori sustatzeko zerga-neurri propioak hartzeko aukera ematen ziona; tokiko enpresaburu ekintzaile batek eta Bizkaia eta Gipuzkoak nolabaiteko saturazioa eta espazio falta pairatzen zuten industria-jarduerak garatzeko. Bizkaia, Gipuzkoa eta Europako beste leku batzuekin alderatuta, faktore horien batasunak Arabako hiriburuaren industrializazio berantiar eta azkarra eragin zuen, ondoren beste eraldaketa batzuk gertatuko ziren oinarria izango zena.

2.3.5. Azpiegitura eta zerbitzuen optimizazioa

1960ko eta 1970eko hamarkadetan, Arabako ekonomia-sareak hazkunde azkarra izan zuen, batez ere hiriburuaren eta errepide-sare nagusiaren inguruan egituratuz joan zena bektore gisa: Debagoiena eta Armiñon artean ardatz bat, Gasteiz eta Altsasu artean beste bat, eta Amurrio eta Laudio artean hirugarren ardatz bat (kasu honetan, Bilbo epizentro gisa hartuta). Azpiegitura estrategikoen ondorengo eraldaketak eta garapena lurraldearen gaur egungo egituraketa horretan oinarritzen dira.

Azken hamarkadetako errealitateak erakusten du errepide-sare nagusiko igarobide izateak ez duela jarduera ekonomiko sendoa bermatzen; horren erakusgarri da AP-68 errepidea, lurraldez lurralde igarotzen dena. Baina, onura maximizatzearen ikuspegitik, sarritan arazotsua da errepide-sare nagusi horretatik kanpo tokiko eskala gainditzen duten jarduera ekonomikoak garatzea. Baina arazo hori ez da jarduera ekonomikora mugatzen. Lurraldearen konfigurazioa dela-eta, azpiegitura handi eta zerbitzu aurreratu gehienak hiriburuan daude, Arabako lautik hiru bertan bizi baitira, edo bide-sare nagusian. Baliabideak optimizatzeko logikak herritar gehienek irtenbidea ematea du helburu, baina horrek duela hamarkada batzuetatik hona biztanleria-dentsitate txikiko eremuek jasaten duten desabantaila baino ez du areagotzen, non zerbitzu askoren estaldura hiriko ratio berberak arautzen duten.

Arabako geografiaren problematika askotarikoa da, eta azterlan honen helburua gai sakontzea ez bada ere, komeni da lurraldearen zenbait ezaugarri gogoratzea. Oro har, Arabako hegoaldean zerbitzuen hurbiltasuna txikiagoa da, eta erabilera nagusirik gabeko etxebizitzaren proportzioa handiagoa gainerako lurraldeetan baino. Eskualdeka, Mendialdeak eta Trebiñu eta Añanako eremu handiek zerbitzu eta azpiegituren estaldura zaila dute.

2.3.6. Lehen sektorearen mugak lurralde garapenean

Lehen sektoreak aldaketa handiak izan ditu NPBren irizpideen arabera jardun zenetik, eta Europako Batzordeak atzemandako arazo batzuk ere islatu dira Araban. Sektorearen espezializazioa eta errentagarritasuna aldatu egin dira denboran zehar, eta espero izatekoa da EBk neurri berriak hartuko dituela, besteak beste, nekazaritza-politikak funtzionaltasuna hobetzeko, landa-garapenerako mekanismo gisa. Hainbat hamarkadatan sektoreak izan duen espezializazioak lurraldeko nekazaritza- eta abeltzaintza-jarduerak bizirik mantentzen lagundu du, eta hori lorpen bat da dagoeneko. Espezializazio hori nabarmena da Añana, Mendialdea, Lautada edo Arabako Errioxa bezalako eskualdeetan.

Baina, gaur egun, lehen sektoreak mugak izan ditu eta ditu aberastasuna sortzeko eta banatzeko, termino ekonomiko hutsetan. Geografikoki, biztanleko Barne Produktu Gordin handiena industrian espezializatutako sare ekonomiko handi batek ematen du, eta ez beste sektore batzuek. Hala ere, Arabako Errioxako errealitateak erakusten du lehen sektorea aberastasun-iturri izan daitekeela. Nolanahi ere, lehenengo sektoreak zailtasun handiak izan ditu eta ditu beste industria- edo zerbitzu-jarduera batzuek aurreikusten dituzten bizi-itxaropenekin lehiatzeko; horietako gehienak Arabako hiriburuan daude edo bide-ardatz nagusietako batean. Horrek nekazaritzan, abeltzaintzan edo basogintzan beharrezkoa den belaunaldi-txandari eragiten dio.

Aldi berean, NPBk sustatutako espezializazioaren ondorioz, 1986-2016 bitartean, lehen sektoreari zuzenean lotutako enpleguaren bolumena %46,6 murriztu da Araban, eta 2.700 lanpostu inguru murriztu da (EUSTAT, 2016). Beraz, landa-garapenaren erantzukizuna lehen sektorearena soilik zela ulertzen bazen, landaren despopulazioa gertatzeko osagai guztiak eman dira.

Lehen sektorearen eraldaketaren ondorioz, ustiapenen kopurua ere %38,2 murriztu da bi hamarkadatan (1989-2009). Murrizketa hori nabarmenagoa izan da, proportzioan, negozio-bolumen txikiagoa duten ustiatzearen artean handien artean baino, 2009. urtera arte, gutxienez. Hala ere, Nekazaritzako Azalera Erabilgarriaren (NAE) murrizketa askoz txikiagoa izan da, sektorearen espezializazioaren ondorioz ustiatzearen batez besteko tamaina handiagoa izan baita. Araban, oro har, NAE asko erabiltzen da jatorrizko deiturako ardogintzara (Arabako Errioxan oso kontzentratua), zerealak, oleaginosoak eta lekadunak eta nekazaritzako beste labore batzuk ekoiztera (Lautadan oso ohikoa da) eta, neurri txikiagoan, ardiak, ahuntzak, behiak eta beste belarjale batzuk ekoiztera.

2.3.7. Hirien-fenomenoa landa-eremuetan

Milurtekoaren hasieran, hiri-inguruneetatik dentsitate txikiko eremu askotara abiatzen diren migrazio-fluxu berriek indarra hartzen dute. Egia esan, Arabaren kasuan, aurreko hamarkadaz geroztik gertatzen ari den fenomeno da, baina indartu egiten da higiezin-jardueraren gorakadarekin eta (handiagoa) mugitzeko joera berriekin. Urte horietan, urbanizazio-dinamika garrantzitsua izan zen Gasteiztik kanpoko lautadan, Gorbeialdean edo Añanako eremu batzuetan, Mendialdean ez bezala.

Gaur egun, Arabako herrietara migratzen jarraitzen dute, baina eragin geografikoa oso desberdina da Gorbeialdea eta Lautadan edo Añana eta Mendialdean, nahiz eta biztanleria-dentsitatea oso txikia izan. Trebiñu bigarren talde honetan sartzen da. Populazioaren dentsitate baxuak eta erabiltzen ez diren etxebizitzaren presentzia handiak Arabako hegoaldeko paisaiaren ezaugarri dira. Errealitate horri kontrajarrita, biztanle gehienak hirian bertan bizi diren beste eremu batzuetara iristeak hazkunde demografikoa eragiten du, eta, neurri handiagoan edo txikiagoan, Arabako hiribururekin lotura handiena duten landa-eremuetako errealitate soziala eta kulturala aldatzen du.

Gaur egun, osasun-krisian hiri-emigrazio hori indartzen ari dela dirudi. Erroldako alten bat-bateko hazkundeak, bigarren etxebizitzaren jabe diren familiak protagonista dituzten herri askotan, leiho bat ireki du etorkizunean Arabako herrietarako hiri-emigrazioa finkatzeko. Baloratu gabe dago Arabako herrietako erroldatze horien izaera iragankorra eta benetako irismena; izan ere, udal-errolda argitaratzeko egutegiaren arabera, ezin izango da baloratu, gutxienez, bi urte igaro arte, pandemiaren ondorengo datuak izanez gero (2022ko urtarrila).

2.3.8. Identitatearen gizarte-eraikuntza

Jatorriz hirikoak ziren biztanle berrien etorrera XX. mendearen erdialdeko landa-exodoaren alderantzizko fenomeno da, neurri handiagoan edo txikiagoan kultura-talka eragiten duena. Landa-exodoak, noizbait, kultura-contrasteak eragiten baditu Gasteizko hiri-eremuan, egoiliar berrien bizimoduak eta landa-bizimodu idealagoa duten pertsonenak (alegia, ezaugarri bereziak deskribatzeko tresna teoriko gisa) aurrez aurre daude. Izan ere, hiri- eta landa-bizitzaren eta -kontsumoaren estandarrak bateratzeko joera dela eta, landa-eremuaren inguruak gero eta garbiagoak dira, baita jatorrian hirikoa zen populazioa Arabako herrietan finkatu baino lehen ere.

Biztanle-guneen tamaina txikia dela eta, Arabako herrien tokiko errealitatea oso sentikorra da migrazio-fluxu horiek eragin ditzaketen gizarte- eta kultura-aldaketekiko. Herrira bizilagun berriak iristeak landa-komunitatea ulertzeko hainbat modu sorrazten ditu jatorriz bertakoak diren biztanleen artean. Alde horretatik, bi jarrera-mota bereizten dira nagusiki: batetik, komunitatea erabat integratzaile eta migratuekiko berdintasunez birdefinitzen dutenena; bestetik, komunitatea modu bereizgarrian definitzen dutenena, tradizioz landa-eremukoa izan den horretan oinarritua, tokiko komunitatearen epe luzeko heriotza inplizituki onartzen duena, eta biztanleen artean hiri-ereduak onartzen ez dituenena. Beste alderdi askotan bezala, errealitatea ez da zuria edo beltza, eta, bi mutur horien artean, hirugarren jarrera bat nahasten da, inklusiboa, baina lehendik zeudenak eta iritsi berriak bereizten dituenena. Horren barruan sartzen dira asteburuetan eta jaiegunetan herrira maiz jotzen duten herritarrak.

Arabako herri batean bizi nahi duten hiri-biztanleek ere sentiberatasun-maila desberdinak dituzte bizileku berriarekiko. Batzuek ahalegin handia egiten dute tokiko mekanismoetan integratzeko eta parte hartzeko, eta beste batzuek, berriz, badirudi hiria hiriaren kanpoaldeko auzo batean bizi direla. Kasu batean zein bestean, ez da izaten loturarik landa-lanarekin; beraz, zubien eraikuntza kontratu-harremanetatik kanpo egiten da. Ez dirudi gatazka sozial eta kultural aipagarriarik dagoenik Arabako herrietan, baina, maila sinbolikoan, aztertu beharreko gaia da dentsitate txikiko eremuen nortasun komunitarioaren birdefinizioan.

3.

ARABAKO HERRIEN GAINEKO
DISKURTSOAK ETA BALOREAK

3.1. Gizarte zibilaren diskurtsoak eta balioak

3.1.1. Landa-nortasunaren hibridazio espaziala eta soziala

Landatartasuna oso errotuta dago Arabako biztanleria osoaren nortasunean: galdetutako pertsonen ia erdiek adierazi dute landa-eremu edo landa-eremu sentitzen direla (%45). Sentimendu hori handitu egiten da emakumeen eta 40 urtetik beherakoen artean. Aitzitik, hamar pertsonatik batek bakarrik dio hiritar hutsa dela, nahiz eta Lurralde Historikoko lau pertsonatik hiru Gasteizen bizi diren erroldatuta. Agian komeni da inkestaren emaitzak erlatibizatzea; izan ere, inkesta egiteko, modu batean edo bestean landa-errealitatea ezagutzen duten pertsonen unibertsoari eragin zaio bereziki. Horrek baldintzatu eta eragin dezake, kasu honetan, landa-nortasuna laginaren gainean gehiegi aurkeztea.

Nolanahi ere, inkestaren emaitzek erakusten dute Arabako gizarteak landa-nortasun bat duela kontuan hartzeko. Landa nortasuna oso errotuta dago Mendialdeko biztanleen artean, baina baita lautada, Añana edo Gorbeialdea hiritik kanpo bizi direnen artean ere. Landa-nortasuna ahulagoa da Gasteizko biztanleen artean gainerakoen artean baino, baina Arabako hiriburuko hiru pertsonatik bat landatarra edo oso landatarra sentitzen da. Alde horretatik, landa-nortasunak presentzia nabarmena du Arabako hiriburutik kanpo, baina baita haren barruan ere. Gainera, hiri- eta landa-nortasunaren hibridazioa hauteman da inkestatutako pertsonen ia erdietan (% 48), eta hibridazio hori ez da berdina lurralde osoan.

Dirudenez, Arabako biztanleen arteko landatartasun-sentimendua errotu egiten da, herri txikietan bizi den biztanleria-bolumena gainditzen baitu, eta difuminatu egiten da lurralde osoan, eta identitate subjektibo hibridoak sortzen ditu, proportzio desberdinetan. Arabako nortasunaren berezitasunek zenbait elementu nabarmentzen dituzte:

- a) Arabako biztanleriaren zati handi bat hiritarra bezain landatarra dela dirudi.

“Beste bost urte daramatzat herri batean bizitzen. Hasieran beste herri batean bizi zen lagunekin eta gero Gasteizen bikotekidearekin eta alabarekin. Duela hiru urte etxe bat erostea erabaki genuen hemen, baina lanean segitzen dut eta erosketak Gasteizen egiten. Nire koadrila han bizi da gehienbat. Hala sentitzen naiz, bai landakoa, bai hirikoa”.

Barrundiako kontzeju batean bizi den gizona, 37 urte.

- b) Landa-sentimendu handia dago Arabako hiriburuan bizi diren biztanleen artean

“Ia hogeita hamar urte igaro dira ni eta nire familia Gasteizera bizitzera etorri ginenetik. Herriko etxebizitza mantentzen dugu (Arraia-Maeztuko Kontzejua) eta ia asteburu guztietan joaten gara. Hirian bizi eta lan egin arren, leku horretan sendo errotuta gaude”.

Vitoria-Gasteizko hirigunean bizi den emakumea, 67 urte.

“Aiton-amonak bizi ziren, eta nire familiaren zati bat Gasteiztik gertu dagoen herrian bizi da (Arrazua-Ubarrundiako kontzejua). Ni beti bizi izan naiz Gasteizen, baina nire sustraietako batzuk han daude. Asko joaten naiz herrira, nahiz eta nire aitona hil berria den eta andregaija beste herri batekoa den (Iruraitz-Gaunako

Kontzejua). Han zonaldean ehizaldiak egitera joaten naiz, denok elkar ezagutzen dugu eta osaba eta gu ditugu etxean”.

Gasteizen bizi den gizona, 35 urte.

- c) Hiri sentimendu bat dago herri txikietan bizi diren pertsonen artean, baina gutxiengo bat da, inkestaren laginean behintzat ez baita populazioaren %10era iristen. Jakina, hirian ere badira hirikotzat jotzen diren pertsonak.

“Ni Bizkaiko herri industrial batean jaio naiz. Orain Arabako herri batean bizi naiz, nire mutil-laguna hemen bizi delako, baina irakasle gisa lan egiten dut eta ez naiz landa-pertsona sentitzen”.

Mendialdeko kontzeju batean bizi den emakumea, 38 urte.

“Hiritar sentitzen naiz hiritik kanpo nagoenean, ez hirian nagoenean. Izan ere, hiritik kanpo konturatzen naiz gauza batzuk ez ditudala barneratzen herrietan bizi diren pertsonak dituzten bezala, adibidez, animaliekin duten tratuari dagokionez”.

Vitoria-Gasteizko hirigunean bizi den emakumea, 42 urte

Identitate kulturala:

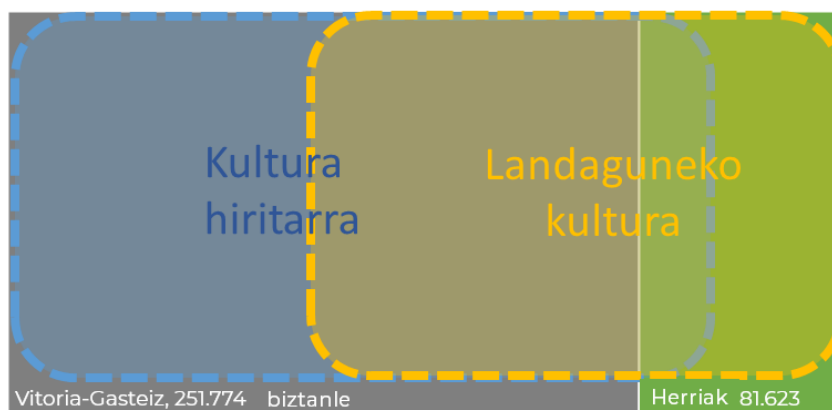
Hiritarra

Landagunekoa

Bizilekua:

Vitoria-Gasteiz

Herriak

Hitz gutxitan esanda, landa-nortasunaren gizarte-erakuntzaren berezitasunek aukera ematen dute landa-kultura eta natura-ingurunea (landa-eremua) nolabait bereizteko. Landa-eremuko kide izatearen sentimendua herri txikietan zein hiri-inguruneetan sortzen da, eta hori, neurri txikiagoan, hiri-nortasunaren antzera gertatzen da. Baina, batez ere, Arabako biztanleen identitate hibridoa nabarmendu behar da.

Definizioz, landa-kulturari dagokion eremua landa-eremua da, eta halaxe ikusten du Arabako herrietan bizi diren biztanleen zati batek. Hala ere, Arabako hiriburutik kanpo, hiri- eta landa-nortasun hibridoa duten pertsonak ere bizi dira. Pertsona horiek ez dute ezagutzen tokiko ondarea eta ezagutza, eta hiri-inguruetik gertuago bizi dira landa-eremuetatik baino. Segmentu horretan mugikortasun handia dago, sarritan Gasteizen edo bide-sare nagusiko nodo ekonomikoren batean lan egiten duelako eta bere bizitzaren zati bat etxetik kanpo egiten duelako, batez ere Gasteizen.

3.1.2. Bizi-kalitatea eta lasaitasuna herrien indargune gisa

Bizi-kalitatea da Araba osoko biztanleek gehien baloratzen duten herrien ezaugarria. Badirudi, gainera, pertzepzio hori zeharkakoa dela biztanleria-segmentuen artean, nahiz eta aldaketa txikiak ematen dituen. Bizi-kalitatearen eta Arabako herrien arteko lotura estuagoa da 40 urtetik gorakoen eta Gasteiztik kanpo bizi direnen artean gainerakoen artean baino. Bizi-kalitatearen eta Arabako herrien arteko lotura apur bat txikiagoa da Gasteizko biztanleen eta hiri-nortasuneko pertsonen artean, baina indartu egiten da Gasteizko biztanleen artean, bigarren egoitza Arabako herriren batean badute.

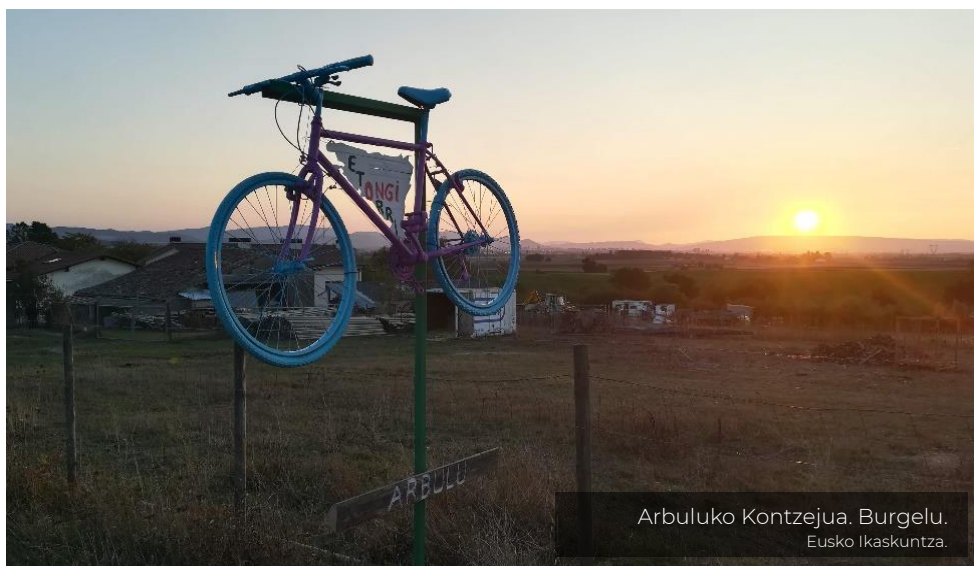
Ildo horretatik, biztanleek lasaitasuna Arabako herrien errealitatearekin lotzen dute, bizi-kalitatearekin oso bat. Pertsona gehienentzat bizi-kalitatea eta lasaitasuna elementu bereizezinak diren arren, biztanleria-segmentu guztiek gehiago baloratzen dute bizi-kalitatea herrien lasaitasuna baino. Herri batzuetan bizi diren pertsona batzuek balioa ematen diote zirkulaziorik gabeko ingurune baten isiltasunari, autoa aparkatzeko zailtasunik ezari edo seme-alaben hazkuntzan askatasun-sentsazioari, gutxienez nerabegarora arte.

Herritarrak bizi-kalitatea duen herri batean bizi dira, eta hori oso kontuan hartu beharreko aktiboa da. Nolanahi ere, ez dago hain argi herri horietan bizi diren adinekoek lasaitasunari edo lasaitasunari hainbesteko balioa ematen diotenik konnotazio hain positiboak. Antzeko zerbait gertatzen da hirian bizi direnen edo hiritar sentitzen direnen artean. Herri batean bizi diren pertsona askok herriaren bizitzaren idealizazioa adierazten dute saihestu beharreko iruditeria kolektiboan:

“Herri batek lasaitasun handiagoa eta bizimodu lasaigoa ematen dizu. Gaizki bizi bazara, bakarrik senti zaitezke, baina naturatik bizitzen badakizu oso onuragarria izan daiteke. Herri batean bezala, hirian bizitzeak ere baditu alde onak eta txarrak”.

Labastidako kontzeju batean bizi den emakumea, 71 urte.

Ezbairik gabe, herrietan bizi diren pertsonak dira hirikoa ez den inguruneak eskaintzen duen bizi-kalitatea gehien azpimarratzen dutenak, baina, era berean, adierazten dute herri batean bere testuinguru osoan bizitzeko erabakia baloratu behar dela (eguneroko distantziak, garraio pribatuaren mendekotasuna edo aparteko gastua).

Arbuluko Kontzeju. Burgelu.
Eusko Ikaskuntza.

3.1.3. Natura, landa-paisaiaren balio nagusia

Mendia eta natura Arabako herriei lotutako balio nagusiak dira, eta zeharkakotasuna dute biztanleriaren profil guztietan. Herriek eskaintzen duten ingurune naturala oso positibotzat jotzen dute Arabako pertsona guztiek, batez ere 40 urtetik beherakoek. Pertsona guztiek uste dute natura ondare komuna dela, baina pertsona guztiek ez dute modu berean ulertzen eta bizi natura. Pertsona batzuentzat ingurune naturala bere eguneroko lanaren zati da, nahiz eta gehienentzat beste esanahi batzuk hartzen dituen, ez baitu inolako lan-harremanik naturarekin zuzenean.

Goiburiko ur-jauzia: Urkabustaitz
Eusko Ikaskuntza

Esanahien harian, pertsona batzuentzat natura bere eguneroko ingurunearen parte da; beste batzuentzat, aldiz, maiztasun handiagoarekin edo txikiagoarekin, esperientzia puntual samar baten parte da. Alde horretatik, beharbada, ez dagoenari balio handiago emateko giza joera hori dela eta, nabarmendu behar da Arabako hiriburuan bizi diren pertsonak garrantzi handiago ematen diotela hiritik kanpoko Arabako geografiaren paisaia-balio altuari gainerakoek baino. Hiri-landatar definitzen diren pertsonen artean ere, natura gainerako biztanleen artean baino gehiago baloratzen da.

Galdetutako herritar gehienentzat (%85), ingurune naturalarekiko hurbiltasuna funtsezko elementua da Arabako herriren batean bizitzea aukeratzeko orduan. Natura eta gutxiago poluitutako ingurunea balioztatzea are handiagoa da gaur egun Arabako herrietakoren batean bizi direnen eta/edo landa-giroan sentitzen direnen artean. Horrek azaltzen du, neurri handiagoan edo txikiagoan, Arabako herriren batean bizi direla.

Bestalde, badirudi ingurumena zaintzeko gero eta kontzientziazio handiagoa dagoela, eta galdetutako hiru pertsonatik bik hori nabaritzen dute azken hamarkadan. Iritzi hori bera dute aztertutako biztanleria-segmentu guztiek, baina indartsuagoa da Arabako hiriburutik kanpoko bizilagunen artean eta hiri- eta landa-izaera edo hiri-nortasun hutsa duten pertsonen artean. Ingurumena gehiago zaintzearen pertzepzioa nabarmenagoa da landa-nortasuna ez duten herrietan bizi diren pertsonen artean, eta Arabako herri batean bizitzeko hautua egitean naturarekiko harremana lehenesten dutenen artean, beste gai batzuen gainetik. Nekazaritza-ekologiarekin edo elikadura-subiranotasunarekin konprometitutako pertsonen artean eta biodibertsitatea eta biomasa kontserbatzeko diskurtso baten artean ere eredu bera hautematen da.

3.1.4. Herrien bizigarritasuna hobetzeko lurralde-politika orekatua eta zerbitzuak hobetzeko eskaera

Inkestatutako hiru pertsonatik bik adierazi dute gero eta handiagoa dela herrien eta hiriburuaren arteko mendekotasuna. Pertzepzio hori nabarmenagoa da 40 urtetik beherakoen eta emakumeen artean, baina bitxia bada ere, Arabako hiriburuko bizilagunen artean ohikoagoa da herrietan bizi direnen artean baino. Nolanahi ere, Arabako herrietako zerbitzuen eskasia edo urritasuna herriez hitz egiten denean etengabe azaleratzen den gaia da. Sakoneko diagnostikoan adostasuna dago: herrietako bizi-zerbitzuak da oinarriko zerbitzuei dagokienez, eta bertako biztanleek zerbitzu hobekak nahi dituzte. Desberdintasunak sortzen hasi dira zerbitzuen eskari-mailari dagokienez.

Garraio pribatuarekiko mendekotasuna oso nabarmena da biztanle guztiengan, eta herrietako biztanle gehienek garraio publikoko zerbitzu eskasa eskaintzen dute, nahiz eta jakin horrek foru-kutxetan eragiten duen defizit ekonomikoaz. Gaur egun Gasteiztik 20 edo 30 minutura baino gutxiagora dauden herrietan bizi diren pertsona gutxi onartzen dute distantzia hori handiagoa balitz ez liratekeela herri batean biziko. Ideia horretan gehien eragiten dutenak emakumeak eta 45 urtetik gorako pertsonak dira. Errepide-sare nagusitik hurbil egotea ere oso kontuan hartzen dute herrietan bizi diren pertsonak, batez ere hirikoak bezain landatarrak sentitzen direnek. Horrenbestez, hurbiltasuna eta/edo konektibitatea dira hiriburutik hurbil dauden herri batzuen bizigarritasunerako bi indargune.

Arabako herrietan bizi diren pertsona gehienek onartzen dute ezin dutela Arabako hiriburuko zerbitzuen estaldura bera eskatu, baina ikusten dute zerbitzurik eza dela jendegabetzea edo basoberritzea geldiarazten duen elementuetako bat. Aita-amek herritik alde egitea erabaki zutenetik Gasteizen bizi den emakume batek, anaia zaharrenak derrigorrezko bigarren hezkuntzaren ondokora iristeko adinera iritsi zenean, horrela adierazten du:

“Asteburu oro herrira joaten naiz, baina erosoagoa zait hirian bizitzen jarraitzea, baita ama gisa ere. Hiriak gauza txarrak ditu, noski, baina kultur, kirol eta era guztietako jardueren eskasia oso handia da herrian (Mendialdea), nahiz eta eskasiak ez dien haurrei bakarrik eragiten. Adibidez, alaba musika-klaseetara eramateko, Agurainera eraman beharko nuke, gainerako ikasleen bikoitza ordainduko luke eta musika-tresna aukeratzen azkena izango litzateke”.

Vitoria-Gasteizko hirigunean bizi den emakumea, 37 urte.

Arabako herrietan bizi diren ahotsek zenbait gabezia adierazten dituzte: osasun-zentrorik eza, hezkuntza-zentroak, elikadura-dendak, kutxazain automatikoak... Hala ere, herrietan bizi diren pertsona askok onartzen dute ez dituztela zerbitzu batzuk falta lan-arrazoiengatik hiriburura joateagatik, eta, bide batez, zerbitzu horien eskasia konpontzen dute. Agian, zerbitzu premia-zerbitzuen gabezia hezkuntzaren eta osasunaren esparrura mugatzen da, Mendialdean bizi den pertsona batek dioenez:

“Ezin ditugu gainerako lekuen ratio berak izan, guretzat ez da jasagarria bizitzaren alderdi batzuetan. Bi haur daudenean, haur-eskola itxi egiten da, eta bost izan arte itxaron behar da. Herrian ez dugu farmaziarik, botikina dugu eta inguruko herri batzuei zerbitzua ematen die horrek.”

Arria-Maetzuko kontzeju batean bizi den gizona, 52 urte.

Zerbitzu-eskasiak mugikortasun handiagoa eragiten du Arabako herrien artean. Alde horretatik, adin txikikoak ardurapean dituztenen artean joan-etorri kopuru handia dago, aita baten hitzetan taxilariaren sindromea, adin txikikoek eskolaz kanpoko ekintzetan parte har dezaten. Pertsona horietako gehienek onartzen dute beren kontzejuaren tamaina txikia dela eta joan-etorriren bat egin beharko dutela eta kontzejuen edo udalerrien arteko ahaleginak bateratzea proposatzen dute zerbitzu batzuen estaldura zabaltzeko.

Zerbitzu-eskasiak mugikortasun handiagoa eragiten du, baina adineko pertsonak ez dute halako aukerarik izaten maiz. Zahartzaroak berariazko zerbitzuen beharra eragiten du eta gizartean isolatzeko arriskua areagotzen du, batez ere herri sakabanatuetan eta/edo seme-alabak hirian dituztenak. Errealitate horiek hurbiletik ezagutzen dituztenek adierazi dute eguneko zentroak edo topaketarako guneak eta jarduerak gehitzea konponbide ona izan daitekeela:

“98 urte ditu amak, eta hemen jarraitzen du. Nire ustez, eguneko zentro bat izateko aukera da. Ahal dutenean eta eguraldi ona egiten duenean, paseoko kalera atera eta hitz egiten edo plazan geratzen dira zerbait hartzera, eta hor elkartzeko dira beste belaunaldi batzuetako jendearekin. Baina negua iristen denean eta, koronabirusean taberna itxiak daudenez, askoz ere denbora gehiago ematen dute isolatuta, ez dute gizarte-harremanik eta osasuna gehiago hondatzen da. Uste dut eguneko zentroa dela behar horiek asetzeko egokiena. Udan, adinekoentzako eguneko udalekuak egin ziren eta guztiek eman zuten izena, poz-ozik zeuden. Horrela mantendu beharko lirateke urte osoan.”

Labastidako kontzeju batean bizi den emakumea, 71 urte.

Azkenik, jende askok ikusten du beste aukera bat banda zabala herrira iristean. Inkestan parte hartu duten bi pertsonatik batek, batez ere emakumeak, uste du pizgarri egokia izan daitekeela enplegu-aukera berriak sortzeko eta, hartara, lurraldean populazioa finkatzeko. Nolanahi ere, oraingoz badirudi hirian bizi direnek Arabako herrietan bizi direnek baino balio handiagoa ematen dietela banda zabalaren etorrerarekin irekitzen diren aukerei.

3.1.5. Lehen sektorea eta trantsizio ekologikoaren potentzialtasuna

3.1.5.1. Lehen sektorearekiko lotura eza eta hurbileko elikagaien eskaera

Galdetutako pertsonen lehen sektorea landa-ingurunearekin lotzen dute ezaugarri nagusi gisa, baina beste batzuen atzetik, hala nola bizi-kalitatea, lasaitasuna edo naturarekiko harremana. Esan den bezala, landa eta bizitza herrietan bizitzeko modu asko daude, eta, beraz, gero eta ohikoagoa da lehen sektorearekin lotura zuzenik ez izatea. Landa-ingurunearen eta lehen sektorearen arteko lotura indartsuagoa da gizonentzat eta 44 urtetik beherakoentzat, beste biztanleria-segmentu batzuentzat baino. Bitxia bada ere, ez da hain ohikoa hirikoak bezain landatarrak sentitzen direla diotenek landa-ingurunea lehen sektorearekin lotzea.

Ez dirudi hurbileko elikagaiak eskura izatea lehentasunezkoa denik inkestatutako pertsona gehienentzat herri batean bizitzeko aukerari dagokionez, baina garrantzitsua da pertsonen erdiak baino gutxiagorentzat (%47). Nolanahi ere, garrantzi handiagoa du lehen sektorearekin lotura estua izateko beharrak baino, herri batean bizitze hutsagatik. Emakumeek eta 40 urtetik beherako pertsonen balio handiagoa ematen diote hurbileko elikagaien eskuragarritasunari; baita landa-nortasuna dutenei eta/edo Arabako hiriburuan bizi direnei ere. Agroekologiaren, elikadura-subiranotasunaren, zero kilometro-kontsumoaren, ekonomia zirkularraren, permakulturaren edo lurrerako itzuleraren aldeko pertsonen uste sendoa dute hurbiltasun-kontsumoarekin eta ingurumenarekin konpromiso handiagoa duten kontsumo-ereduekin. Pertsona horiek ez dira ezinbestean Arabako herrietan bizi.

3.1.5.2. Kontsumo joera urbanoak eta landatarrak bezain urbanoak herrietan

Elikagaien kontsumoari dagokionez, herritarren zati handi batek elikagaien kontsumoan dituen hiri-ereduak ikusten dira, bai erosotasunagatik eta hiriaren eskaintza zabalagatik, lan-mugikortasuna aprobetxatuz, bai erosketa-otarra merkeagoa delako hirian. Duela hamarkada batzuetatik herri batean bizi den informatzaile batek hau dio:

“Erosketa gehienak Gasteizen egiten ditugu. Herriko denda ondo dator gauza puntualetarako, baina grazia egiten dit aurreko egunean irratian entzun nuen horrek, herrian merkeagoa den erosketaren antzeko zerbait esaten baitzuen... Izan ere, herrira etortzeak kanpaina hori pentsatu eta gezurra dela ikusiko du.

Zuiako kontzeju batean bizi den emakumea, 64 urte.

Era berean, esan behar da, beste maila batzuetan gertatzen den bezala, elikagaiak kontsumitzeko jarraibideen hiri- eta landa-hibridazioa errealitate latentea dela Arabako herrietan ere. Gasteizko informatzaile batek, urte gutxi baitaramatza herri batean bizitzen, honela laburbiltzen du:

“Arrazoi etikoengatik erosketak gure inguruan egiten saiatzen gara: egurra erosten dugu, batzuetan ekoizleari haragia erosten diogu, auzoari patatak erosten dizkiogu eta Ozaetako ekonomatoari esker arrautzak eta barazkiak ere erosten ditugu. Baina beste batzuetan, batez ere erosotasunagatik eta dirua aurrezteagatik, lanetik ateratzean Eroskiren batetik igaro eta autoa beteta”.

Barrundiako kontzeju batean bizi den gizona, 37 urte.

3.1.5.3. Lehen sektorea etorkizuneko garapen iraunkorrerako ardatz gisa

Nekazaritza-politikez galdetzean, galdetutako pertsonen erdiak baino gehiagok uste dute baliabide naturalak babesteak landa-paisaia mantentzeko balio duela. Neurri txikiagoan, uste dute kalitatezko elikagaiak eskaintzen dituztela eta ingurumen- eta klima-onurak emateko gaitasuna dutela (hiriguneentzat barne), kultura-ondarea babesteko gaitasuna dutela, baita landa-nortasuna ere. Hala ere, nekazaritza-politikek ez dute saihestu landa-eremua hustea edo sektorean enplegua galtzea, eta halaxe ikusten dute inkestatutako pertsona gehienek. Pertsona batzuek ingurumenarekin konpromiso handiagoa duten Europako jarraibideak ere falta dituzte.

Lehenengo sektorean lan egiten duten pertsonen artean adostasuna dago enplegua sustatzeko eta eskulanaren belaunaldi-erleboia bultzatzeko beharraz, landa-garapeneko beste estrategia bat baita. Gainera, emakume gutxi daudela adierazi dute, nahiz eta Arabako Foru Aldundiak dagoeneko indarrean dituen neurri batzuen helburua kontrakoa izan. Lurrerako sarbidea erraztea eta ekoizle berrien burokrazia konplexua sinplifikatzea ikuspegi konpartitua da esperientzia duten ahotsen artean. Batzuetan, zaila izaten da ura eskuratzea, batez ere baratzezaintza aukeratzen dutenentzat, urtegien sareak ez duelako jasaten edo Ureztatzaileen Erkidegoak horri dion beldurragatik.

Lehenengo sektorean lan egiten duten pertsonen multzoak adierazten du laguntzak nekazari pertsonalari zuzendu behar zaizkiola. Pertsona horrek kultura egiten du, eta administrazioak ustiaketa txiki edo ertainak sortzen laguntzen du, gero pertsona edo enpresa multinazional gutxi batzuen esku geratzen diren lur-azalera handien kontzentrazioa sustatzen duten eredu gaitetik. Sektoreari iraunkortasun handiagoa emateko beharra beste diskurtso konbergenteetako bat da, nahiz eta desio hori gauzatzeko orduan ikuspegi desberdinak sortzen diren.

- a) Gizarteko sektore minoritario baina gero eta garrantzitsuago batek eredu agroekologikoa edo antzekoa praktikatzera eraman nahi du. Ahots horiek diote aukera bikaina dela lurraldea berrorekatzeko. Horretarako, errealitate berri bat eraikitze beharra adierazten dute, pixkanaka eta epe luzera, dagoeneko martxan dauden esperientzietatik abiatuta. Honela laburbiltzen du agroekologian diharduen nekazari gazte batek:

“Lehenengo sektorean lan egitea aukeratu dut, niretzat subiranotasuna (elikagaiena) askatasunaren parte delako. Gizarte gisa, lehen sektorea estalita eduki behar da, eta, beste batzuek ez bezala, motibazio politiko hori gustatzen zait, eta horren alde egin dut nire bizitzaren alde (egindako inbertsioen bidez), nahiz eta Gasteizen bizi naizen, irabazten dudana ezin izango baitut inoiz etxe bat erosi herri batean. Tokiko elikagai-ekoizpena desagertzen bada, horrek esan nahi du gero eta urrunago datorren ekoizpen baten mende gaudela, horrek klima-aldaketan dituen ondorio ekologikoekin, bai garraio globalagatik, bai ekoizpen-modu oldarkorregatik”.

Gasteizen bizi den gizona, 37 urte.

- b) Beste taldea bat dator gai aktibo oldarkorrek desagertzearekin eta gai fitosanitarioak gutxitzearekin, Europako araudiak agintzen duen bezala. Dena den, NPB (2021-2027) laster indarrean sartuko denez, batzuek araudi malguago baten beharra iradokitzen dute, kontinentearen hegoaldean izurriteak izateko arriskua baitago. Sarritan, nahiz eta ez nahitaez, kolektibo horrek harremana izaten du lehen sektore luzeenarekin eta familian errotuta dagoenarekin. Sektoreak landa-garapenerako mekanismo gisa jarraitzearen aldeko apustua egin du, eta ez da hain kritikoa egungo nekazaritza-ereduaren oinarriekin, baina uste du sektorea mehatxupean dagoela kanpoko lehiaren bidez, baldintza desberdinetan (Europak kanpoko lehiari egiten dizkion eskakizunak ez dira berdinak). Begi onez ikusten dituzte mahastizaintzako eta ardogintzako laguntzak pandemiaren testuinguruan, eta beste sektore batzuetara zabaldu nahi dituzte, hala nola patatara.

3.1.6. Harreman sozialak eta komunitatearen (ber-)eraikuntza

Arabako herrietan bizi diren pertsonak adierazten dute harremanak izateko modua desberdina dela, harreman lasaigoak dituztela eta adin desberdinetakoak direla, hirian izaten den belaunaldi-estratifikazioan ez bezala, adingabeen artean ere. Horregatik ematen diote balioa giza hurbiltasunari, batez ere emakumeei eta 34 urtetik beherakoei. Hiriko biztanleek ere horrela hautematen dute, nahiz eta herrietan bizi diren pertsona batzuek aurpegiratzen duten hiritik etorritako egoiliar batzuek hiri-portaera dutela, ez dute asko integratzen eta ez dute ezagutzen kontzejuaren funtzionamendua. Badirudi egoera horiek ez direla hain arruntak Gasteiztik urrunen dauden herrietan, non hesitzeko eta lursailak sasiz inguratzeko joera txikiagoa dagoen. Kulturagatik edo biziraupenagatik, gizarte-kohesioa hiritik urrunago dagoela dirudi.

Nolanahi ere, adostasuna dago herrietara iritsitako egoiliar berriengan integratzeko gehiengoaren joera hautemateko. Galdetutako pertsonak ez dute uste haien etorrerak tokiko komunitate-sarea ahultzen duenik, nahiz eta baden hori sinesten duenik ere, eta, normalean, landa-eremu sentitzen direla dioten gizon-pertsonak dira. Batzuetan, nolabaiteko gizarte-estratifikazioa izaten da herriko biztanle berri eta zaharren artean, baina parte hartzen duten pertsona gehienek onartzen dute lanak elkarrekikoa izan behar duela. Uneren batean herri batera migratu duten pertsonak adierazten dute eskema hori ez dela gertatzen eremu horretakoa bazara edo lurrari begira lan egiten baduzu:

“Integrazioa erraza da bertako biztanleen ikuspegitik, lurren kontserbazioan parte hartzen baduzu eta landa-bizimodua baduzu. Pertsona bakoitzaren jatorrizko udalerraren tamainak eta bertako ohiturek ere eragina dute”.

Lantarongo kontzeju batean bizi den emakumea, 45 urte.

Arabako geografiak mota desberdineko errealitateak hartzen ditu lurralde osoan, baina herrien konplexutasun soziala bizilagun berrien eta zaharren arteko sinplifikaziotik haratago joan ohi da. Nolanahi ere, egokiagoa dirudi bizimodu desberdinen eta komunitatea espazio berean ulertzeko moduen arteko kontrasteek hitz egitea. Izan ere, pertsona batzuek diote harremanak izateko eta tokiko ohiturak ahalik eta gutxien errespetatzeko jarreraren mende dagoela, eta egoiliar berri batzuk beste bizilagun ohi batzuk baino gehiago integratzen direla. Auzolan eta bidezidorretan gero eta parte-hartze handiagoa dago gizartean, nahiz eta batzuetan arazoak izaten diren behar adina jende biltzeko.

Leku edo gertaera partekatuak elementu garrantzitsuak dira bizilagunen artean elkar ezagutzeko eta komunitatea sortzeko: bidezidorrak eta auzolanak, herriko festak, medikuaren itxaronaldia, arratsaldean paseatzea... gauza txiki horietan, jendea bat dator, familia- edo ideologia-eskema zaharrak gainditzen dira eta gizarte-kohesioa lantzen da. Herrietako biztanleria aldatzen ari da, bizi-ohiturak aldatu egin dira eta topaguneak bultzatu tokiko komunitateak sortzen eta (bir)definitzen laguntzen du. Emakume batek adierazten du zer onura dituen makinak sagar-zukua egiteko herrian, eta inbertsio handirik eskatzen ez duten beste helburu batzuetarako antzeko espazioak sortzea komeni dela:

“Ozaetan, Udalak makina bat jarri du zukua egiteko (sagarra), eta oso proiektu interesgarria da, herri giroa sortzen baita hor. Batetik, udalerriko biztanle guztiei ematen die zerbitzua; bestetik, gure artean elkar ezagutzeko aukera ematen digu. Mota horretako espazio gehiago sor daitezke, ez da denetarik egon behar leku guztietan, eta eremuka antola daitezke, espazio horiek, zerbitzua emateaz gain, komunitatea egiten laguntzen baitute.”

Barrundiako kontzeju batean bizi den emakumea, 57 urte.

Herriarekiko familia-errotzeari edo -deserrotzeari dagokionez, galdetutako pertsonen erdiek baino gehiagok uste dute garrantzitsua dela bizilekuarekin familia-errotzea. Ideia hori ohikoagoa da Arabako hiriburuan bizi direnen edo landatar sentitzen direnen artean. Ez dira gutxi herri batean bizi diren ahotsak, eta bakardadearen gogortasuna eta neguko hotza adierazten dute urritik maiatzera. Kontzeju txiki batean bizi den emakume batek dio deserrotzea dela hirira emigratzeko arriskua:

“Ez da ez hain erraza ez hain erraza herri txiki batean bizitzea. Gezurra da lasaitasunaren bila herri batera bizitzera joateko ideia hori. Familia bat baduzu eta bizi zaren herrian errotzerik ez baduzu, goiz edo berandu itzuliko zara hirira”.

Barrundiako kontzeju batean bizi den emakumea, 51 urte.

3.1.7. Etxebizitzen eskuragarritasuna eta bigarren etxebizitza dutenek balizko egoiliar gisa

Arabako herrietan etxebizitza bat eskuratzea errealitate konplexua eta geografikoki desberdina da. Arabako Lurralde Historikoaren iparraldeko erdialdean, etxebizitzaren batez besteko prezioa hegoaldeko erdialdean baino handiagoa da, han bigarren etxebizitza edo etxebizitza huts gehiago baitaude. Etxebizitza bat eskuratzeko aukera garrantzitsua da inkestatutako hamar pertsonatik seirentzat, herri batera joan, geratu edo bizitzera joateko. Ezaugarri hori nabarmenagoa da 34 urtetik beherako gazteen eta Arabako herrietan bizi direnen artean.

Batez ere hiru oztopo mota daude etxebizitza bat eskuratzeko orduan: garestia izatea, eremu batzuetan etxebizitzarik ez izatea eta arau subsidiarioek etxebizitza berriak planteatzerakoan sortzen dituzten zailtasunak. Agian ez dira oso kasuistika arruntak, baina herrian errotuta dauden gazteek lehen aipatutako hiru arrazoiertako batengatik emantzipatzeko zailtasunak aipatzen dituzte. Antzeko zerbait gertatzen da hiritik atera eta Arabako herriren batean ekintzailetasunaren bidea hartzearen alde egiten dutenen artean. Mendialdeko kontzeju batean hazi den gazte batek erlezaintzako lanak eta hiriko lana konbinatzen ditu, eta honela adierazten du:

“Luzaroan saiatu nintzen etxebizitza bat lortzen jaio nintzen kontzejuan edo inguruko batean, baina ezinezkoa izan zitzaidan. Azkenean, neska-lagunak eta biok etxebizitza bat erosi dugu inguruko kontzeju batean (Mendialdea), errepide nagusitik (A-132) eta Gasteiztik askoz urrutiago dagoena.”

Arraia-Maetzuko kontzeju batean bizi den gizona, 36 urte.

Arazo hori errazago gainditzen duen kolektiboa da, familian errotu ala ez, herrian etxebizitza bat duten pertsonak, bigarren bizileku gisa. Bigarren etxebizitza duten pertsonak herriaren ingurune naturala eta bizi-kalitatea baloratzen dituzte, eta, horri buruz galdetuta, 2030ean herri batean bizitzen imajinatzeko joera handiagoa dute beste batzuk baino. Batez ere Arabako hiriburuan bizi den baina Arabako herriren batean bigarren egoitza duen biztanleria garrantzitsua da tokiko errealitate askotan.

Populazio horri buruz galdetuta, galdetutako bost pertsonatik batek uste du ekarpen handia egiten dutela tokiko komunitatea eraikitzeko. Landatar sentitzen direnen artean bada sektore bat, kolektibo horrek herrian parte hartzea funtsezkotzat jotzen duena, nahiz eta errezelo bakan batzuk ere badauden. 40 urtetik beherako pertsonak baloratzen dute gehien asteburuetakoko bizilagunek herrian duten inplikazioa. Ohiko egoiliarrek ez dute arbuiorik antzematen asteburu eta jaiegunetan herrira gehiago edo gutxiago hurbiltzen direnen aurrean, eta horrek ez du esan nahi ez dagoenik. Hala ere, Bastidako kontzeju batera asteburu eta opor egun guztietan joaten den gazte batek dio herrian erabat integratuta sentitzen dela:

“Izugarri gustatzen zait herrian egotea eta ahal dudan guztietan joaten naiz. Aitona-amonak han bizi dira, eta erabat integratuta sentitzen naiz. Nire koadrila nagusia han bizi diren gainerako gazteak dira, edo ni bezala asteburuak joaten direnak. Komunitate-sentimendua oso indartsua da. Herri Txiki Bat gazteen sarean parte hartzen dut, jaiak eta herriko beste ekitaldi batzuk antolatzen. Etorkizunean han jarraian bizitzea gustatuko litzaidake”.

Vitoria-Gasteizko hirigunean bizi den emakumea, 22 urte

Gaur egungo osasun-krisiaren testuinguruan, gora egin du Arabako herrien erroldaren altak bigarren etxebizitzak dituzten biztanleen artean. Lehen kutsatze-boladaren ondorioz, konfinamendu-aldi gogorra igaro ondoren, pertsona askok bigarren etxebizitzan erroldatzea erabaki zuten, bai konfinamendu berri baten beldur zirelako, bai biztanle gutxiko eremuetan hirian baino segurtasun handiagoa dagoelako usteagatik. Aiara-Aiala, Arraia-Maeztu, Donemiliaga, Peñacerrada-Urizaharra eta antzeko udalerrietan, igoera hori %5etik %11ra bitartekoa da aurtengo lehen hamar hilabeteetan.

Horren harira, pertsona batzuek adierazi dute igoera hori ez dela benetakoa; izan ere, erroldatze berrien zati handi bat hirian bizi da oraindik, eta erroldak salbatzaile gisa jokatzeko du; izan ere, orain, mugikortasun-murrizketak daude, asteburuetan joaten jarraitzeko, edo, udaberrian bezala, konfinamendu gogor berri bat izanez gero, herrian sartzeko. Bistan da osasun krisiak herrietako bizitza lagun dezakeela, nahiz eta ikusteko dagoen fenomenoaren zenbat den koiunturala.

3.1.8. Herriak tradizio eta kultura biziaren eremu

Inkestatutako bi pertsonatik batek uste du Arabako herrien gizarte- eta kultura-dinamismoa handitu egin dela azken hamarkadan. Pertzepzio hori pixka bat handiagoa da Gasteizko hirigunetik kanpo bizi direnen artean, baita hiritar sentitzen direla dioten pertsonen artean ere. Inkestaren emaitzek erakusten dute Arabako kontzejuen bizitasun sozial eta kulturalari dagokionez nolabaiteko baikortasuna dagoela, baina ezin da erabateko baikortasunaz hitz egin.

Pertzepzio horren harira, aurrekoak baino quorum txikiagoa duen ideia bat azpimarratu behar da: hiru pertsonatik batek adierazten du tokiko nortasuna ahuldu egin dela azken hamarkadan. Herrien gizarte- eta kultura-dinamismoa azken urteotan indartu egin dela uste duten gehienek ez dute uste horrek tokiko nortasuna ahultzen duenik, nahiz eta sektore batek hala sentitzen duen. Profil hori, nagusiki, landa-eremutat jotzen da, gazteek eta 55 urtetik gorako pertsonak osatzen dute, eta azken hamarkadako aldaketak tokiko nortasunerako mehatxutzat hartzen ditu.

Zentzu zabalagoan, pertzepzio partekatua da azken urteotako gizarte eta kultur dinamismoa areagotzeak ez duela bermatzen tokiko ezagutza transmititzea. Inpresio hori erabatekoa da lurra modu batera edo bestera lantzen dutenen artean: sumatzen dute naturari eta lurrari lotutako ezagutza ez dela belaunaldiz belaunaldi transmititzen ari, edo, kasurik onenean, aisiara bideratutako baratzera edo lorategira mugatzen dela, jarduera ekonomiko edo laboralera baino gehiago. Ezagutza galera horrek guztiari eragiten dio, Interneten ez egoteagatik haserretzen da, eta askotariko ezagutzak dira tresnei, zuhaitz eta landareen izenei eta abarri buruz. Hizkuntzari dagokionez, gainera, desagertzeko joera handiena euskara da. Mendialdeko herri bateko emakume batek esan du gurasoek ez diotela jakinarazi lurraren lanei lotutako jakintza:

“Gurasoek ez didate landari lotutako ezagutza transmititu, eta hori desagertzeko arrisku argia dago. Anaiari bai, niri baino gehiago transmititu diote, agian gizona izateagatik baino handiagoa zelako. Hala ere, traktorearen gaia ez digute bietako inori esan, aitzak beste pare bat urte egiteko asmoa du eta gero onartu du ez dela gehiago egingo. Berak gustura egiten du, aitaren lurra direlako, baina lan oso sakrifkatua da eta guk beste bizimodu bat dugu”.

Vitoria-Gasteizko hirigunean bizi den emakumea, 37 urte.

Agian, landa-lana alde batera utzita, baikortasunerako arrazoi gehiago daude. Pertsona batzuek diote Arabako Lurralde Historikoko herrietan tradizioa eta kultura-ondarea nolabait transmititzen direla. Horretarako, herriko ohitura eta dantzei eta herrien bizipen kolektiboen ezaugarri diren bestelako ospakizunei balioa ematen diete. Elementu horiek lagungarriak izan daitezke tokiko kultura bateko edo balio-multzo bateko kide izatearen sentimendua lantzeko, eta hori garrantzitsua da herri batean bizitzean inkestatutako hiru pertsonatik birentzat. Hori ez da hain garrantzitsua hirikoa bezain landatarra dela dioten pertsonen artean.

Alde horretatik, herrietako biztanle gehienek ez dute begi txarrez ikusten elementu batzuk sortzea, hala nola azokak, landa-lehiaketak, jaiak edo GR bidezidorrak, eta hiriko biztanleen parte-hartzeari ere irekitzen zaizkio, batez ere tradizioa bildu nahi ez dutenen eta nolabaiteko dinamismoa edo sormena eman nahi diotenen ustez. Nolanahi ere, iritzi guztiak bat datoz: turistentzako museo ez bihurtzea eta modu oldarkorren inbaditzea.

3.1.9. Tokiko gobernantza ardatz eraldatzaile gisa

Arabako biztanleek badakite gaur egun Arabako Lurralde Historikoaren gobernantza maila desberdinetan egiten dela eta administrazio publiko desberdinak inplikatzen dituela. Arabako hiriburutik kanpo bizi diren pertsonak, hirian bizi direnek baino maila anitzeko gobernantzaren ikuskera osoagoa dute. Hala ere, deigarria da Arabako gizarteak ez ezagutzea 333 kontzejuen jarduera eta eginkizun administratiboak. Ezjakintasun hori ez da beti hirira mugatzen geografikoki, eta, batzuetan, egoiliar berriak herrietara iristeko erabiltzen duten ezjakintasuna da. Bestalde, Arabako herrietan bizi diren pertsona batzuek beren bizitzatik urrun ikusten dituzte Europako politikak, nahiz eta urruntasun hori nabarmen jaisten den lehen sektorean lan egiten dutenen artean.

Arabako herrien gobernantzari dagokionez, bi ideia nagusi daude azpian. Lehen: adostasuna dago tokiko gobernantza balioesteko orduan, eta, alde horretatik, gaur egun kontzejuen nortasun juridikoa eta eskumenen kudeaketa balioesten dira. Bigarrena: ez dira gutxi gobernantzan eskalako eta erakundeen arteko lankidetzarako arazoak daudela adierazten duten ahotsak, edo praktika publiko-pribatuaren (asoziazionismoa barne) artean ez dagoela bat errealitate berriak sortzeko eta garatzeko.

Alde batetik, kontzejuen irudia ezohikoa da, eta Arabako administrazioaren idiosinkrasiaren indarra da. Horregatik, ahots askok eskatzen diote, bereziki Aldundiari, bere eskumenak errespetatzeko. Ahots horietako batzuek ere kudeaketa-gaitasun handiagoa eskatzen diete kontzejuei; izan ere, uraren kudeaketan, saneamenduan edo espazioen mantentze-lanetan laguntza ematen duten arren, ez dute zerga-bilketako mekanismorik, ez eta beren ahotsik ere funtsezko gaietan, hala nola hiri-kudeaketan. Herrien errealitatea ondo ezagutzen duten pertsonak diote kontzejuek behetik gora abiatzen diren ekimenak errazten lagun dezaketela, eta uste dute tokiko gobernantzaren oinarritzko ardatza direla. Ildo horretatik, informatzaile hau azaltzen da:

“Eskala handiagoko administrazioek behetik gora abiatzen diren herri-ekimenak erraztu eta lagundu behar dituzte, guztion onerako lan eginez, sinergiak sortuz eta alderdietatik ihes eginez. Kontzejuei lagundu behar diete beren eguneroko kudeaketa egiten, eta lagundu egin behar diete 2030eko Agenda 2030eko Garapen Iraunkorreko Helburuak ezagutzen, garatzen eta betearazten.”

Kanpezuko kontzeju batean bizi den gizona, 45 urte.

Beste alde batetik, ikuspegi desberdinak bat datoz, Arabako herrien gobernantzan erakundeen arteko lankidetzak, lankidetzak publiko eta pribatuaren beharra azpimarratzean. Pertsona horietako batzuek laguntza publikoak eskuratzeko zailtasunak adierazten dituzte, eta beste batzuek gaur egun dauden bide bikoitz batzuk kentzeko beharra ikusten dute. Beste batzuen arabera, administrazioek inbertsioak instrumentalizatzeko joera dute, gero mailaz igotzeko erabiltzen baitituzte, eta, batzuetan, teorikoki laguntzen dutenak lekuz aldatzen dituzte. Horretarako, ahots guztiek adierazten dute lankidetzak-mekanismoak berrikusi behar direla.

“Batzuetan, administrazioak landa-ekintzaileen ekimena astintzen du zerbitzuen, turismoaren eta komunikazioaren sektorean. Administrazioak inbertsioak errentagarritasun politikoaren ikuspegitik instrumentalizatzeko joera du eta, horregatik, bere laguntzak baliatzen ditu mailaz igotzeko, teoriarik lagundu nahi dutenak sustatzaileengana aldatuz. Oreka konplexua da, eta lankidetzak-mekanismoak berrikusten lagundu behar luke.”

Kanpezuko kontzeju batean bizi den gizona, 60 urte.

Maiz errepikatzen den beste elementu bat arkitektura eta zenbait esparrutako lege-araudia eta Arabako herrietako asoziazionismo edo ekimen publiko edo pribatuaren eskutik eskala txikian gerta daitekeen ekimena bat da. Pertsona batzuek adierazi dute komenigarria dela Foru Aldundiaren diru-laguntza ereduak berrikustea eta egokitzea, eta beste batzuek azpiegitura berriak sortzeko ahalegina aitortzen

dute, baina adierazi dute gero baztertu edo prekarizatu egiten direla. Ahots horien arabera, praktika onaren abiapuntua da beharrak ezagutzea eta leku bakoitzaren berezitasunak errespetatzea. Kontzejuen, udalen, Landa Garapeneko Agentzien, Foru Aldundiaren edo HAZI bezalako beste agentzien arkitekturak horretarako nahikoa mekanismo izan beharko luke. Gainera, teknikari gehiegi daude lehen sektoreak gaur egun duen dimentsioari dagokionez. Erakundeen arteko lankidetzaren eta ekimen pribatuaren arteko desorekari dagokionez, pertsona batek honela adierazten du:

“Herri txikietan izaten den arazo bat eskalakoa da. Ekimen asko itotzen dira biztanleria-gune handiagoetarako (batez ere ostalaritzarako edo merkataritzarako) sortutako araudiak (osasunekoak, zergazkoak, eraikuntzakoak) eskatzen direlako. Beharrezkoa litzateke araudi asko egokitzea landa-populazio txikiko eskala baterako”.

Kanpezuko kontzeju batean bizi den gizona, 60 urte.

Luiaondoko Kontzeju. Aiara.
Eusko Ikaskuntza.

3.2. Gizarte-erakundeen diskurtsoak eta balioak

3.2.1. Ondorio orokorrak

Gizarte-erakundeak errealitatea eraikitzen duten eragileak dira Arabako landa-ingurunearen inguruan, hau da, zabaltzen eta komunikatzen duten horrek landa-ingurunearen irudi jakin bat sortzen du herritarren buruan. Landa-agenteeek, beste bi aktoreek bezala, azpimarratu dute Arabako landa-ingurunearen egoera hobetu daitekeela. Hala ere, eremu horien alderdi positiboak komunikatzen ahalegintzen dira, eta aukeraz betetako eremu gisa deskribatzen dituzte. Hau da, landa-agenteen arabera, tokiko ekonomia eta ingurumena sustatzeko modu asko daude, eta, hala, Arabako landa-ingurunea herritarrentzako ingurune erakargarri bihurtzen da.

Landa-agenteeek garrantzi handia dute Arabako landa-ingurunean. Horregatik, eragile horiek jabetu behar dute beren diskurtsoak garrantzi handia duela Arabako landa-inguruneari buruzko errealitate bat eraikitzeko. Horregatik guztiagatik, erakunde publikoen diskurtsoa zabaltzeari utzi beharko liokete, eta transmititu nahi dituzten balio eta sinboloekin norberarena eraikitzen saiatu.

3.2.2. Diskurtso-azterketaren eduki nagusiak

Zaila izan da landa-agenteen diskurtsoaren ezaugarriak definitzea, haien argitalpenetarako sarbidea mugatuta baitago. Era berean, oro har, argitalpen horiek beste erakunde batzuen diskurtsoa jasotzera zuzentzen dira, diskurtso propioa eraiki beharrean. Beste behin ere, “estrategia instituzionala” da kontzepturik ohikoena (19 aldiz identifikatu da). Izan ere, landa-agenteeek eta, bereziki, ACOA-AKEk argitaratutako txostenek gutxieneko zati bat erabiltzen dute elkartearen diskurtsoa zabaltzeko. Adibidez, 2013ko ACOA-AKE jardunaldien txosteneko 112 orrietatik 11 bakarrik daude elkarte horren ikuspegiak hitz egiten. Gainerako edukiak (101 orrialde) Nafarroako Unibertsitate Publikoa, Bartzelonako Unibertsitatea edo Gijongo Udala bezalako erakunde publikoei ematen die ahotsa.

Beraz, azpimarratzekoa da nola ematen dieten ahotsa landa-agenteeek erakunde publikoei Arabako landa-ingurunekeo herrien egoera ezagutarazteko. Horrela, 2014ko ACOA-AKE jardunaldien txostenak Molinilla herria berpizteko plana aurkeztu du. Plan hori Molinillako Administrazio Kontseiluak egin zuen. Administrazio horrek egindako diagnostikoa nahikoa da landa-agenteeentzat, ez baitituzte beren ikuspuntuak txostenean jasotzen. Hitz gutxitan esanda, zaila da erakundeen diskurtsoa eta landa-eragileena bereiztea.

Landa-agenteen diskurtsoa zabaltzen den zati txiki horietan, konnotazio negatiboko kodeak nagusitzen dira. Adibidez, “desoreka”, “garapen ekonomikorik eza” eta “langabezia” kontzeptuak 56, 47 eta 32 aldiz agertzen dira, hurrenez hurren. Hau da, landa-agenteeek salatu dute Arabako hiriaren eta landa-ingurunearen arteko desoreka eta egoera horrek lurraldearen garapenean dituen ondorioak.

Hala ere, landa-ingurunekeo eragileen diskurtsoa ez da salaketa hutsa, landa-eremuetako alderdi positiboak ere nabarmentzen baititu. Hala, “tokiko giroa” kontzeptuak garrantzi handia du (24 aldiz

identifikatu da). Ondorioz, agenteek kontzejuen garrantzia eta entitate horiek dakartzaten abantailak defendatzen dituzte, Arabako lurralde osoaren kohesioari laguntzen baitiote. Era berean, EAEko eta Arabako erakundeek arreta falta kritikatu dute, ekimen bat abian jartzen den aldiro, landa-inguruneko kontzejuak eta herriak ez direla prozesuan sartzen salatuz. Horixe zioen Javier Argote Urzelaik, ACOA-AKE elkarteko lehendakariak, elkarte horrek berak 2017an antolatutako urteko jardunaldietan: “Gainera, eta administrazio horietatik bertatik, eta komunitatearen (hiriaren) mesedetan, moda berriak sustatzen ari dira, mendia aisialdiaz eta denbora libreaz gozatzeko erabiltzeak lehentasuna duela dirudien arren, lehorreko erabileren gainera”.

3.2.3. Inkestatutako herritarrek gizarte-erakundeak buruz duten pertzepzioa

Gizarte zibilaren ustez, gizarte-eragileak dira tokiko eta landa-inguruneko errealitateari arreta gehien ematen dion agentea, azterketa honetarako egindako inkestaren arabera. Iritzi hori gehiengoa da hirikotzat jotzen direnen artean, eta, neurri txikiagoan, landa-eremutzat sentitzen direnen artean. Herrietan bizi diren pertsonen inkestatutako eragileen lana balioesten dute herrien eta landa-eremuaren alde. Azken hamarkadan, Arabako herrien kultura- eta gizarte-dinamismoa indartzen ari dela uste dute.

3.3. Administrazio publikoaren diskurtsoak eta balioak

3.3.1. Ondorio orokorrak

Erakunde publikoak errealitatea eraikitzen duten eragileak dira Arabako landa-ingurunearen inguruan, hau da, zabaltzen eta komunikatzen duten horrek landa-ingurunearen irudi jakin bat sortzen du herritarren buruan. Erakundeek Arabako landa-eremuen irudi negatiboa ematen dute, beren komunikazio-jarduera ingurune hori hobetzeko ekimenak proposatzea baita, eta, hala, haien egoera ez da ona. Hala ere, ekimen horien zabalkundearekin ikuspegi itxaropentsua erakusten dute eta Arabako landa-inguruneke biztanleen errealitatea hobetu daitekeela erakusten dute.

Erakundeen, komunikabideen eta landa-inguruneke eragileen artean ez dago lankidetzarik. Hirurek adierazi dute lankidetzan aritu beharra dagoela, eta, praktikan, aktore horietako bakoitzak bere kontura egiten du lan. Hori dela eta, norberaren lana ez da behar bezain eraginkorra. Erakunde publikoek ekimenak abian jarri ahal izateko, beharrezkoa da kontuan hartzea Arabako gizartearen gainerako bitartekarien ikuspuntuak, guztiek eragiten baitute landa-ingurunearen errealitatean. Ez hori bakarrik, baizik eta erakunde publikoen ikuspegia mugatua dela, datuetan oinarritutako diagnostikoa lortzen dute, landa-inguruneke biztanleen nahiak eta beharrak kontuan hartu gabe. Horregatik, landa-eragileen eta komunikabideen lankidetzaz oso baliagarria izan daiteke prozesu horretan.

3.3.2. Diskurtso-azterketaren eduki nagusiak

Erakunde publikoek aztertutako dokumentuetan gehien errepikatzen diren kontzeptuak “estrategia instituzionala”, “ongizatea” eta “garapen ekonomikoa” dira. Era berean, “tokiko giroa” eta “tokiko ekonomia” kodeek ere garrantzi handia dute. Hala ere, kontzeptu negatiboak (“langabezia”, “garapen ekonomikorik eza”, “mugikortasun eza”, etab.) ez dira asko joaten erakundeen diskurtsoetan. Hurrengo paragrafoetan, lortutako emaitzen esanahia gehiago aztertuko da.

Lurralde-oreka erronka garrantzitsua da erakunde publikoentzat. Lurralde Oreka Departamentuaren helburu nagusia lurralde orekatua eta kohesionatua lortzea da, kohesioak eta berdintasunak onurak dakarzikielako arabar guztiei. Hain zuzen, aurrekontuei buruzko txostenetan, sail horretarako funtsak lehenengoak agertzen dira.

Lurralde-orekaren erronkari aurre egiteko, erakundeek argi dute beren arteko koordinazioa eta lankidetzaren behar dutela. Hala adierazi zuen Irma Basterrak, Lurralde Oreka diputatuak, ACOA-AKE jardunaldietan eman zuen hitzaldian: “Erronka konplexua da, ideia berritzaileak eskatuko dituen, baina, batez ere, erakundeen (Eusko Jaurlaritzak, foru-aldundiak, udalak, kontzejuak), AKOren, ACOVIren eta beste eragile batzuen arteko lankidetzaren behar handia eskatzen duena; zuek guztiok ere beharko zaituztegu, landa-ingurunean bizi zareten pertsonak”. Era berean, Arabako Batzar Nagusien 2018ko ekainaren 8ko 37/2018 mozioak, Arabako Lurralde Historikoko Aldizkari Ofizialean, honela dio: “Batzar Nagusiek Arabako Foru Aldundiari eskatzen diote Arabako Lurralde Historikoan despopulaztearen aurkako erakunde arteko mahaia sor dezala”.

Erakunde publikoek zabalduko diskurtsoaren ardatza beren ekimenen berri ematea da, eta horrela islatzen du taulak: “estrategia instituzionala” da dokumentu-multzo honetan maiztasun handiena duen kodea, guztira 324 aldiz. Hala ere, erakundeek ez dute ekimen horiek izan duten eragina argitaratzen. Bere diskurtsoa etorkizunera begira jartzen da, mundu guztiak bere diagnostikoak dakiela ulertuz. Hala, dokumentu guztiak azaltzen dute zer ekimen behar dituen Arabak bizitzeko, horretarako arrazoirik eman gabe. Aztertutako erakundeek hamar dokumentuetatik bederatzik ekimen horien berri ematea dute helburu. Aitzitik, dokumentu bakar batek zabaldu du Arabako landa-ingurunearen errealitatea: “Arabako Kuadrillak. Lurralde Iraunkortasunerako Diagnostikoa”, Gaindegiak egina eta Arabako Foru Aldundiak diruz lagundua.

Ezagutarazten dituzten ekimenen artean, gehienak Araban bizi diren nekazarien ongizatea sustatzera eta garapen ekonomikoa eta enplegua sustatzera bideratuta daude. Adibidez, “garapen ekonomikoa” eta “ongizatea” kodeak 90 eta 111 aldiz agertzen dira, hurrenez hurren, erakunde publikoen dokumentuetan. Horiek dira, hain zuzen, “estrategia instituzionala” kodearen ondoren gehien agertzen direnak. Ekimen horiek sustatu ahal izateko, lehenik aurrekontuetan aurkeztu behar dira. Arabako Foru Aldundiak 2020rako Aurrekontu Orokorretan esaten duenez, “erronkak dira, halaber, giza kapitaleko inbertsioak indartzeko, tokiko baliabideak hobeto aprobetxatzeko, zerbitzu publiko eraginkorragoak eta eraginkorragoak eraikitze eta herritar guztien bizi-kalitatea hobetzeko formula berriak ezartzeko aukera”.

Ongizatea sustatzeko oinarriko zerbitzuak bultzatzeko beharra azpimarratu dute. Alde batetik, erakunde publikoak jabetzen dira gazteak funtsezkoak direla herrietan bizia gordetzeko. Horregatik, aisialdiko eskaintzak hobetzea eta herritarren arteko harremanak sendotzea dute helburu (adibideak). “Tokiko giroa” kontzeptua 76 aldiz agertzen da aztertutako dokumentuetan, erakundeek proposatutako ekimenei dagokienez. Adibidez, “Mendialdea Biziberritzen” proiektuaren berariazko helburuen artean “gizarte-jarduera komunitarioak sortzea” eta “eskualdeko bizilagunen arteko harremanak sustatzea, eta bereziki belaunaldien arteko harremanak” daude. Gainera, hezkuntza-erakundeak zabaldu nahi dute, landa-eremuan eskola txikiak irekiz.

Bestalde, erakundeek onartzen dute adineko pertsonen behar bereziak dituztela eta, landa munduan duten presentzia kontuan hartuta, zainketa zerbitzuak zabaltzeko nahia agertzen dute. Horren guztiaren helburu nagusia da bi talde berezi eta garrantzitsu horiek herrietan irautea sustatzea. Adibidez, “Mendialdea Biziberritzen” proiektuaren ekimenen helburua adinekoen bizi-kalitatea hobetzea da: “gure adinekoen, mendekotasuna duten pertsonen eta haien familien bizi-kalitatea hobetzeari dagokionez, berariazko prestakuntza eta arintzeko eta arreta psikosozialerako baliabideak emango dira”. 2018ko ekainaren 8an argitaratutako Arabako Lurralde Historikoko Aldizkari Ofizialean jasota dago erakunde arteko mahai hori sortzeko eskaera. Eztabaidatu beharreko gaietako bat honako hau izango litzateke: “Adineko pertsonen beharrak, Arabako Lurralde Historikoko landa-eremuetako zahartze-tasa altuen ondorioz, haien bizi-kalitatea eta etxean duten errotzea mantendu eta hobetzeko, eta Etxean Ondo proiektuaren metodologia lurralde historiko osora zabaltzea”.

Halaber, erakundeek arreta handia jartzen diote sektore ekonomikoari. Adibidez, Arabako Lurralde Historikoko Aldizkari Ofizialean Arabako landa-ingurunean garapen ekonomikoa bultzatzeko laguntzak aurkezten dira. Dokumentuan azaltzen denez, “diru-laguntza hauen helburu nagusia da oinarrizko enpresa-azpiegiturak eskaintzea, laguntza publikoaren bidez Arabako Lurralde Historikoko landa-eremuak behar bezala garatzeko; bestela, zaila izango litzateke mantentzea”. Sektore honetan erakundeek bi ardatz hartu dituzte: enpresak erakartzea laguntza fiskalak eskainiz eta tokiko ekonomia sustatzea. Azken kontzeptu hori oso nabarmena da aztertutako dokumentuetan. Azkenik, 81 aldiz identifikatu da erakunde publikoen txostenetan. Gainera, Irma Basterra Arabako Foru Aldundiko Lurralde Oreko diputatuak helburu estrategiko hori aipatu zuen 2019ko ACOA-AKE jardunaldietan eman zuen hitzaldian: “Lurraldean oinarritutako fiskalitatea bultzatzea, biztanle gutxiko guneen aurrerapenerako fiskalitate berezia. Arabako landa-eremuetan pertsonak eta enpresak finkatzen laguntzen eta bultzatzen duen ad hoc fiskalitatea”.

Ardatz horien helburua lurralde historikoko landa-herrietan enplegua sortzea da. “Enplegu” kontzeptuak garrantzi handia du erakundeen estrategian. Hain zuzen, “enplegua” eta “erakunde-estrategia” kontzeptuak 42 aldiz ageri dira lotuta.

Aipatutako ekimenen helburua da Arabako landa-eremuko herri txikiak populazioa finkatzea. Erakundeak jabetzen dira zerbitzurik, lanik edo tokiko girorik gabe ezinezkoa dela lurraldeko hiribururanzko migrazio-fluxua geldiaraztea. 2017. urteko Obra eta Zerbitzuen Foru Plana Arabako Lurralde Historikoko Aldizkari Ofizialean argitaratu zen, apirilaren 27an, eta bi estrategiarekin finkatu nahi du biztanleria. Batetik, garapen ekonomikoa sustatuz. Txostenean azaltzen denez, “Oro har, industrialdeen garapenaren babesean, enpresa-multzo bat ezarri da eskualdeko zenbait gunetan, eta, horrekin batera, sortutako behar berrietarako beharrezkoak diren azpiegiturak egin behar dira eta gizarte-ekipamenduak jarri behar dira, herriguneeen tipologiari egokituta. Horrela, batetik, biztanleria despupulatzeko prozesua geldiarazi nahi da, eta, bestetik, lanpostu berriak sortzen saiatu”. Bestalde, tokiko giroa bultzatuz: “Gizarte-ekipamenduak ugaritzearen alde egitea, egoiliar berriak herritar-identitate batean sartu ahal izateko”.

Landa-eremuetan biztanleria finkatzeko, erakundeek mugikortasuna bermatu nahi dute. Aztertutako dokumentuetan, 26 aldiz ageri dira lotuta “mugikortasuna” eta “erakunde-estrategia” kontzeptuak.

Gaindegiak egin duen diagnostikoan, Arabako Lurralde Historikoaren elebitasun-tasa txikia jaso da. Euskal Autonomia Erkidegoko biztanleen %43,5 “erabat gaztelaniadunak” dira. Araban, ordea, portzentajea %57,2ra igo da. Hala ere, elebitasunik ezak ez du garrantzi handirik erakundearen diskurtsoan. Hain zuzen, “elebitasun” kontzeptua ez da ageri inolako dokumentu instituzionaletan, eta “elebitasun falta” kontzeptua behin bakarrik.

Gaindegiako dokumentuan ere generoen arteko desberdintasunak aztertzen dira. Diagnostikoaren arabera, Arabako 31 udalerritan jarduerarik ezaren feminizazioa %60 baino handiagoa da, eta 45 udalerritan emakumeen errenta gizonena baino %75 txikiagoa da. Hala ere, “emakumeak” kontzeptua zazpi aldiz baino ez da agertzen erakunde publikoen txostenetan.

3.3.3. Inkestatutako herritarrek administrazio publikoei buruz duten pertzepzioa

Gizarte zibilaren ustez, erakunde publikoek arreta gutxi jartzen diote tokiko eta landako errealitateari. Hori ondorioztatzen da azterketa honetarako egindako inkestaren emaitzetatik. Nolanahi ere, erakunde publikoen jarduerari buruzko ikusmolde oso desberdinak daude, galdetutako pertsonen landatar/hiritar identitatearen arabera. Nortasunez hiritar sentitzen diren pertsona gehienek uste dute erakunde publikoek gero eta arreta handiagoa eskaintzen diotela landa-errealitateari eta herriei. Hala ere, pertzepzio hori oso desberdina da nortasunez landa sentitzen diren pertsonen artean. Iritzi kritikoen artean, pertsona batzuek herriak eta haien idiosinkrasia lurralde-politikan edo kontzejuen erabakiekiko errespetuan kontuan hartzeko beharra aldarrikatzen dute.

3.4. Komunikabideen diskurtsoak eta balioak

3.4.1. Ondorio orokorrak

Komunikabideak Arabako landa-ingurunearen inguruko errealitatea eraikitzen duten eragileak dira, hau da, zabaltzen eta komunikatzen duten horrek landa-ingurunearen irudi jakin bat sortzen du herritarren buruan. Ildo horretatik, azpimarratu behar da komunikabideek zabaltzen dutela landa-ingurunearen errealitatea negargarria dela. Funtsezko zerbitzurik eza salatzen dute, haserre eta etsipenak erakusten dituzten herritarrei ahotsa emanez. Horrekin guztiarekin, hedabideek erakusten dute erakunde publikoen lana ez dela behar bezain eraginkorra.

3.4.2. Diskurtso-azterketaren eduki nagusiak

Kasu honetan ere, “estrategia instituzionala” da koderik ohikoena; zehazki, 103 aldiz aurkitzen dugu komunikabideei buruzko dokumentuetan. Beraz, badakigu komunikabideen diskurtsoaren zati handi bat (aztertutako 33 dokumentuetatik 22) erakundeen ekimenen berri ematera mugatzen dela. Landa-munduaren kohesioa handitzera bideratutako proiektu instituzionalek leku nabarmena hartzen dute Arabako komunikabideetan. Horregatik, esan dezakegu neurri handi batean horiek erakundeen diskurtsoa islatzen dutela.

Diskurtsoa jarduera instituzionalean zentratzean, komunikabideek ez dute lantzen aktibitate feminizatua edo elebitasun eza bezalako gairik. Gainera, ondorengo taulan adierazten den bezala, “emakumeak” kontzeptua “estrategia instituzionala” kontzeptuarekin lotu ondoren baino ez da agertzen. Era berean, “elebitasunik eza” eta “elebitasuna” kodeak ez dira dokumentu hauetan agertzen.

“Ongizaterik eza” kontzeptuak garrantzi handia du komunikabideen diskurtsoan; zehazki, 43 aldiz agertzen da. Beraz, esan dezakegu diskurtso horren beste helburuetako bat Arabako landa-inguruneko biztanleen ongizate-gabezia ezagutaraztea dela. Hala ere, kontzeptu hori nahiko zabala da. Ongizaterik ezaz hitz egitean, hedabideen diskurtsoan funtsezko zerbitzurik eza aipatzen da, besteak beste, eskolak, zaharren egoitzak eta finantza entitateak. Izan ere, aztertutako 33 dokumentuetatik 10ek ez dute zerbitzurik. Hori guztia ikus daiteke “zahartzea” eta “hezkuntza” kodeen agertze-maiztasunean, hurrenez hurren 23 eta 13 aldiz identifikatu baitira.

Bestalde, nabarmentzekoa da eremu horien ongizate ezaz hitz egitean komunikabideek elkarrizketak erabiltzen dituztela, hau da, landa-inguruneko biztanleei ahotsa ematen dietela. Horrela, landa-herritarren ikuspegiak biltzen dituzten titular hauek aurki ditzakegu: “Herriak ez desagertzea nahi badute, zerbitzuak gehitu beharko lituzkete, ez kendu”, Mikel Herrador: “Jendea Arabako Mendialdean geratzeko zerbitzuak nahi ditut” edo “Despopulazioari aurre egiteko neurri politikoak behar dira”. Hitz gutxitan esanda, komunikabideek landa-ingurunearen ongizate eza islatzen dute, biztanleei ahotsa emanez, sinesgarritasun handiagoko diskurtsoa eraikiz.

Neurri txikiagoan bada ere, kontzeptu negatiboak hedabideek Arabako landa-ingurunearen inguruan duten diskurtsoan ere agertzen dira. Urrunago joan gabe, “desoreka”, “ongizate falta”, “zahartzea”

eta “mugikortasun eza” kodeak 59, 43, 23 eta 11 aldiz agertzen dira, hurrenez hurren. Arabako landa-ingurunearen errealitatea zabaltzeaz gain, komunikabideek azpimarratu egiten dituzte administrazioek erabiltzen ez dituzten proiektuak. Hau da, administrazio publikoaren konpromisorik ezaren kritika egiten dute. Horrela irakur dezakegu El Correo egunkariak argitaratutako “La Euskadi vaciada” argialetxean: “administrazioek egindako ahaleginek hein batean zuzendu dute eten hori, baina ez dira nahikoak izan lurralde-oreka harmonikoagoa bermatzeko, hala arrazoi ekonomikoengatik nola sozialengatik desiragarria izango litzatekeena bezalakoa”. Era berean, Alea egunkariak salatu du erakunde publikoek ez dutela konpromisorik hartu, eta adierazi du Arabako Foru Aldundiak atzeratu egin duela Asparrenan, Donemiliagan eta Barrundian herritarren arretarako zentroak abian jartzea, “inolako justifikaziorik gabe”.

3.4.3. Inkestatutako herritarrek komunikabidei buruz duten pertzepzioa

Gizarte zibilak uste du, erakunde publikoek bezala, komunikabideak ez direla oso kontuan hartzen landa-eremuan eta herrietan. Hala ondorioztatzen da, gutxienez, azterketa honetarako egindako inkestaren emaitzetatik. Erakunde publikoekin gertatzen den bezala, iritzi asko daude hedabideek herriei eta landa-inguruneari ematen dieten garrantziari buruz. Hiritar sentitzen diren pertsona askok uste dute komunikabideek gero eta arreta handiagoa eskaintzen dietela landa-inguruneari eta Arabako herriei, baina hain hiritarra ez den nortasuna duten pertsonen ikuspegi kritikoagoa dute. Bestalde, genero-ikuspegitik begiratuta, emakumeek gizonek baino iritzi kritikoagoa dute komunikabideei buruz. Iritzi kritikoek komunikabideen urruntasuna adierazten dute herrien errealitatearekiko.

4.

LURRALDEAREN OREKAN
ESKU HARTZEKO
PROPOSAMENAK

4.1. Lurraldeak beste begirada bat behar du

Aztergaiari lotutako arazo nagusien azterketa kontzeptualak eta berrikuspenak erakusten dute dikotomia lausoa dagoela landatartasunaren eta gizatasunaren artean, eta hibridazio gero eta handiagoa kontzeptu bakoitzari lotutako ezaugarrien artean. Landa-eremua dibertsifikatu egin da erabilera sozial, kultural edo ekonomikoei dagokienez. Hori dela eta, egokiagoa da funtzioaniztasunaz edo lurralde-osagarritasunaz hitz egitea, eta, hala, lurraldeak elkar behar duten eta zatitu behar ez diren unitateak dituela onartzea.

Funtsean, lehen sektorea estu lotuta dago landa-eremuarekin, baina aspaldi Arabako herri askok nekazaritza, abeltzaintza edo basogintzatik haratago doazen errealitate ugari dituzte. Beste era batera esanda, lehen sektoreak lurraldeko landa-eremuari lotuta jarraitzen du, baina Arabako herrietako bizitza ez dago soilik lehen sektorearen jardueraren mende. Nola edo hala, jarduera eta espazioa bereizi egin dira informazio-fluxuak, pertsonak edo ondasunak inoiz egin ez duten bezala egunero isurtzen diren gizarte batean.

Ildo horretatik, autore askok aipatzen dituzte azken hamarkadetan gertatutako berpizkunde- eta birmoldaketa-prozesuak, gaur egun herrien izaera neorostikoa edo antzeko ezaugarriak agerian jartzen dituztenak. Hala ere, zenbait autoreren arabera, prozesu horien ondorioz, landa-mundua desagertu edo ia desagertu egin da. Azken ikuspegi hori oso konpartitua, inplizitua edo esplizitua da, tradizioz landa-eremura sustraitutako bizitzarekin lotzen dutenen artean, egunerokotasunaren hainbat alderditan, eta inork ez du ukatzen haren izaera minoritarioa. Nolanahi ere, azterlan honetan egiaztatu da Arabako herrien errealitatea kontakizun askotarikoen eta bizipen posibleen aniztasunaz osatzen dela, eta, aldi berean, landa-mundua zentzu tradizionalan murriztu edo ahuldu dela, nahiz eta horrek ez duen desagerrarazi.

Desadostasunak alde batera utzita, adostasuna dago hirien eragin-eremua geografikoki zabaltzeari buruz, eta landa-eremuen egoera gero eta ahulagoa da, nahiz eta hainbat berezitasun eta arazo izan. Izan ere, landa-mundua desabantaila nabarmen batetik abiatzen da; izan ere, XX. mendearen erdialdetik aurrera, hiri-espazioarekin uzurtutako mundu gisa lehiatzen da. Yin mundua (printzipio femeninoa, lurra, iluntasuna, pasibotasuna eta xurgapena), landa-lanean eta iraganean ainguratua, yang munduaren kontra (printzipio maskulinoa, zerua, argia, jarduera eta barneratzea), bizitza urbanoa eta modernoa irudikatzen duena.

Ezbairik gabe, lurraldeen arteko desorekak hainbat mailatako desberdintasunen gainean eratu dira denboran zehar. Hala ere, gaur egungo lurralde-problematikak sozialki onartutako dikotomia batzuk birpentsatzera bultzatzen du, hiriaren eta herrien arteko harremana, nekazaritza-politikaren lurralde-eragina eta Arabako Lurralde Historikoa bere osotasunean egituratzea. Horrek esan nahi du, halaber, Arabako geografiako herri edo kontzeju askoren despobulatzeak dakartzan ondorio anitzak berriro aztertu behar direla.

4.2. Lurralde-koherenarako ahaleginak bateratuz

Biztanle gutxi dituzten eskualdeek eta munduko hainbat tokitan biztanle-dentsitate txikia duten eskualdeek hainbat arronka komun dituzte, hala nola, despopulazioa, biztanleriaren zahartzea, gizarte-zerbitzu egokirik eza edo gainbehera ekonomikoa. Hori dela eta, azken urteotan diskurtso eta balio ugari sortu dira, lurralde-ikuspegi orekatutik abiatuta etorkizun iraunkorragoa sortzeko.

Nazio Batuen Garapen Jasangarrirako 2030 Agenda 2015erako sortutako Ekintza Plana da, eta helburua pertsonen, planetaren eta oparotasunaren babesa zaintzea da. Horretarako, Garapen Jasangarrirako 17 Helburu (GJH) ezarri ditu, NBEko kide diren Estatuak ezartzeko konpromisoa hartzen dutenak. Helburu horien arabera, C.A. Euskadiko Agenda Multinivel Euskadi Basque Country 2030 erakundearen arteko lankidetzaren emaitza da.

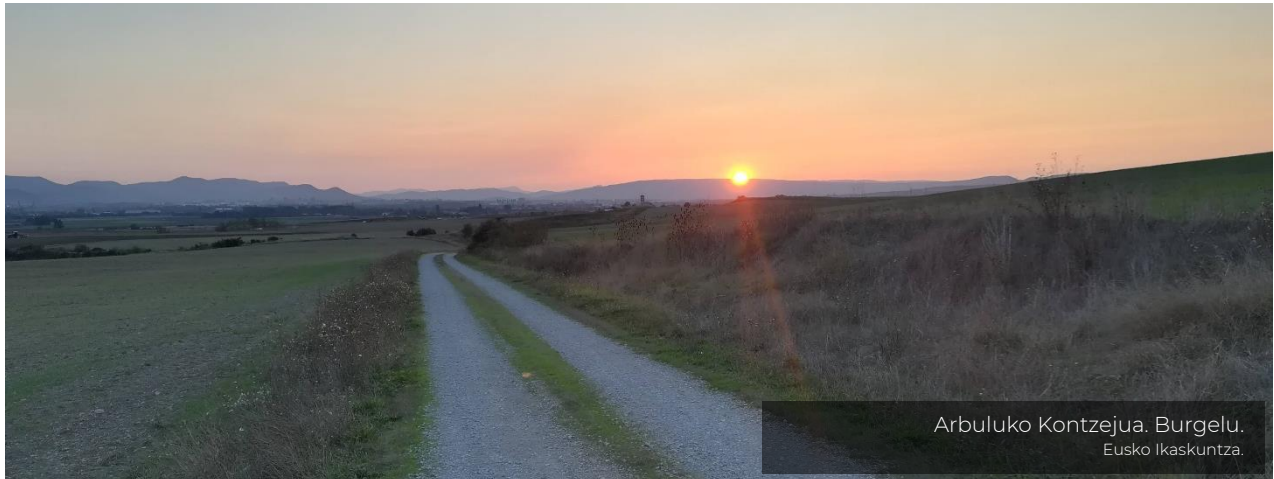
2030eko Agendaren testuinguruan, 2020ko udazkenean, Landa Ekintzako Foroak (FAR) La Agenda 2030 eta GJH aurkeztu ditu landa-ingurunean, eta 65 proposamen egin ditu landa-ingurunearen garapen jasangarria lortzeko. Proposamen horiek zeharka eragiten diete hamazazpi GJHetatik hamabiri, eta horrek iraunkortasunaren horizonte berriak duen lurralde-osagaiaren ideia ematen du. Laster, FARren helburua da proposamen horiek administrazio publiko eskudunei helaraztea.

Ildo beretik, Europako Batzordeak eta haren zenbait erakundek adierazi dute, 2008an, lurralde-koherenari buruzko Liburu Berdea argitaratzearekin jarraitu beharreko bidea markatu dutela. Lurralde-koherenari buruzko Europako ikuspegi desberdinak bat datoz lurralde-koherenaren funtsezko izaera adieraztean eta horretara bideratutako politikak beste politika batzuk aplikatzearen ondoriozko arazoek eragindako kalteak konpontzeko tresna ez bihurtzeko beharra adieraztean. Hortik urrun, lurraldearen ikuspegi integrala hartzea gonbidatzen da, toki bakoitzaren aniztasuna onartu eta politika guztiak barne hartuko dituen.

Estatu mailan, 45/2007 Legeak bere garaian Landa Ingurunearen Garapen Jasangarrirako politika baten oinarriak ezarri zituen. Horren arabera, landa-politika orok landa-eremuen lurralde-integrazio handiagoa izan behar du, landa-ingurunearen eta hiri-ingurunearen arteko osagarritasun-harremana erraztuz eta landa-ingurunean garapen jasangarria sustatuz. Trantsizio Ekologikorako egungo ministroak, Teresa Riberak, 2020ko udako elkarrizketa batean, lege hori berreskuratu eta bere garaian eman ez zitzaion garrantzia eman behar zitzaiola adierazi zuen. Beraz, Bruselatik ezarritako jarraibideekin bat egingo duten ekimenak espero daitezke Estatuan.

Euskal Autonomia Erkidego osorako Lurraldea 2040 Antolatzeko Jarraibideek lurralde iraunkor, integratzaile, bizi eta parte-hartzailea bilatzeko oinarri kontzeptualak ezartzen dituzte, eta azpiegitura berdearen eta ekosistema-zerbitzuen kontzeptuetan, landa-habitatean, hiri-habitatean, hiri-birsorkuntzan, hazkunde-perimetroan edo bizitegi-kuantifikazioan, baliabide turistikoaren kudeaketa eta kuantifikazio iraunkorrean, baliabide turistikoaren kudeaketa eta logistika jasangarrian, Horretarako, lurralde-harremana, irisgarritasun unibertsala, klima-aldaketa, genero-ikuspegia, osasuna edo euskara zeharkako gai gisa definitzen ditu.

Arabako Foru Aldundiak berak indarrean du Arabako Lurralde Historikoko Garapen Jasangarrirako 2018-2030eko Plan Estrategikoa. Plan horretan, orain arte aipatutako ekimenekin bat datozen zazpi erronka eta hamabi ildo estrategiko definitzen dira. Zazpi erronketako bat lurralde orekatua lortzea da, eta horretarako hiru ildo estrategiko definitzen dira: Hiri- eta lurralde-plangintza jasangarria sustatzea, klima-aldaketari aurre egiteko lurralde-estrategiak garatzea eta baliabideen kudeaketa eraginkorra sustatzea. Gainera, 2018aren amaieran, Mendialdea biziberritzen proiektu pilotua jarri zuen martxan, lurralde-oreka sustatzeko eta Mendialdean despoblazioa geldiarazteko.

Aipatutako ekimen guztiek, bai eta HAZI fundazioak, Landa Garapenerako Elkartek (ADR) eta Arabako Kontzejuen Elkartearekin (ACOA-AKE) izandako zenbait elkarterekin ere, bat egiten dute, zalantzarik gabe, lurralde-aniztasuna hartuko duen lurralde-paradigma berri bat modu koordinatuan gauzatzeko beharrarekin. Azterketa honetarako egindako inkestaren emaitzen arabera, badirudi Arabako biztanleen artean ere sentsibilizazio handia dagoela Gasteizko eta Arabako gizarteko gainerako lurraldeen arteko desorekaren inguruan.

Gaur egungo errealitatea ezohiko egoera da. Bada aukera historiko bat lurralde-paradigma aldatzeko eta euskal lurraldeetako hiri-makrozefalia garrantzitsuena leheneratzen hasteko. Lurraldeen arteko oreka lortzeko leiho bat, frankismo berantiarrean Arabako geografian zimendatu ziren hutsuneak konponduz joan daitekeena. Orain, epe labur, ertain eta luzerako helburuak dituen bide luze bati ekin behar diogu.

4.3. Lurralde-orekaren paradigman errotutako garapena

XX. mendearen erdialdetik aurrera, Arabako Lurralde Historikoak bere giza eta ekonomia-gaitasunen zati handi bat Arabako hiriburuan eta bide nagusietan izandako industrializazio- eta urbanizazio-prozesuetara bideratu du. Arrakasta-prozesuak dira, abiapuntuko helburuak neurri handiagoan edo txikiagoan lortu diren neurrian. Baina, gaur egun, prozesu horiek dira azterketa honetan aztertutako arazoen oinarriak.

Arabako hiriburuaren eta beste eremu batzuen dinamismoak herri asko behartu ditu berezko, jatorrizko eta tokiko bizitasuna galtzera. Izan ere, Arabako herri askok gainbehera demografikoa, ekonomikoa edo kulturala izan dute, 1950eko hamarkadan hasi ziren eraldaketa nagusietan bigarren mailako eginkizuna esleitzen zitzaizen bitartean. Herri batzuk lehenengo sektorean espezializatu dira; beste herri batzuk, Arabako hiriburutik edo beste hirigune batzuetatik urrunago eta inkomunikatuago daudenak, abandonatu egin dira, eta hurbilen daudenak edo Gasteizekin ondo komunikatuta daudenak, modu desberdinean urbanizatu dira hiri-hedapenaren ondorioz.

Kasu batean edo bestean, bada ezaugarri komun bat: bere benetako ekonomia agroekologikoa, jatorrizkoa eta tokikoa galtzea duela hamarkada batzuk gertatu zen, gehienetan. Horrek ahuldu egiten ditu bai benetako kultura- eta paisaia-identitatea, bai biodibertsitatearena, konplexutasun sistemikoa, elikadura-aniztasuna edo ingurumen-segurtasuna. Orain, larrialdi klimatikoa, industria-ekonomietatik eratorritako ingurumen-arazoak eta kontzentrazioko hiri-ekonomiek sortutako disfuntzioak ezaugarri dituen aro batean murgilduta, Arabako herrietan alternatibak aztertzeke, hipotesiak planteatzeko eta ekonomia-eredu berriak garatzeko unea da.

Laburbilduz, une honetan, industrializazioak bultzatutako ordenamenduaren trantsizioa abian jartzeko aukera dago, ekonomia eta bizimodu deszentralizatuagoak eta tokiko ekosistemetan integratuagoak sortzeko eredu berrietarantz. Arabako herriek eta, oro har, landa-inguruneak zeregin nagusia izango dute garai berri honetan lurralde-garapenean. Erronkak epe luzera ikuspegi holistikoa garatzea eskatzen du, biodibertsitatea kontserbatzea, hurbileko elikagaien ekoizpena eta kontsumoa sustatzea, berrikuntza eta teknologia, ekoizpenaren dibertsifikazioa, jarduera eta zerbitzu berriak ezartzea edo gizarte- eta lan-harreman berriak ezartzea ahalbidetuko duena. Arabako geografian azken urteotako inbertsioari esker eskura dauden teknologia telematikoek aukera berriak irekitzen dituzte telelanerako eta enplegua deskontzentratzeko, baita esploratzeko ere.

Herriko eta, oro har, landa-inguruneko bizitza marjinaltasunaren eta gainbeheraren sinonimo izatetik bikaintasunaren, ongizatearen eta bizi-kalitatearen erreferente izatera igaro da azken hamarkadetan. Baina, batez ere, landatartasuna globalki baloratzen da, industriondoko gizartearen identitate-erakuntzan elementu garrantzitsu bihurtzen baita. Alde horretatik, landa-eremukoa positiboki konnotatzen bada naturaltasun-, soziabilitate- edo tradizio-balioak biltzen dituelako, eta gizarte-identitatean elementu garrantzitsua bada, balio horiek erreferentzia bihurtuko dira talde-ekintzarako. Talde sozial heterogeneoen arteko herrietan bizitzaren aldeko portaerak mobilizatzeko gaitasuna duten balioak dira.

Landatartasunari balioa ematea gizarte-aldaketarako estrategia berrien ondorio da. Estrategia horiek gizarte-bereizketan sakontzen dute, gero eta bizimodu landuagoak erabiliz eta mugikortasun-eredu espezifikoak erabiliz. Baina erakundeek berrikuntzari eta ohiko turismoaren ordezkotako aukerak bilatzeari ematen dioten laguntzarekin ere badu zerikusia. Horregatik, suspertze-prozesu batek Arabako herrien dimentsio demografikoa eta sozioekonomikoa konpondu behar ditu, baina baita dimentsio soziopolitikoa ere.

Arabako gizartean gertatzen diren botere-harremanen multzoa ere garrantzitsua da, eta gutxienez kontuan hartu beharreko hiru alderdi nagusi identifikatzen dira. Lehenengoa Arabako herrien eta lurralde osoaren aniztasun soziala aitortzea da. Bigarrena printzipio materialista menderatzailearen haustura da, lurraldearen balio inmateriala eta kognitiboa aitortzen baita. Hirugarrena, berriz, Arabako herriak osatzen dituzten eragileen arteko gatazka-adostasun dinamikak dira. Gainera, habitata gizarte-segmentazioko espazio-elementu funtzionala izaten jarraitzen du, baina haren mugaketa nahasia da. Izan ere, Zygmunt Bauman polaiko-britainiarraren hitzetan, espazioaren hibridazioaren eta mugikortasunaren hazkundearen ondorioz, lurraldea espazio jariakorra eta likidoa da.

4.4. Esku hartzeko proposamenak

4.4.1. ZEHARKAKO GOMENDIOAK

#1 GOMENDIOA

Lurraldearen ikuspegi integratzaile orekatuago bat eraiki eta bultzatzea, alorren bat baztertu edo ikusezin bihurtuko ez duena. Arabako aberastasuna bere lurralde-aniztasunean dago.

Gertaerak:

Araba 3.300 km² inguruko lurraldea da, zazpi kuadrillaz eta Trebiñuko enklabeaz osatua, 53 udalerrri, 334 kontzeju (Trebiñuko 50 batzar administratiboz gain) eta 478 biztanle-gune guztira (horietatik 54 Trebiñun). Biztanleria-banaketari eta azpiegiturei dagokienez desberdintasun handiak dituen lurraldea da, baina errealitate hori ez da aldatuko, ez bada haren ikuspegi integraletik.

#2 GOMENDIOA

Landatartasuna errealitate poliedrikoak biltzen dituen espazio jariakor gisa ulertzea. Landa-ingurunea erabilera sozial, kultural edo ekonomikoetan dibertsifikatu denez, erredukzionismoak saihestu behar dira.

Gertaerak:

Hiri- eta landa-dikotomia errealitate zehaztugabea da orain, eta lurraldeak askotariko jarduerak, gizarte-harremanak eta landa-eremuen eta hiriguneen eta industria-jardueraren arteko harremanak hartzen ditu. Lurraldearen jarduera-aniztasuna errealitate bat da dagoeneko, eta Arabako herriak ez dira kategoria aldaezinak, ez ahistoriarrak.

#3 GOMENDIOA

Lurralde-oreka sustatzea, eremu pobreenetako diskriminazio positiboaren bidez. Azpiegitura, ekipamendu edo zerbitzu publikoak sustatu eta mantentzeko ekitate-printzipioak lagundu dezake lurralde bidezkoagoa eraikitzen.

Gertaerak:

Ekitateak printzipio etiko edo justizia bat dakar berdintasunean. Ekitateak pertsona edo lurralde bakoitzari bere testuinguruaren arabera behar duena ematea esan nahi du; berdintasunak, berriz, pertsona edo leku guztiak irizpide bereberekin tratatzea esan nahi du. Ekitateak gizarte bidezkoago baterantz aurrera egiteko lortu beharreko helburuak planteatzera behartzen du.

#4 GOMENDIOA

Eragileei buruzko ikuspegi pluralista ezartzea eta lankidetzaren publiko-pribatua bultzatzea, dinamika endogenoak eta irabazi asmorik gabekoak indartzeko gaitasuna duten tokiko eragileekin aliantzak lehenetsiz.

Gertaerak:

Sarritan, gainjartze bat izaten da testuinguru bakoitzean egituratzeko modu garbietan, eta Arabako herriak paradigmaticoak dira. Bertan, nekazaritza klase zaharrak, klase ertain berriak edo enpresaburu modernoak bizi dira. Arabako herri askok pairatzen duten giza deskapitalizazioaren ondorioz, are beharrezkoagoa da leku bakoitzeko sinergiak aprobetxatzea, suspertze aldera. Bestalde, gobernantza eraginkorragoa da erakundeen gobernantza eta asoziazionismoan oinarritutako gobernantza dakarrean.

#5 GOMENDIOA

Arabako lurralde-garapena tokiko ikuspegitik ere sustatzea, tokikoari balioa ematen lagunduz bereizketarik gabeko prozesu globalizatuen aurrean.

Gertaerak:

Landa-garapenaren arrakastaren eta azken joeren zati handi batek eragina du ondare- eta historia-elementuei balioa ematean, nortasun komunitarioak sartzean eta gizarte-sareak indartzean. Tokiko erredukzionismoa oztopo izan daiteke epe luzeko landa-garapenean, baina baita haren eragileetako bat ere. Gizarte-prozesuen izaera globalaz jabetu behar da, baina baita toki-baliabideak esanahiak esleitzearen bidez balorizatzeaz ere.

#6 GOMENDIOA

Lokala garatzeko planteamendua pixkanaka tokiz gaindiko errealitateetara zabaltzea, tokiko eta bitarteko eragileekin batera.

Gertaerak:

Tokiko garapenean inbertitzea Arabako lurralde-garapenean inbertitzea da, baina herrien garapenak pixkanaka toki-esparrua gaintitu behar du. Tokiko esparruen garapena ez da nahikoa, prozesu sozioekonomiko desberdinak zeharkakoak eta lurraldeka zabalak direlako. Izan ere, jardueren eta espazioaren arteko urruntzea gaur egungo munduaren globalizazio ekonomiko eta sozialeko prozesuen ondorio da, eta, beraz, gehiegizkoa da landa-eremutik tokiko izaerara murriztea.

#7 GOMENDIOA

Lurralde-garapenaren perspektibak zeharkakoa izan behar du, eta Zuzendaritzari ez dio Demografiaren Erronkari buruz bakarrik lehiatu behar. Jarduketa eta sail guztiek lurralde-ikuspegia hartu eta barneratu behar dute.

Gertaerak:

Europako Batzordeak eta gainerako erakundeek Arabako herriekin lotutako arazoei zeharkako ikuspegi holistikotik heltzearen alde egiten dute. Despopulazioari buruzko berariazko zorro bat egoteak ez du esan nahi lurralde-oreka lortzeko jarduketa guztiak horren gainean egin behar direnik.

#8 GOMENDIOA

Genero-ikuspegiak Arabako herrietan emakumeek jasaten dituzten desberdintasun ugariak sakondu eta zuzendu behar ditu. Genero-ikuspegia funtsezkoa da lurralde-garapen eraginkorrerako.

Gertaerak:

Azterketa honetan egindako dokumentazioaren azterketan, gutxienez, lurralde-desoreken ondorioz emakumeek jasaten duten genero-diskriminazioari buruzko aipamen gutxi daude. Zifra kezkarri batzuk egon arren: Lanik ezaren feminizazioa %60tik gorakoa da Arabako 31 udalerritan, eta emakumeen errenta gizonena baino %25 txikiagoa da gutxienez 45 udalerritan. Landa-inguruneko emakumeak erabakigarriak dira lurralde- eta gizarte-egituraketarako, eta landa-berrikuntzarako eta -ekimenerako bektore nagusia dira.

#9 GOMENDIOA

Trebiñuren integrazioan sakontzea eta pixkanaka lurralde-antolamendu integratzaileagoa garatzea Trebiñurekin.

Gertaerak:

Trebiñu lurraldearen erdi-erdian dago, eta Arabako azaleraren %8,4 hartzen du. Arabako herriei eragiten dieten arazoetako batzuk areagotu egiten dira Arabako Lurralde Historikoaren hegoaldean. Trebiñun indarrean dagoen bazterketa eta egoera administratiboak, lurralde horri ez ezik, inguruko kuadrillei ere eragiten die, desabantaila-egoeran baitaude, inguru horretan lurralde-estrategia integralik ez dagoelako.

#10 GOMENDIOA

Euskararen erabilera eta euskal hiztunen arteko topaketa sustatzea herrietan, hizkuntza biziberritzeko eta gizarte-kohesiorako mekanismo gisa.

Gertaerak:

Euskarak lurraldean duen bilakaeran, osasunean eta presentzian eragiten duten hainbat elementu daude. Hiztunen dentsitatea funtsezko elementuetako bat da hizkuntza biziberritzeko eta biztanleriak euskara ezagutzeko, eta, hain zuzen ere, Araban jendez husten diren arlo askotan txikiagoa da.

Argantzungo ikastola

4.4.2. BERPOPULATZEAREN GAINEKO GOMENDIOAK

#11 GOMENDIOA

Berriazko politikak martxan jartzea, Arabako herrietako gazteek beren etorkizuna beren ingurunean gobernatzeko aukera izan dezaten edo eremu despopulatuei lotutako bizitza-proiektuak aukera ditzaten.

Gertaerak:

Gaztaroa bizitzaren etapa bat da, non beste pertsona batzuen mende egoteari utzi eta etorkizuna zuzentzen baita. Gazteek pertsona produktibo bihurtzeko duten gaitasuna hainbat faktoreren arabera da: beren gaitasun kognitiboak eta ez-kognitiboak alde batera utzita, bizilekuak garrantzi handia du, faktore sozial eta ekonomiko askok beren bilakaera erraztu edo zaildu baitezakete. Añana, Trebiñu eta Mendialdeko zatirik handienean biztanle gazteen eskasia dago, eta horrek zaildu egiten du eremu horietako gizartea, ekonomia eta kultura suspertzea.

#12 GOMENDIOA

Arabako herrietako Hiri Antolamenduko Plan Orokorrei buruz hausnartzea, bai eta gazteak eskualdean emantzipatu ahal izateko plan horiek egokiak ote diren ere.

Gertaerak:

Arabako herrietako gazteek, sarritan, zailtasunak izaten dituzte etxebizitza bat eskuratzeko; batzuetan, saltzen diren etxeak handiegia direlako edo erreforma handiak behar dituztelako; beste batzuetan, urritasunak berak merkatu-prezioak igotzea eragiten duelako. Kasu batzuetan, arau subsidiarioek etxebizitza gisa egokitu daitezkeen etxe zaharrak edo lastategiak birgaitzea eragozten dute, horrela gazteak bertara errotzea sustatzeko.

#13 GOMENDIOA

Emakumeen enplegu, ekintzailtza eta jabekuntzarako estrategiak aktibatzea, lurraldearen zati handi batean emakumeen defizita arintzeko mekanismo gisa.

Gertaerak:

Arabako landa-inguruneak oso eremu maskulinizatua izaten jarraitzen du, bai irudimen kolektiboan, bai lan-eremu formalean. Gaur egungo egitura-baldintzek emakume gutxi izatea eragiten dute Mendialdean, Añanan, Trebiñun edo Gorbeialdean. Horregatik, beharrezkoa da estrategiak dibertsifikatzea egungo emakumeek alde egin ez dezaten eta beste batzuek lurraldean finkatzea erabaki dezaten. Landa eremuko

emakumeen ekintzailtzako programa pilotuak edo ekintzaileentzako aholkularitza programak berariaz garatzeak lagundu egin dezake emakumeak nekazaritzan jarduera ekonomikoan eta ekintzailtzan sartzen.

#14 GOMENDIOA

Bigarren etxebizitzak dituzten egoiliarrak Arabako herrietara modu egonkorrean erakartzeko estrategia berariazkoei ekitea.

Gertaerak:

Gasteizen (edo beste hiri batzuetan) bizi diren pertsona askok bigarren egoitzak dituzte Arabako herriren batekin. Kolektibo horrek, etxebizitzaren arazoa hein batean konponduta eduki arren, beste kolektibo batzuek baino interes handiagoa du etorkizunean Arabako herri batean bizitzeko. Hori ondorioztatzen da azterketa honetarako egindako inkestatik.

4.4.3. INGURUMENAREN ETA LEHEN SEKTOREAREN GAINEKO GOMENDIOAK

#15 GOMENDIOA

Tokiko elikagai-kateak eta elikadura-sistema bidezkoagoak, osasungarriagoak eta ingurumena gehiago errespetatzen dutenak indartzea.

Gertaerak:

NPBren bertsioen egiturazko hobekuntzek nekazaritzako industria-eredu bat ezarri dute, eta familia-nekazaritza osagarritasun-eredu batean txertatu dute. Orain, Europako Batzordearen helburua nekazariak sustatzea, ahalduntzea eta laguntzea da, horrela ingurumena babesteko eta elikadura-sistema iraunkorrako eta erresilienteagoak lortzeko. Nekazaritzako erakunde korporatiboen monopolioaren aurrean, orain beste eragile batzuek ere parte hartzen dute, ingurumen-gaiekiko sentsibilitate handia eta dibertsifikaziorako eta jarduera anitzetarako joera handiagoa dutenak. Tokiko nekazarien profil desberdinek laguntza politiko, ekonomiko eta soziala beharko dute Arabako gizarte osoarentzako onuragarria den trantsizio horretan. Tokiko elikadura-kateen alde egitea inoiz baino garrantzitsuagoa izango da trantsizio horrek amore eman ez dezan.

#16 GOMENDIOA

Lehenengo sektorearen aldeko apustua egiten duten gazteei laguntzea, are gehiago horretan familia-tradiziorik ez badute eta jarduera horretarako lurrak jabetzan badituzte. Despopulazioa duten eremuen alde aprobeitza daiteke aukera hori.

Gertaerak:

Nekazaritzak azken hamarkadetan izan duen bilakaeraren ondorioz, gero eta gutxiago dira landa-lanean ari diren pertsonak, eta, hala, belaunaldi berriek sektorearekin duten lotura hautsi da hein handi batean. Gutxiengoa izan arren, kasu askotan hirian bizi diren gazteak daude, landa-lana egin nahi dutenak edo horren alde egingo luketenak, baldin eta egiturazko baldintzak hobekak badira edo, beste neurri batzuen artean, herri batean etxebizitza bat eskuratzeko aukera badute. Basoberritzeko premia handiena duten eremuetan kokatzea susta liteke.

#17 GOMENDIOA

Arabako ekosistemen babesean eta biodibertsitatearen galera arintzeko neurrietan sakontzea.

Gertaerak:

Arabako lurraldearen ia hiru laurdenek nolabaiteko babesak dute biodibertsitatearen aberastasunagatik, paisaiagatik edo berezitasunagatik; horregatik, norabide horretan egindako bidea urrutitik dator. Biztanle gutxiko eremuek ezaugarri natural bereziak dituzte, eta horiek garrantzitsuak dira ikuspuntu ekologikotik, eta haien babesak lehentasuna izan behar du biziberritze-estrategian.

#18 GOMENDIOA

Klima-aldaketaren aurkako borrokan merezi duten protagonismoa ematea herriei. Klima-aldaketaren aurkako gero eta sentsibilitate handiagoa baliatzea Arabako herriek eta bertako biztanle batzuek horretan duten funtzioa ikusarazteko.

Gertaerak:

Despopulazioak, lurzorua erabiltzeko modu gisa, nekazaritza, abeltzaintza eta basogintza bertan behera uztea dakar, eta horrek, era berean, eragin kaltegarria du ingurumenean, lurzoruaren higadura eta basoetako suteak izateko arriskua areagotzen baitu, adibidez. Urban Klima 2050 ekitaldiaren barruan aurreikusten den etorkizuneko egoerak are premiazkoagoa egiten du estrategiak biderkatzeko eta Arabako herrietan arreta jartzeko beharra.

#19 GOMENDIOA

Europako Batzordearen Bidezko Trantsizioko Funtsak (FTJ) aprobetxatzea, lurraldeari dagokionez deszentralizatuta dagoen eredu ekonomiko neutral eta ingurumenaren aldetik iraunkor batera igarotzeko dinamikak sortzeko.

Gertaerak:

Bidezko Trantsizioko Funtsen (FTJ) helburu nagusia trantsizioaren eragina arintzea da, tokiko ekonomiaren dibertsifikazioa eta modernizazioa finantzatzu eta enpleguan eragin negatiboak arinduz. Ildo horretatik, Europako Batzordeak digitalizazioarekin, energia berde eta berriztagarrien erabilerarekin, hezkuntzarekin eta lanbide-heziketarekin lotutako proiektuak finantzatu nahi ditu, eredu ekonomiko neutral eta iraunkor batera igarotzeko. Lurralde-dinamika deszentralizatuak sortzeko eta eremu ahulenen mesederako balio dezakeen finantziario-mekanismo bat da.

#20 GOMENDIOA

Arabako herrietan energiaren autokontsumoa sustatzea eta erabiltzaileei, kontzejuei eta udalei landa-eremuko trantsizio

ekologikoa egiteko erraztasunak ematea, batez ere suspertzea eragiten duten eremuetan.

Gertaerak:

Urban Klima 2050 estrategiak, besteak beste, Arabako herrietan autokontsumo energetikoa sustatzeko mekanismoak antolatzea aurreikusten du. Autokontsumoaren inplementazioari esker, lurraldea suspertzeko dinamika berriek oinarri arduratsuagoa, iraunkorragoa eta eraginkorragoa izan dezakete, eta hori izan daiteke haien nortasun-ezaugarrietako bat.

4.4.4. EKONOMIAREN GAINEKO GOMENDIOAK

#21 GOMENDIOA

Tokiko komunitatetik bertatik sortzen diren ekimenak sustatzea, herrien jasangarritasun ekonomiko, ekologiko eta soziala bilatuz, eta bidean arriskuak eta egitura-oztopoak ezabatzen laguntzeko beharrezkoak diren erreformei ekitea.

Gertaerak:

“Trantsizio-ekimen” deritzenek ekonomia berri bat sor dezakete herrientzat eta dinamika endogeno berriak sor ditzakete. “Trantsizio-ekimenak” tokiko komunitateak berak sortzen eta gauzatzen dituenak dira, bere herriaren jasangarritasun ekonomiko, ekologiko eta soziala bilatuz, eta "adimen kolektiboa askatzea" eskatzen du, lurrarekin, tokiko kulturarekin eta baliabide naturalekin lotura handiagoa duen garapen-eredu bat sormenez eta proaktiboki diseinatu eta eraikitzeko.

#22 GOMENDIOA

Tokiko sistema agroekologikoa berreskuratzea, birgaitzea eta modu integralean eguneratzea, herrietan beste jarduera ekonomiko batzuei eusteko mekanismo gisa.

Gertaerak:

Nekazaritza, abeltzaintza eta basogintza bateragarriak dira eta espazioaren beste ingurumen, elikadura eta josteta erabilera batzuei eusten diete. Gainera, beste aukera eta jarduera ekonomiko batzuk ere sar ditzake, oinarri sozioekonomikoa dibertsifikatzeko, basoberritzen laguntzeko eta komunitatearen egitura soziala konplexuagoa eta kohesionatuagoa izateko. Bi oinarri ekonomiko horien gainean, nekazaritza ekologikoa historikoa eta dibertsifikatua eta osagarria, ordena ekonomiko berri bat eta ongizate-komunitate bat eraiki daiteke Arabako herri askotan.

#23 GOMENDIOA

Nekazaritza ekologikoaren ekonomia eta horren inguruan sortzen diren jarduerak modu osagarrian zabaltzea, tradizioarekin eta tokiko baliabideekin nahitaez loturik ez dauden jarduera berrien bidez.

Gertaerak:

Hirietan ezarritako lanbide liberal, artistiko edo telelangileei lotutako aukera berriak irekitzen dira, gero eta baldintza hobekak baitaude Arabako herrietan kokatzeko. Arabako herrietan enpresa berritzaileak sortu eta kokatzea ez da hain urrutikoa pizgarria bada, eta horrek autodinamizazio prozesu onuragarriak sor ditzake.

#24 GOMENDIOA

Suspertzeko premia handiena duten eremuekiko diskriminazio positiboa sustatzea, jarduera ekonomikoak sustatuko dituen eta inguruko bizilagunen artean enplegua sustatuko duen fiskalitatearen bidez.

Gertaerak:

Arabako gizartearen zatirik handiena hiriburuan dago, eta Arabako enplegu gehiena Gasteizen edo bide-sare nagusian dagoen beste lekuren batean dago. Jarduera ekonomiko berriak sortzeak pizgarri fiskalak ere eskatzen ditu, azken hamarkadetako garapen ekonomikoak geografikoki bereizitako eremuek jarduera ekonomiko berriak izan ditzaten.

#25 GOMENDIOA

Ekonomia soziala sustatzea Arabako herrien ekonomia suspertzeko estrategia gisa, lurraldearekin konprometitutako jarduerak sustatzeko tresna baita.

Gertaerak:

Ekonomia sozial bat ezartzeak biztanle gutxiko eremuetako jarduera ekonomikoa sortzen eta dibertsifikatzen lagundu dezake, bai lehen sektorean, bai beste jarduera batzuetan. Highland eskoziarren esperientzia arrakasta-kasu bat da, eta erakusten du apustu baliagarria dela lurraldearekin konprometitutako jarduera sustatzeko.

#26 GOMENDIOA

Emakumeen arteko enplegua sustatzea, gaur egun jenderik gabe dauden arloetan genero-desberdintasunik gabeko komunitateak sortzeko oinarriak ezartzeko.

Gertaerak:

Arabako eremu batzuek pairatzen duten lurralde-bereizkeriak genero-osagai handia du. Epe luzera arrakasta izan dezan, funtsezkoa da emakumeen artean enplegua sortzea, eta, beraz, funtsezkoa da alderdi horretan eragitea.

#27 GOMENDIOA

Tokiko ekonomien lurralde-irudia bistaratzea, haien irudi kolektiboarekiko mendekotasun handia baitute.

Gertaerak:

Giza eta natura-ondarea dira biztanle gutxiko eremuen tokiko garapenak arrakasta izateko oinarrietako bi. Jarduera ekonomikoak egiten dituzten aktoreen berezitasuna ikusaraztea lagungarria izan daiteke haien balio erantsia kanpotik ezagutzeko eta nork bere burua baieztatzen laguntzeko. Horrek guztiak atzeraelikadura-prozesuak aktiba ditzake, tokiko garapena gero eta askotarikoagoa eta konplexuagoa izan dadin.

4.4.5. GIZARTE ETA KULTURAREN GAINEKO GOMENDIOAK

#28 GOMENDIOA

Tokiko kulturako eta balio multzoetako kide izatearen sentimendua sustatu eta errespetatzea. Europar nortasun integratzaileak sustatzea.

Gertaerak:

Ezinbestekoa da alderdi psikologikoak eta kulturalak landa-garapen berriaren estrategian txertatzea. Lurraldean bertan jarraitzeko edo herri bat bizi-proiektu baten agertoki gisa aukeratzeko erabakiak, faktore objektiboekin eta materialekin ez ezik, ideien, grinen eta ilusioen, sentimenduen eta emozioen, errotze-formula berriak ezartzeko beharraren edo gauzen balioaren esleipen subjektiboaren esparrukoak diren beste batzuekin ere badu zerikusia.

#29 GOMENDIOA

Tradizioa, dinamismoa, tokiko identitateen aniztasuna eta tokiko ondarea bistaratzea, lurralde bakoitza balioesteko eta tokiko dinamikak indartzeko.

Gertaerak:

Lurraldea bere ondare material eta ez-materialaren bidez bereizten da, eta, garai digital honetan, ahoko transmisioarekiko mendekotasun handia du oraindik. Europan, tokiko identitateak agertu dira, eta globalizazio ekonomiko eta sozialeko prozesuen aurkako erreakzio gisa interpretatzen da. Araban prozesu horiek bultzatzeak lagundu dezake lurraldearen garapen askotarikoagoa indartzen kulturari eta gizarteari dagokienez.

#30 GOMENDIOA

Topaguneak eta aktoreak sortzen laguntzea, gizarte eta kultur mailan tokiko dinamismoa bultzatzeko.

Gertaerak:

Sarritan, Arabako herrietako espazio eta ekipamendu eskasiak bizilagun berri eta zaharrentzako elkargune falta eragiten du. Herritarren arteko harremanak estutzea funtsezkoa da gizarte-kohesioa sustatzeko, eta ekimen txikiak ere bai, hala nola sagar-zukua prozesatzeko leku bat jartzea edo biztanle gehienentzat interesgarriak izan daitezkeen beste helburu batzuk eskaintzea inguruan (ez nahitaez udalerriri mugatua), eta, era berean, tokiko gizarte-bizitzan elkargune garrantzitsua dira.

#31 GOMENDIOA

Berrikuntza soziala bultzatzea, etorkizuneko erronkei eta herri batzuek dakarten despopulaziotik eratorritako arazoei aurre egiteko estrategia gisa.

Gertaerak:

Gizarte-berrikuntza aukera bat da landa-ingurunearentzat, aurrean dituen erronkak bilatzeko. Funtzio anitzetan eta lurraldearen orekan oinarritutako proiektuak LABen bidez sustatzeak, Añanaren eta Mendialdearen kasuan, pertsona ekintzaileei, enpresei, elkarteei eta, oro har, gizarte zibilari lagundu diezaieke espazio eta helburu komunak partekatzen, lurraldea aldatzen eta landa-inguruneko biztanleen bizi-kalitatea hobetzen lagunduko duten lan eta harreman dinamika berriak sortzeko.

Gatzaga Buradon. Bastida.
Wikipedia.

4.4.6. ZERBITZUEN ESTALDURAREN GAINEKO GOMENDIOAK

#32 GOMENDIOA

Lurraldean biztanleria finkatzeko beharrezkoak diren oinarrizko zerbitzuen ekitatea sustatzea, bereziki hezkuntzaren eta osasunaren arloan.

Gertaerak:

Zerbitzu batzuen estalduraren ratio-berdintasunak biztanle gutxiko eremuetan bizi diren pertsonen diskriminazioa eragiten du. Azterketa honetan parte hartu duten pertsonak aho batez adierazi dute hurbileko oinarrizko zerbitzuak gehitu behar direla, eta arreta berezia jarri dute osasunarekin, hezkuntzarekin eta, neurri txikiagoan, garraio-, hurbileko merkataritza- edo kutxazain-zerbitzu automatikoekin lotutako zerbitzuetan, Arabako herri askotan ez baita halakorik.

#33 GOMENDIOA

Hurbiltasun-zerbitzuak sustatzea, irabazi asmorik gabeko elkarteekin aliantzak eginez edo elkarteak sustatuz, bestela ez bailirateke egongo edo bideragarritasun ekonomiko zail edo defizitarioa izango lukete.

Gertaerak:

Herrigune askotan ez dago herrietako biztanleen oinarrizko beharrak asetzen dituen merkataritza edo jarduerarik. Azpiegiturak eta aliantzak sortzea, irabazi asmorik gabe kudea daitezten, aukera bat izan daiteke hurbiltasun-zerbitzu batzuk eskaintzeko, bai eta tokian tokiko ekoizleen eta egoiliarren arteko harremanak sustatzeko eta elkartzeko gunea sustatzeko ere. Barrundiako ekonomatua esperientzia arrakastatsua da arlo horretan.

#34 GOMENDIOA

Herri txikien eta eskualdeko gune nagusien arteko garraio-eskaintza sustatzea, bai eta horiek Gasteizekin duten garraio-eskaintza ere.

Gertaerak:

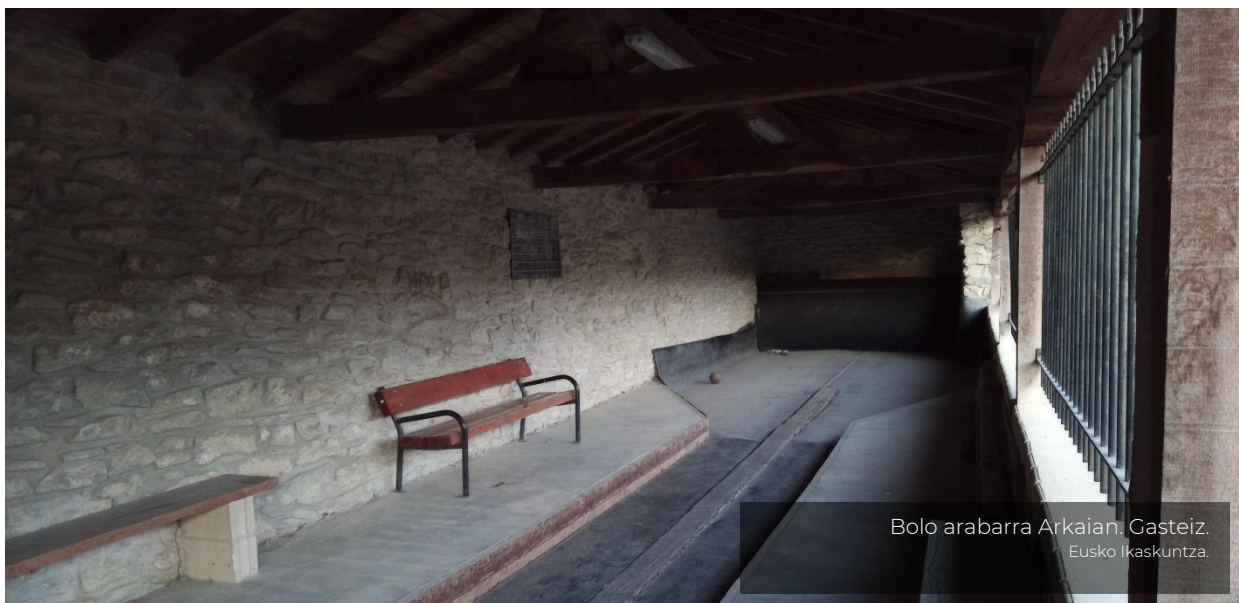
Gaur egun herri batzuetan ez dago garraio publikorik edo erabat desagertu da. Beste kasu batzuetan, garraio publikoak ez die populazioaren beharrei erantzuten eta, lurraldearen desorekaren ondorioz, defizitarioa da Foru Aldundiaren kutxentzat. Gaur egungo garraio publikoa herriak Arabako hiriburuarekin lotzeko da, baina herrien arteko loturan hutsune handiak ditu eta horrek Arabako hiriburuaren lurralde nagusitasuna sendotzen du.

#35 GOMENDIOA

Lotura naturalak sustatuko dituen eta, beharrezkoa denean, Arabako lurralde-esparrua gaindituko duen garraio-eskaintza sustatzea.

Gertaerak:

Garraio publikoak funtzionala izan behar du erabiltzaileentzat, eta, horregatik, beharrezkoa denean, komeni da Arabako lurralde-esparrua gainditzea. Hori dagoeneko naturaltasunez egiten du Bizkaibus zerbitzuak Aiaraldean. Adibidez, Altsasuak eskualdeko goi-buru gisa betetzen ditu Arabako lautadaren ekialdeko zatian eta Logroñon, Arabako Errioxa osoan.

Bolo arabarra Arkaian. Gasteiz.
Eusko Ikaskuntza.

#36 GOMENDIOA

Kultura- eta aisia-jardueren programazioa sustatzea eta neguan gutxieneko gizarte- eta kultura-jarduerari eusten saiatzea.

Gertaerak:

Jarduera eta ekitaldi sozial asko udaberrian eta udan biltzen dira. Galdetutako pertsonak adierazi dute negua luzeegia dela Arabako herrietan, eta ia ez dagoela jarduerarik herritarrentzat, ezta haur eta gazteentzat ere. Pertsona batzuek adierazi dute udalerrri txikietakako udalek ez dutela baliabiderik edo espaziorik, eta aisialdi osasungarria eskaintzeko beharra dagoela.

4.4.7. GOBERNANTZAREN GAINEKO GOMENDIOAK

#37 GOMENDIOA

Arabako herriak suspertzeko eta/edo Arabako hiriburuan edo bide-sare nagusiak bultzatutako beste leku batzuetan kokatzea eta jardutea zigortzeko arau eta politika fiskalak sustatzea.

Gertaerak:

Administrazio-egitura eta -araudi asko kontzentrazioko industria-ekonomien logika eta eskakizunei egokitu zitzaizkien, eta erantzuten diete, baina oso gaizki egokitzen dira Arabako herrien errealitate konplexu, heterogeneo eta askotarikoetan. Hainbat eskumen-esparrutan egin daitezke erreformak.

#38 GOMENDIOA

Administrazio-eskakizunak eta -prozedurak Arabako herrien errealitatera egokitzea sustatzea.

Gertaerak:

Batzuetan, herri txikienei kalte egiten dien eskala-arazo bat dago: ekimen asko itotzen dira biztanleria-gune handiagoetarako pentsatutako araudiak (osasunekoak, fiskalak...) eskatzen direlako. Horrelako arazoak ohikoak izaten dira ostalaritzaren edo merkataritzaren sektorean, non jarduera asteburuetan edo urtaroka egiten baita.

#39 GOMENDIOA

Erakundeen arteko koordinazioa handitzea eta, ahal den neurrian, tokiko ekimenetarako izapideak sinplifikatzea.

Gertaerak:

Erakundeen arteko koordinazioan aurrerapauso nabarmenak antzematen dira, baina horrek ez du aski izan behar norabide horretan sakontzeko eta, ahal bada, ekintzaileek egin behar dituzten izapidetze-prozesuak hobetu eta sinplifikatzeko.

#40 GOMENDIOA

Udalak eta kontzejuak kudeatzen laguntzea eta laguntzea, 2030eko Agendaren Garapen Iraunkorreko Helburuak ezagutu, garatu eta betetzeko.

Gertaerak:

Garapen Iraunkorreko Helburuak eskala txikiko praxitik eraiki beharreko helburu globalak dira, baina, agian, baliabide, ideia edo pedagogia faltak agenda hori tokiko mailan lortzea zaildu dezake.

#41 GOMENDIOA

Tokiko herrien lurralde-kudeaketaren onarpen soziala eta ekonomikoa sustatzea, eta, beharrezkoa denean, kudeaketa komunitarioko eta partaidetzazko gobernantzako formulak berregokitzea.

Gertaerak:

Sarritan, eremu naturalen kontserbazioa eta garbiketa bertako biztanleei dagokie, eta eginkizun horiek ez dira behar bezala ikusten. Haien onarpena sustatzeak lagundu egin dezake hiriko biztanleek aisialdiko doako guneak zaintzeko lan horri balioa ematen, baita komunitateko lan horietan egoiliar berrien parte-hartzea sustatzen ere.

#42 GOMENDIOA

Aldian behin diagnostikoak egitea eta tokiko eragileen eta herritarren artean horiek ezagutzea sustatzea.

Gertaerak:

Ez da behar adina azterketa egiten lurraldeen errealitateei buruz aldizka, eta horrek errealitate bakoitzari ez dagokion gobernantza bultzatzen. Batzuetan, diagnostikoa edo egiten diren diagnostikoak ez dira eragileen artean bateratzen. Kasu batzuetan, horrek erabaki okerrak hartzera eraman dezake, edo agenteen edo herriko biztanleen artean okerreko pertzepzioak elikatzen (auto).

BIBLIOGRAFIA

EGILEAK

- BARROS, C. eta ZUSMAN, P. (2000): Muga berri eta zaharrak. Topaketa berriak eta zaharrak? Scripta Nova, 69 (50)
- BAUER, G. eta ROUX, J. M (1976): Rurbanisation ou la ville éparpillée. Paris: Du Seuil.
- BERARDO, Martina (2018): Landa-hiri dikotomiatik haratago. Revista del Área de Estudios Urbana, 21. or. 316-324.
- BRENNER, Neil (2013): Planetaren urbanizazioari buruzko tesia. Sociedad, N. Nueva 243, or. 38-66.
- BUSTILLOS, Sandra (2004) "De lo rural a lo urbano en América Latina", in: Aurrerapenak. Ikerketa-koordinazioa, ICSA Ez. 67, 2004ko urria, Juárez hiriko Unibertsitate Autonomoa. Eskuragarri hemen: <http://www2.uacj.mx/Publicaciones/Progreso/2004/67.pdf>
- CAMAREO, L. eta GONZALEZ, M (2003): Landa garapena eta berregituraketa: landa eremuen garapen lokalari buruzko gogoetak. Alacanteko VII. Soziologia Biltzar Nazionalen aurkeztutako txostena.
- CAPEL, Horacio (1975) "La definir de lo urbano". Estudios Geograficos, 138-139. zk., 21. or. 265-301.
- CARTON DE GRAMMONT, Hubert (2004): "Landatartasun berria Latinoamerikan". Mexikoko Soziologia Aldizkaria 66:279
- FRANTSESA LUKL (2017): Kohesio-politikak etorkizunera begiratzen du. Egoera. 61. zk. Edizio berezia, 0000ko uda. Europako Batzordea, Eskualde eta Hiri Politikarako Zuzendaritza Nagusia (Brusela).
- GARCÍA RAMÓN, María Dolores; TULLAS PUJOL, Antoni eta VALDOVINOS Perdices, Nuria (1995) Geografía rural rural. Madril: Sintesia.
- GONZALEZ DE LANGARICA, A. (2007): Hiri iraulia. Udala Vitoria-Gasteiz.
- KAYSER, B. (1990): La renaissance rurale: sociologie des campagnes du monde oeste. Paris, Armand Colin.'
- MATIJESEVIC ARCILA, M.T eta RUIZ SILVA, A (2013): Landa-eremuaren eraikuntza soziala. Gizarte-ikerketaren metodologiari buruzko Latinoamerikako aldizkaria. 5. zk. 3. urtea. 2013ko apirila-iraila. Argentinan. ISSN 1853-6190. Or. 24-41.
- MERRIFIELD, Andy (2014): New Urban Question.' Pluto Press, Londres.' Or. 35.
- PITIRIM SOROKIN, CARLE C. ZIMMERMAN Principles of Rural-Urban Sociology.
- REIG MARTINEZ, E. GISBERT F. GOERLICH ETA CANTARINO MARTÍ I. (2016): Landa eta hiri eremuak toki mailan mugatzea. Demografia, lurzoruaren estaldurak eta irisgarritasuna. BBVA Fundazioa.
- RIVERA, A. (zuzendaria) (2009): Diktadura eta desarrollismoa. Frankismoa Araban. Udala Vitoria-Gasteiz.
- RIVERA, María Jesús (2004) "Posmodernitatea eta etxea bilatzea: mugako espazioen balio sinbolikoa Iruñearen inguruko bizitegi-berregituraketaren prozesuan", in: Soziologiako VI. Euskal Biltzarrean aurkeztutako txostena: Zalantzazko garai bateko soziologiak. Bilbon, 2004ko otsailaren 26tik 28ra.
- ROCA, J. (2003): "Hiriaren mugaketa: ezinezkoa?". Hiria eta lurraldea. Estudios Territorial, XXXV/135, or. 17-36.
- SANCHO COMINS, José eta REINOSO MORENO, Daniel (2012): Landa eremuaren mugaketa: funtsezko gaia landa garapeneko programetan. Estudio Geografikoak LXXIII, 273, or. 599-624.
- TIETJEN, ANNE, AND GERTRUD JØRGENSEN (2016): Wicked Problema itzuliz: Strategic Planning Approach to Rural Shrinkage in Denmark. Landscape and Urban Planning, Special Issue Working with wicked problems in sozio-ecological systems: Goi-mailako ezagutzak, grater acceptance eta better adaptation.
- WALLERSTEIN, Immanuel (2001) "Los intelektual en una período de transición", in: 2001eko martxoaren 27tik 30era Guatemalan egin zen Ekonomia, Modernitatea eta Gizarte Zientziak nazioarteko mahai-inguruan aurkeztutako txostena. Eskuragarri hemen: <http://www2.binghamton.edu/fbc/archive/iwguat-sp.htm>

BESTELAKOAK

- Arabako Foru Aldundia: Azaroaren 20ko 63/89 Foru Araua. La normativa sobre la estructura administrativa y ambientales de Kuadrilla.
- Arabako Foru Aldundia: 11/1995 FORU ARAUA, MARTXOAREN 2KOA, Arabako Lurralde Historikoko kontzejuei buruzkoa. (ALHAO, 38. zk., 1995eko martxoaren 31koa).
- Arabako Foru Aldundia-Arabako Foru Aldundia (2009): mapa diagnostikoa. Immigrazioa - Generoa - Lankidetzeta - Gazteria. Arabako kuadrillak.
- Arabako Foru Aldundia: Araban emakumeen eta gizonen berdintasunerako IV. Foru Plana, 2016/2020.
- Arabako Foru Aldundia: Arabako Lurralde Historikoko Garapen Iraunkorreko II. Plan Estrategikoa, 2018-2030.
- Arabako Foru Aldundia-Arabako Foru Aldundia (2018ko abendua): Mendialdea Biziberritzen proiektua. Proiektu pilotua, Arabako Mendialdeko lurraldeen arteko oreka sustatzeko eta biztanle-kopurua gutxitzeko.
- Europako Batzordea (2008ko abendua): Lurralde kohesioari buruzko Liburu Berdea: jarraitu beharreko bidea.
- Europako Batzordea (2011): Etorkizuneko hiriak Erronkak, ikuspegiak eta jarraitu beharreko bideak
- Europako Batzordea (2016): Urban Europe – Statistics on Cities, Towns and Suburbs – Patterns of Urban and City Developments – Statistics Explained.
- Europako Batzordea (2016): Populazio gutxiko eremuak eta populazio dentsitate txikiko eskualdeak. Briefing-a.

Europako Batzordea (2017): Landa-eremuko shrinking regions in Europe. Inspire Policy Making with Territorial Evidence. Towards smart and innovative approaches to development challenges in depopulating rural regions. ESPON EGTC (Luxenburgo).

Europako Batzordea (2018): European Network for Rural Development Connections. Europako landa-garapenari buruzko aldizkaria.

Europako Batzordea (2018): Baliabideak eraginkortasunez erabiltzea. EBko landa-aldizkaria, 25. zk.

Europako Batzordea (2018): Herri adimendunak landa-zerbitzuak suspertzea. EBko landa-aldizkaria, 26. zk.

Europako Batzordea (2020): Nekazaritza-politika bateratua hitz gutxitan.

Europako Batzordea (2020ko iraila): European Commission seeks feedback on its long-term vision for rural.

Europako Batzordea (2020ko azaroa): Parisen eta Council-en eskutik, CAP reform fit for the European Green Deal.

Eusko Jaurlaritza (2015): E.A.E.ko landa-eremua zehazteko irizpideak / EAEko landa-zonifikazioan erabilitako aldagaiak.

Eusko Jaurlaritza (2019): Euskal Autonomia Erkidegoko LURRALDE ANTOLAMENDU ILDOAK.

Eusko Jaurlaritza (2019): LURRALDEA 2040: EAEko Lurralde Antolamendu Jarraibideak / EAEko Lurralde Antolamenduko Jarraibideak.

Eusko Jaurlaritza: Euskadi Basque Country 2030 maila anitzeko agenda.

Futurbles 438 zenbakia (iraila-urria, 2020): L'agriculteur pour le climat; Vers des stratégies postcarbone; Perspectives énergétiques 2040.

Gaindegia (2017): Las illas de Araba: el diagnóstico de la sostenibilidad territorial.

Espainiako Gobernua (2007): Landa Ingurunearen Garapen Jasangarrirako Legea. <https://www.mapa.gob.es/es/desarrollo-rural/planes-y-estrategias/ley-para-desarrollo-sostenible-landa-inguruneko/>

Espainiako Gobernua, Ingurumen eta Landa eta Itsas Ingurunearen Ministerioa (2009): Análisis eta prospektiba, biztanleria eta landa gizartea. Agrinfo serie-zk. 12. UAPen argitalpenak.

Espainiako Gobernua, Zientzia eta Berrikuntza Ministerioa: EGEF funtsen 2021-2027 programazio-aldia. [http](http://)

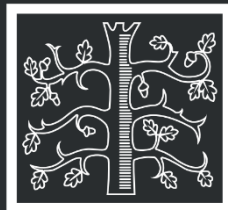
Nazio Batuak (2019): United Nations Demographic Yearbook, 2018. New York, NBE.'

Nazio Batuak, Ekonomia eta Gizarte Gaietako Saila (2018): Hiriek hazten jarraituko dute, batez ere garapen-bidean dauden herrialdeetan.

Espainiako Iraunkortasunaren Behatokia: Tokiko iraunkortasuna. Hiri- eta landa-hurbilketa.

Despopulazioari arrakastaz aurre egitea, lurraldea garatzeko eredu berri baten bidez. Highlands and Islandsen esperientziak TAIEX-Regio de Cuenca, Euritania, Licka-Senj, Soria eta Teruel bisita-taldearen berri izan du. 0000ko maiatza.

BIRPOPULATU: Landa eremuko analyzing eremuak positiboki.

**EUSKO
IKASKUNTZA**
Asmoz ta Jakitez